

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek er en del af foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data. Det er et special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:
<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen DIS-Danmark, Slægt & Data:
www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavs-retten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Når det drejer sig om værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig, privat brug.

HARDSYSSELS AARBOG

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR RINGKJØBING AMT

NITTEDE BIND - 1925

KØBENHAVN - 1925
I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN

A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkjøbing

INDHOLD

	Side
P. Storgaard Pedersen: Oddum Sogns Historie	1
Jens Chr. Dinesen: Slægtsoptegnelser og Minder.....	54
M. S. J. Sønderris: Venø før og nu	115
L. Vesten: Kappel Kirke.....	137
A. N. Andersen: Muldvarpens Fremtrængen i Skodborg og Vandfuld Herreder	150
En gammel Landsbylov fra No og Ølstrup	156
„Æ Amtsstaaww“	161
Navnefortegnelse.....	163
Regnskab	166

ODDUM SOGNS HISTORIE

Ved P. STORGAARD PEDERSEN. Hee

NØRRE HORNE HERRED.

I Oldtiden udgjorde Nørre Horne Herred, Øster Horne Herred og Vester Horne Herred kun et Herred, og det ligger da klart for Dagen, at dette store Omraade paa noget over 23 □-Mil i den forhistoriske Tid har været meget tyndt befolket. Sandsynligvis har en stor Del af det gamle Horne Herred været ubeboet og ubeboelig under den langsomme Jordbundssænkning, der foregik under den yngre Stenalderstid. I de vestlige lave Sogne findes der da ogsaa kun grumme faa Spor fra Stenalderen. I den følgende Tid, da Landet atter hævede sig, har Folk igen bosat sig ude i Lavlandet, og Tilvæksten af Folkemængden maa være foregaaet, især efter at Christendommen blev forkyndt. Antallet af Kirkesogne bærer Vidnesbyrd derom, thi fra 1325 har man i den saakaldte »Ribe Oldemoder« bevaret en Fortegnelse over Stiftets Kirker, og det ses deraf, at Horne Herred da havde 29 Kirkesogne. Der var nu Trang til en Deling af det store Herred, og denne er foregaaet i første Halvdel af det 14. Aarhundrede. De tre Herreder, som nu dannedes af det ene, laa 1471 under Varde Len, men senere blev de hver for sig af Kongen pantsat til forskellige af Rigets Stormænd, som

fik dem i Len (Laan). Under Frederik den Første laa Nørre og Øster Herred under Kronen, men senere blev de efter Enevældens Indførelse lagt under Lundenæs Amt. Nørre Herred havde sit Tingsted ved to Høje Øst for Sdr. Vium Kirke, og i Februar 1580 udstedtes kongeligt Brev om, at det for Fremtiden skulde være der, da det i nogle Aar havde været holdt paa et andet ubelejligt Sted. Herredstinget holdtes hver Torsdag. Tingstedet skulde saa vidt muligt ligge midt i Herredet, og i Reglen laa det i Nærheden af en Kirke, som derfor kaldtes Herredskirken og ofte fik en smukkere Udstyrelse end de øvrige Kirker i Herredet. I mange Aar holdtes Herredstinget ved Sdr. Vium Kirke, og det blev her som næsten overalt i Landet holdt under aaben Himmel.

I en Indberetning til Nationalmuseet 1808 vidste man endnu at meddele om de gamle Tinghøje her, hvor mange Veje løb til fra alle Kanter, især fra Øst, uagtet det var over 100 Aar siden, Tingstedet var flyttet. Dette synes at være sket kort efter 1688, da der foretoges en Omlægning af mange jyske Herredsting, saa to eller flere Herreder lagdes sammen. I »Danske Atlas« hedder det 1769, at Nørre- og Øster Horne Herreder var lagt sammen under en Herredsfoged med Nørholms Birk og Vester Horne Herred. Byfogden i Varde var baade Herredsfoged og Herredsskriver. Retten i de to førstnævnte Herreder holdtes ved Lyne Kirke om Mandagen. Samme Sted meddeles fremdeles: I Nørherred falder ude imod Havet Marskenge, som kaldes Bork Mærsk, hvorudi mange Sogne have Del. Disse Enge, foruden at de var eksponerede for Oversvømmelse, begyndte for en Del Aar siden at staa i Fare for Sandflugten, men daværende Amtmand Etatsraad Teilmann lod kaste en

dyb og bred Grøft med en Vold hos til at møde baade Vandet og Sandet, og paa den opkastede Vold blev saadet Sandhavre, som saaledes har bundet Sandet, at det ej kan komme videre. Vandet er og derved sat Grænser, thi naar det af Storm drives over sine Bredder, sluger bemeldte Grøft en Del deraf, og Volden staar imod dets Magt.

ODDUM SOGN

Sognet omgives af Egvad, Skjern og Borris samt Hoven Sogne. Den saakaldte Varde-Oddum Bakke har her sin vestligste Udløber, og Sognets højeste Punkter Sibjerg og en Bakke Øst for Odderup er 46 Meter. Paa den bakkede Del af Sognet er Jorderne overvejende skarpsandede, nogle Steder sandmuldede, dels med Sand, Grus eller Ler til Underlag. Over en Trediedel af Sognet er Hede. Af Gundesbøl Sande er henved 100 Tdr. Land tilplantet med Naaletræer. Sognets Ejendomme ligger meget spredte, mere end en Mil i Længde og Bredde. Ved Optællingen for en Snes Aar siden fandtes her 64 Gaarde, 110 Huse med Jord og 37 jordløse Huse. Sognets Hartkorn er 194 Tdr. Denne Hartkornsansættelse stemmer omtrent overens med den gamle Matrikul fra 1688, men Ejendommenes Antal er meget forøget siden den Tid, idet Sognet da kun havde 37 Gaarde og 6 Huse samt nogle enkelte smaa Stykker Ager og Eng, saakaldet Stugjord, der dreves under nogle af Gaardene.

SOGNENAVNET ODDUM

Der har særligt i de sidste to Aarhundrede været nogen Vaklen med Hensyn til Navnets Skrivemaade. Den ældst kendte Form i Ribe Oldmoders Kirkeliste fra 1325 er Oddum og denne Form, der sikkert er

den rigtige, holder sig næsten uforandret i lange Tider. Matriculen 1688 har udeladt et d og skriver Odum. Forstavelsen Od, oldn. oddi, nydansk Odde, indgaar i mange dansk-norske Stednavne, naar Stedet har Form af Odde eller Kile. Naar man kommer fra Tarm ind mod Oddum, kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, hvorledes Bakkedraget som en Odde kiler sig ud i det vestligere lave Land. Den stedlige Udtale af Odde er Oj, og den svarer nøjagtig til Udtalen Ojum af Sognavnet. Hvordan er saa den fejlagtige Skrivemaade Aadum fremkommen? Formodentlig er det Sognets Præster eller Herredskriverne, der har tænkt eller gættet paa, at Stovstrup Aa, som løber tværs gennem Sognet, har ligget til Grund for Navnet. Aa hedder paa jydsk O, og saa var det ikke fint at skrive med O, men den rigtig dannede Form med Aa skulde drages frem. Ganske vist er Aa indgaaet som Forled i en hel Del Stednavne(f. Eks. i begge Sognavne Nørre og Sdr. Omme, men Aa oldn. á, Ejeform ár, har jo ikke noget d at tage med sig til Endelsen »um«, der betyder Hjem. Det vil da ses, at Sognavnet Oddum, som ifølge Endelsen er en Oldtidsdannelse, ikke kan have noget med Aa at gøre. Generalstabens Kort skriver rigtigt Oddum, mens Traps Beskrivelse har det fejlagtige Aadum, som helst skulde forsvinde af følgende Udgaver.

Byer og Gaarde i Oddum.

Her vil Sognets Byer og Gaarde blive nævnt i den Rækkefølge, hvori de staa i den gamle Matrikul fra 1688, og dertil knyttes saa en Række Oplysninger hentede fra forskellige Kilder. Blandt afdøde Amtsvandinspektør Palle Fløes efterladte Samlinger fand-

tes en Del Optegnelser, som han og Dr. Oluf Nielsen havde gjort til Oddum Sognehistorie. Disse Optegnelser blev overladt mig til Brug, og dertil er nu føjet, hvad der fra andre Sider kunde skaffes til Veje*). I Aaret 1878 begyndte de to ovennævnte Mænd at udgive en Beskrivelse af Nørre Horne Herred, men Arbejdet maatte lægges til Side, fordi det fandt for ringe Tilslutning paa Egnen, og kun første Hefte udkom indeholdende historiske Efterretninger om Lønborg og Egvad Sogne. Senere blev Udgivelsen fortsat i Samlinger til jydsk Historie og Topografi, og i dette Tidsskrift udgaves i 7. Bind Meddelelser om Hemmet, Nørre Bork, Sønder Bork og Sønder Vium Sogne, mens det følgende Bind indeholder Beskrivelsen af Strelluf og Lyne Sogne. Dermed standsede Udgivelsen, skønt Herredets to sidste Sogne Oddum og Hoven var tilbage. Til Oddum Sogns Historie fandtes ikke saa faa Sedler skrevne med Dr. Oluf Niensens let kendelige Haandskrift indeholdende Optegnelser fra Arkiverne især fra Rigsarkivet. Formodentlig har Palle Fløe skullet indsamle det stedlige Stof og sammenarbejde det med Arkivoptegnelserne; men Forfatterne har sagtens savnet fornøden Opmuntring til Arbejdets Fortsættelse, saa det derfor er bleven lagt til Side. Men de to Mænd fortjener dog Efterslægtens Tak, fordi de uden nævneværdigt Vederlag ofrede Tid og Kræfter paa at skrive Egnens Historie.

Oddum Sogns Ejendomme og Folketal er især gaaet fremad i det sidste Aarhundrede. 1801 var her i Sognet kun 374 Mennesker, 1890 var her 1008, og nu ved sidste Folketælling var her 1202 Mennesker.

*) Især har Søren Karl Hansen, Hedevang, ydet fortrinlig Hjælp med at optegne de stedlige Minder.

Det er især i de sidste 50 Aar, at Gaardene er udstykkede og Heden opdyrket. Mange Nybyggere har taget fat ude paa de store Hedestrækninger, der før var omtrent værdiløse, og det har fremmet Opdyrkningen meget, at der mange Steder i Sognet findes Mergel.

Paa Rabæk Hede (Østerrig) byggedes det første Hus i 70erne og nu findes der 6 værdifulde Ejendomme. Henved 10 Aar senere begyndte Opdyrkningen af Møgelmoose, hvor der nu er 5—6 gode Landbrug.

Mange af de tidligere Husmandsbrug er samtidig ved Opdyrkning af den omliggende Hede bleven til værdifulde Ejendomme. Men endnu er der i Sognet temmelig store Hedestrækninger, som ligger og venter paa, at unge kraftige Hænder skal tage dem i Brug.

Der er siden Midten af forrige Aarhundrede plantet en Del i Sognet. En af Gaardmændene, som kørte til Mølle i Foersom, saa der, hvorledes Mølleren plantede Træer omkring sin Gaard, og de groede godt. Saa fik han ogsaa Lyst til at prøve noget lignende hjemme, og han kørte da til Lille Mølle i Hodde for at købe Træplanter. Læplantningen lykkedes godt, og siden plantede han Frugttræer, saa nu har der længe været en stor og god Frugthave ved Gaarden. Først flere Aar senere, da Hedeselskabet tog fat med Plantningen i Hoven, kom der ogsaa Fremgang i Plantningssagen her i Oddum. Foruden en Række Læplantninger er der ogsaa i Sognet en Række Plantager. Af dem kan her nævnes Plantagen i Rabæk paa omtrent 120 Tdr. Land, Gundesbøl Plantage paa over 80 Tdr. Land, samt Plantagerne i Strømmesbøl, Blinkbjerg og Odderup.

OLTIDSMINDER I ODDUM

Der findes ret rige Spor af Oldtidskultur. En udpræget Høj række strækker sig fra Gundesbøl Aa til Graahede Bæk over Blinkbjerg, Oddum Kirkeby, Koklund og Pugelund ned til Tøstrup, hvor Femhøje findes og de to store Høje Penninghøj og Brændhøj, der har et ret ensartet Præg. Fra Tøstrup strækker sig østligere i Sognet talrige Høje over Vittarp, Odderup, Rosendal og Vinding, hvor de naar Gundesbøl Aa. I den førstnævnte Række ligger 35 Høje fra Nord til Syd, og de tyder paa, at der i Oldtiden her har gaaet en Færdselsvej, mens de sidstnævnte Høje ligger i et bredt Bælte og markerer en tættere Oldtidsbebyggelse. Den her nævnte Vejretning gaar over Oddum Kirkebakke, hvor der sandsynligvis har været en gammel Gravplads. For hened 50 Aar siden blev der paa den ene Side af Bakken opkastet et Dige, og man stødte der jævnlig paa nedsatte Lerkar. Paa Matr. Nr. 1 findes 3 Høje, og i en af dem er funden en Stenøkse med Skafthul. En Urne er opgravet i Præstegaardsmosen. Paa Matr. Nr. 3 er sløjft 3 Høje, og Vejen gaar nu over Tomten af den største. Fra Kirkebyen findes i Nationalmuseet 1 Flintspyd, 2 Økser og 1 Øksehammer, hvis nærmere Findested ikke opgives.

Bensvangshøj i Skellet mellem Matr. Nr. 3 og 4 er i sin Tid tilplantet, nu tildels ryddet. I Lundsby ses Spor af 3 overpløjede Høje, og her er i en Grusbanke fremdraget en Urne med Ornamenter. Den stod i et Kammer dækket af en flad Sten med omtrent en Alens Tværmaal.

I Stoustrup har været 5 Gravhøje, hvoraf to er overpløjede, og en er beplantet, men den fjerde

Krushøj ligger omgivet af Lynghede og er forsynet med Randsten.

Her i Byen blev der 1871 af Arthur Feddersen undersøgt en Del Brandpletter, som var fundne under Grusgravning tæt ved den vestligste Gaard i Byen. Om Undersøgelsen her meddeler han, at Pletterne var runde med et Tværmaal foroven fra 1—8 Alen, og Dybden vekslede fra 1—3 Alen. Nede i Bunden var de fyldt med mange Sten og en Del Kul og Aske. Hvad der fandtes af Oldsager laa i en rektangulær Grav omtrent $3\frac{1}{2}$ Alen lang og 3 Alen dyb i den sydligste Del af Grusgraven. Paa Bunden var der Levninger af Træ, hvorpaa Liget formodentlig har hvilet. Her fremdroges to Fibulaer af Bronze, Smykkestene af grønt Glas, tre Glasperler og 96 Ravperler. Fundet henregnes til Overgangstiden for Mellemjernalderen*). I Matr. Nr. 11 er der i en Høj fundet Urner og en Økse med Skaftshul. I Bindesbøl ligger den anelige Enhøj, der er $2\frac{1}{2}$ Meter høj og 17 Meter i Tværmaal, men delvis ødelagt. Desuden findes tre andre Høje, hvoraf en er overpløjet.

I Tøstrup By paa Matr. Nr. 4 er der en Høj, hvori man har fundet Ravperler, og paa Matr. Nr. 2 er der i en nu overpløjet Høj fundet et Broncesværd i Træskede.

I Odderup By er der paa Matr. Nr. 5 en Høj, hvori der er fundet en Økse med Skaftshul, og i Rabæk paa Matr. Nr. 10 er der en Høj, hvori en Økse med Skaftshul og nogle Flintøkser, deriblandt en tyndnakket Økse, er fremdraget.

PRÆSTEINDBERETNINGER 1638 OG 1651.

De gamle Præsteindberetninger om Sognene ind-

*) Om Gravfundet her se Aarvog for nordisk Oldkyndighed og Historie 1875 S. 78 .

sendt 1638 til Dr. O. Worm har grumme lidt om Oddum, saa det er sandsynligt, at Præsteembedet paa den Tid har staaet ledig. Derimod er der mere i de Indberetninger, der i Henhold til kgl. Paabud indsendtes 1651 om Pastoratets Gaarde, Bol og Tiendeydere. Det hedder deri:

I Oddum Sogn er der 22 Helgaarde, 1 Halvgaard, 22 hele Boel og 1 halv Boel. Deraf tilhører Kongen og Kronen til Lønborg Bispegaard 2 Helgaarde og 1 Helboel, samt til Lundenæs 1 Helboel og 1 Halvboel og til Mariager Kloster 1 Helboel. Til Ribe Capitel hører 1 Helgaard og 3 Helboel overdraget til Hr. Iver Vind*). Af Adelens Gods har Erik Juel til Hundsbæk 1 Helgaard, Henrik Langes Arvinger til Dejbjerglund 6 Helgaarde og 2 Helboel, Verner Parsbjerg 1 Helgaard, Kirsten Munch til Boller 1 Helgaard og 1 Helboel, Peder Langes til Kjærgaard 1 Helboel, Niels Krags Arvinger til Trudsholm 1 Helboel. Selvejer Bondegods er: Visti Lassens Arvinger i Bindsbøl 1 Helgaard, Axel Nielsen i Vibtarp 1 Helgaard, Jens Nielsen Sejrup 1 Helgaard, Peder Erichsen og Thomas Madsen i Stoustrup 1 Helgaard, Christen Nielsen og Hans Jensen i Starup (Seerup?) 1 Helgaard, Søren Jensen, Peder Bentsen og Christen Pedersen i Bølbøl 1 Helgaard, Jens Christensen i Stoustrup 1 Halvgaard, Knud Nielsen i Stoustrup 1 Helboel. Herligheden af alle disse Ejendomme hører til Lundenæs«

I Odderup er 1 Helgaard, som ejes af Laurids Christensen og Christen Jensen; i Præstbro 1 Helgaard, hvoraf Herligheden hører til Ribe Capitel og nydes af Hr. Iver Vind. Hans Jensen, Jens Thøgersen og

*) Iver Vind til Nørholm var Kannik i Ribe og kongelig Oversekretær.

Jens Pedersen i Odderup har 1 Helgaard, hvis Herlighed hører til Ribe Capitel og nydes af Velbaarne Gunde Lange*). Søren Christensen, Terkel Jensen og Appelone Nielsen i Graahede har 1 Helgaard, hvoraf Herligheden hørte til Ribe Domkirke.

GAARDEN GYRIS

nævnes flere Gange i ældre Tid. Ribe Domkapitel fik 1579 Gyris med et dertil liggende Bol i Tarm samt Gaarden Skarisvad (Skodsvad?) og en Gaard i Odderup i Mageskifte fra Kronen**). Domkapitlet havde nogen Vanskelighed med at faa Hævd paa dette Gods, hvorfor Jakob Madsen, Præst ved Frue Kirke i Ribe, lod Herredsfogden for Nørre Herred Bertel Madsen paatale Kirkens Ret til Gaarden, som Mads Tigesen i Skøde tilholdt sig for Bondeejendom, endog samme Gaard skulde have været brugt som fri Krongods og Fæstegods, siden Godset her udi N. Jylland blev forbrudt, og det under Kronen har været bortfæstet af en Lensmand efter anden, som boede paa Koldinghus***). Paa Nørre Herreds Ting blev der 1580 Torsdag næst efter St. Dionysii Dag ført Vidner i Sagen, hvis Udfald er omtalt i Hardsysels Aarbog V. B. S. 154 ff. Gyris vedblev at høre under Ribe Domkirke vistnok til 1670, da den tillige med andet Gods i Sognet blev udlagt til Ryttergods, som den vedblev at være ind i det følgende Aarhundrede. Nu er den udstykket i to Gaarde. 1688 skrives

*) Gunde Lange til Brejninggaard var Kantor ved Domkapitlet til 1652

***) Kronens Skøder I S. 198.

***) Selvejrbønderne, som havde deltaget i Grevefejden, fradømtes deres Ejendomsret, med mindre de kunde bevise, at de havde holdt sig udenfor Oprøret.

Navnet Gieuris. Betydningen af Navnets Forstavelse er maaske beslægtet med det islandske Giøgr, der betyder en Indskæring mellem Bakker og Klipper. Efterstavelsen ris betyder Skov, særlig Kratskov.

STREMMESBØL

Det gamle Ord Bol er mange Steder ændret til bøl. Det betød oprindeligt en Gaard, en Ejendom, der kunde give en Bonde og hans Familie fuldt Underhold. Denne Endelse er altid sammensat med et Personnavn. Mandsnavnet Strømi forekommer i det 13. Aarh. 1688 udgjorde Stremmesbøl to Gaarde, hvoraf den ene tilhørte Ribe Skole, den anden ejedes af Henrik Lange paa Vennergaard.

SKARISVAD ELLER SKODSVAD

Navnet er sikkert en Forkortelse af Skaderis. Gaarden var ligesom Gyris atter kommen under Kronen, og 1688 var den udlagt til Ryttergods.

PUGELUND

ligger mod Syd for Kirken og var 1688 en Gaard med 3 Tdr. Hartkorn, beboet af to Fæstebønder under Rügensten. Navnet Puge betyder Tudse. Stednavne sammensat med Lund og Ris forekommer flere Gange her i Sognet og tyder paa, at her i tidligere Tid har været en Del Skovvækst. Pugelund er nu delt i 2 Gaarde og et Bolsted.

ODDERUP

bestod 1688 af 3 Gaarde, hvoraf de to var Ryttergods og den tredie Fæstegods under Kronen, som 1670 ved Mageskifte havde erhvervet sig en Del af disse Ejendomme, der havde ligget som Præbende-

gods til Medikusembedet i Ribe og til Ribe Domkirke*). Stednavne med Endelsen torp, trup og rup har i Almindelighed et Mandsnavn til Forled. Her er det vel en Mand af Navnet Odde, der oprindeligt er flyttet ud paa Torpen og har givet den Navn. Ved Aaret 1840 begyndte Gaardejer Niels Axelsen i Odderup med et Vandingsanlæg paa 23 Tdr. Land af Gaardens Mose. Han lod grave over 4000 Alen Grøfter og opførte Dæmninger, hvorved Vandet kunde opstemmes. Da dette Arbejde havde vist sig saare nyttigt, søgte han det kgl. Landhusholdningsselskab om en Understøttelse af 300 Rdl. til Værkets Fortsættelse. Pastor Kornerup og Sogneforstanderskabet gav 1842 Ansøgeren det bedste Vidnesbyrd og anbefalede Ansøgningen. Landhusholdningsselskabet bad derefter Ringkjøbing Amts landøkonomiske Selskab om at faa en sagkyndig Mand til at undersøge Sagen og give Vejledning til Arbejdets mest hensigtsmæssige Udførelse. Naar denne Mand indgav Beretning om Arbejdets Fremgang og Resultat, vil Ansøgningen om Understøttelse finde sin Afgørelse. Det meddeles, at Manden 1844 avlede 9 Læs Hø paa Mosen, og at Naboerne havde begyndt med at efterligne de udførte Forbedringer.

VITTERUP

det nuværende Vittarp, var 1688 en Gaard med over 8 Tdr. Hartk., der var Fæstegods under Lundenæs, hvortil den hørte 1661, men under Gaardens Skyld-sætning laa de to Afbyggersteder Kronborg og Kokkelund, der begge 1754 nævnes som selvstændige Ejendomme. Nu er denne Torp udstykket i 10 Gaarde og 6 Husmandslodder. Det gamle Mandsnavn Viti,

*) Kronens Skøder I, S. 198 og II, S. 326.

der er knyttet til Torpen her, kendes allerede i det 12. Aarhundrede.

SEJRUP

var 1688 kun een Gaard med omtr. 8 Tdr. Hartk. og beboet af to Fæstere under Lundenæs. Gaarden laa ned mod Engdraget ved Gundesbøl Aa, saa her var ikke saa let Adgang til at danne Afbyggersteder, og den gamle Torp, der vel er anlagt af en Sejr eller Siger, findes nu ikke længere som selvstændig Ejendom. Der findes dog Rester af en Have paa Gaardens Plads.

NEDERBY

havde 1688 to Gaarde, hvoraf den ene var Præstegaard, og den anden laa under Ribe Domkirke. Hver af disse Gaarde havde knap 5 Tdr. Hartk. Fra Præstegaarden er en Gaard Hedevang udskilt, og fra den anden Gaard er udstykket to Gaarde: Bjergvang og Lille Nederby samt en Del mindre Bebyggelser.

BINDESBØL

udgjorde 1688 en større Ejendom med omtrent 10 Tdr. Hartkorn. Paa Gaarden boede to Fæstebønder, hvoraf den ene svarede Afgift til Oddum Kirke, den anden til Lundenæs. Da Frederik III 1661 solgte den gamle Kongsgaard Lundenæs med underliggende Jordegods, nævnes det, at der til Bindsbøl hørte et Gadehus. Matrikulen viser, at dette Hus laa paa Tarm Holm, og at en mindre Gaard med godt en Tdr. Hartk. regnedes under Bindsbøl Gaards Takst. I en Præsteindberetning fra 1754 nævnes det, at der til Gaarden laa en Sqvatmølle*).

*) Sqvatmøllen var en lille ikke skyldsats Vandmølle, hvorpaa Ejeren kunde male til egen Fornødenhed. I Chr. den Femtes danske Lov hedder det, at Sqvatmøller skal afskaffes, hvis de ligger mindre end en Mil fra rette Landgildemøller.

Allerede 1688 var der paa Bindsbøl Mark ved Kirken bygget en meget tarvelig Degnebolig og tre mindre Boelsteder, der laa under Østergaard i Lyne og tilhørte Jesper Vognsens Arvinger. Præsteindberetningen af 1754 nævner her en fraskilt Gaard ved Navn Agerkrog eller Snappenborg. Betydningen af begge Navne er omtrent den samme, idet Snabe i Almindelighed er en dyrket eller skovklædt Odde, der strækker sig ind i Heden eller i Sø og Eng. Nu er Bindsbøl stærkt udstykket, idet den har givet Plads for 5 Gaarde, et Mejeri og en Mølle*) samt flere Huse, hvori der drives Handel og Haandværk.

HEDEGAARD

havde før 1688 $3\frac{1}{2}$ Tdr. Hartk., som nævnte Aar blev nedsat til godt 2 Tdr. H. Gaarden var Fæstegods, og Ejeren var Major Otto Jakob von Schwerin, der boede paa Hovedgaarden Sønderhoved i Give Sogn.

SKODSBØL

var 1688 en Selvejergaard med 7 Tdr. Hartkorn. Selvejerbonden Hans Terkelsen var tillige Ejer af Gaarden Lille Vinding, der var Fæstegaard med godt $4\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn. Det maa have været en velhavende Slægt, thi 1699 kunde Bonden Niels Terkelsen i Skodsbøl laane 500 Rdl. ud til Ritmester Augustinus Permoser paa Østergaard i Lyne. For denne Sum fik han Pant i Halvdelen af Østergaard*).

Skodsbøl er i Mands Minde udstykket og udgør nu 5 Gaarde og et Husmandssted. Da Ejeren af den sidst udstykkede Gaard skulde gøre Bryllup for sin eneste

*) Samlinger til Jydsk Hist. og Topografi 8 B., S. 299.

Datter, sagde en af Nabomændene: Gammel Skodsbøll har nu ellers gjort det godt, den haar gien 3 Swarm, æ Framswarm haar gien en Ædling, o æ Ædling haar gien en Jomfru«*).

TØSTRUP

var Krongods 1583, da Gaarden blev mageskiftet bort til Mads Nielsen Skade. I denne paa Mageskifter saa rige Tid, da Adelsmændene søgte at faa Bøndergodset samlet omkring deres Sædegaarde, kom Tøstrup atter under Kronen, som 1632 igen afhændede Gaarden til Ingeborg Parsbjerg, Enke efter Iver Juel til Villestrup**). I Slutningen af samme Aarhundrede beboedes Tøstrup af 3 Fæstebønder, og dens Ejer var Ritmester Permoser, der en Tid ejede Østergaard i Lyne Sogn og døde 1703 paa Adsbølgaard i Strelluf Sogn; men hans Enke ejede Tøstrup nogle Aar efter. Hun døde paa Østergaard 24. Juni 1717 og ligger jordet ved sin Ægtefælles Side i Strelluf Kirke. 1755 købtes Tøstrup af Chr. Hansen paa Lønborggaard, da han købte Østergaard med underliggende Gods. Ligesom 1688 nævnes tre Fæstere paa Tøstrup, og deres samlede aarlige Landgilde var 2½ Td. Rug, 3 Faar, 30 Potter Honning og fuldt Hoveri. Paa Tøstrups Jorder findes nu 5 Gaarde og et Husmandssted.

BJØLBØL

var Fæstegods under Lundenæs 1661, da Kongsgaarden her og underliggende Gods blev solgt til Peter von Uffeln og Arvingerne efter Dominicus og Johan von Uffeln***). Gaarden havde 1688 to Fæstere, der

*) Ædling er et ædelt Menneske, en ædel Mand. I ældre Tid brugtes det ogsaa som Betegnelse for en Adelsmand.

***) Kronens Skøder I, S. 262 og 463.

****) Kronens Skøder II B., S. 87.

sikkert har boet i samme Bygninger, og den havde da 6 Tdr. 3 Skp. Hartkorn. Bjølbøl er endnu i det følgende Aarhundrede under Lundenæs, og det var en anselig Gaard med en stor, smuk Have. Nu er Gaarden udstykket og dens gamle Bygninger brændt.

BUNDSGAARD

maa efter Navnet at dømme have været en Selvejergaard i ældre Tid, men 1688 var den Fæstegaard med godt 7 Tdr. Hartkorn og tilhørte Fru Sophie Rostrup til Rækkergaard. Gaarden havde den Gang kun én Fæster, men siden skal den være bleven delt mellem to Beboere, der efter gamle Folks Fortælling levede som gode Naboer. De havde for Skik ved Rughøsten, at den, der blev først færdig, indbød Folkene i den anden Gaard til Gilde. Fra Bundsgaard er udstykket 3 Husmandssteder.

RABÆK

har Navn af sin Beliggenhed i det Hjørne, der dannes mellem Gundesbølaaens Udløb i Sdr. Omme Aa*). Her laa fra gammel Tid Oddum Sogns mest anselige Ejendom, en Selvejergaard, der 1688 var sat til over 12 Tdr. Hartk. Gaarden ejedes af tre Bønder, som formodentlig har brugt Bygninger og Jord i Fællesskab.

GUNDESBØL

har oprindelig været en Ejendom af lignende Størrelse som Rabæk, men 1688 var den delt i to større og en mindre Fæstegaard, der alle tilhørte Fru Sophie Rostrup til Rækkergaard. I en Præsteindberetning fra 1754 nævnes to selvstændige Gaarde i Gundesbøl. Udskiftningen af Byens Jorder foregik

*) Det oldn. Ord Ra betyder Vraa, Krog eller Hjørne.

1786, og ved denne Lejlighed fremstod Jens Christensen i Bundsgaard og gjorde Fordring paa et større Stykke af Heden, som efter Gundesbøl Mændenes Mening altid havde ligget til Byen. Dette Stykke blev derfor holdt udenfor Delingen. Derefter blev der i Gundesbøl 5 mindre Gaarde, der laa ved den gamle Landevej langs med Engdraget. En af Gaardene blev nedlagt, men i de senere Aar er der fra Byen udstykket 3 Gaarde og 3 Husmandssteder. I gammel Tid laa der midt i Byen en Smedie ved den gamle Landevej, og paa Stedet, hvor den var, ligger endnu en stor Kampesten, der skal have været brugt som Ambolt.

ROSENDAL

nævnes allerede 1414, da Biskop Iver Lykke skænkede Gaarden og tilliggende store Enge ved Rabæk sammen med en Del mere Jordegods her i Hardsys-sel til Bispestolen. Gaarden havde han købt af en vis Johannes Roli, og selv havde han ørført nye Bygninger paa den*).

1688 var Rosendal beboet af to Fæstebønder under Rækkergaard, men 1803 boede her 3 Mænd, som ved en nedsat Kommission fik deres fælles Hede- og Mo-searealer udskiftede.

PRÆSTBOEL NU PRÆSTBRO

var 1688 en Gaard med godt 4 Tdr. Hartk. Bonden Christen Laursen var Selvejer, men Herlighedsretten til Gaarden ejede Kronen. Om saadanne jordegne Bønder skriver Arent Berntsen**). »De har deres egne fri Gaarde, af hvilke de deres Herskab ikke Land-gilde eller Stedsmaal give, men de svare alene en rin-

*) Hardsyssels Diplomatarium, S. 21.

***) Danmarkis oc Norgis Fructbar Herlighed 1656.

ge Ting i Gæsteri og Leding eller deslige som en Kendelse, og dermed er de fri for al anden Besværing og Udgift undtagen de almindelige Landskatter, hvoraf de ere forpligtede at give det dobbelte mod Fæstebønder.« Da der her ved den gamle Landevej blev bygget Bro over Aaen, opstod Navnet Præstbro, og Ejeren fik Krobevilling. Omkring 1840 var her et veldrevet Landbrug med 12 røde Køer og 4 Heste, og 150 Faar, hvoraf de fleste var »Tejtfaar«, d. v. s. Faar, som fremmede havde paa Græs. Ejeren Per Præstbro blev anset for en meget dygtig Mand, og han opelskede en smuk Have, saa Folk søgte dertil ogsaa for at nyde Stedets Skønhed. Som Kro havde Præstbro den Gang ikke saa lidt Søgning, da den laa ved en ret befærdet Vej fra Vest- til Østjylland. Per Præstbros to Sønner delte Gaarden, men han, der fik Kroen, vanrøgtede denne og sig selv med og endte sine Dage i et Afbyggersted fra Kroen, som altsaa kom i fremmed Eje. For en Snes Aar siden er Kroen nedlagt ved Sogneafstemning. Nu er der ved Præstbro bygget 5 mindre Huse, og paa Marken et Stykke Øst for Gaarden er bygget en større Gaard, hvis meste Jord er fremkommen ved Opdyrkning.

GRAAHEDE

var 1688 delt i to Ejendomme. Den største af Gaardene havde omtrent 10 Tdr. Hartk. Herlighedsretten til Gaarden havde Ribe Domkapitel, men Bondeskyl- den tilhørte Ribe Domkirke. Vistnok paa begge Vegne havde Kirkeværgen for Ribe Domkirke Jens Viborg og Erkedegnen Thomas Knudsen 1578 faaet Gaarden i Mageskifte af Kronen*). Den mindre Ejendom i Graahede var Krongods og havde før 1688 tre

*) Kronens Skøder I, S. 179.

Tdr. H. Den har ligget et lille Stykke Vej fra den større Gaard, som senere deltes i 3 Gaarde, hvis Bygninger laa lige op ad hinanden. 1754 var der kun en Gaard, saa Delingen maa være foregaaet senere. Fra dem er der nu udstykket to mindre Gaarde.

LUNDSBY

havde 1688 kun $5\frac{1}{2}$ Td. Hartk. fordelt paa fire Ejendomme, hvoraf de to største var Fæstegods under Rækkegaard, den tredie laa under Lundenæs, men den fjerde var kun et lille Bolsted, som 1754 var nedlagt. 1791 foretoges Udskiftning af Lundsby, Nederby og Kirkeby. Præsten P. Høyer varetog Præstegaardens Fordringer, og Degnen Christen Jørgensen fremstod og forlangte sig udlagt Græsning i Heden til 2 Køer og 6 Faar. Han fik derefter udlagt 8 Tdr. Land Syd for Vejen til Odderup.

STOVSTRUP BY

havde før 1688 fem Gaarde, hvoraf de fire var Fæstegods under Lundenæs, en Gaard var Kannikegods og Kirken ejede Jord her til knap 2 Tdr. H. Bønderne i Stovstrup havde købt Selveje paa deres Gaarde, og i 1789 førte de en Retssag med Kancelliraad Hansen paa Lundenæs om Ejendomsretten til Sønderhede. Der fremlagdes Tingsvidner paa, at begge Parter har brugt Heden, og at Lundenæs med Aanum By og flere Bønder i Birket har haft fri Drift og Grøft paa Heden Syd for Skjerna i ældre Tid, indtil høje Vandfloder fordærvede Vejen og Kørsele. Et Tingsvidne giver Formodning om, at Mændene i Stovstrup, mens Vejen var farbar, ikke havde Drift længere end til Gedehuset eller Gedehus Bankerne. Bønderne i Stovstrup havde været Ejere af

Bondeskylden og dertil havde de købt Herlighedsretten af Etatsraad Klippe, saa de blev fuldkomne Selvejere. Kommissionsdommen lød paa, at de omtvistede Ejendomme var fælles fra den svenske Dal og indtil Tarm Mark, saaledes at Lundenæs med tiliggende Gaard i Øster Aanum paa den ene Side og Mændene i Stovstrup paa den anden Side skal have Rettigheder i Forhold til deres Hartkorn. Et af Hansen opført Hus paa Heden skal nedbrydes, med mindre Heden udstykkes, og Grunden, hvorpaa Huset staar, tilfalder ham. For Selvtægt betaler Hansen 10 Rdl. til de fattiges Kasse i Skjern, og Stovstrup Mænd skal betale 6 Rdl. til de fattige i Oddum. Denne Dom blev 1791 stadfæstet af Højesteret. Allerede i ældre Tid havde Ejendomsretten til den store Stovstrup Hede været omtvistet. Af et Tingsvidne fra 1725 fremgaar det, at Lundenæs har haft et Hus til Geder paa Sønderheden, og at Mændene i Vester Aanum har haft Ret til Tørvegrøft i Heden, hvortil der 1670 fra Lundenæs havde gaaet en Vej over Skjern Aa, men den var ødelagt af Vandfloder og Isgang. Tingsvidnet udsiger endvidere, at da Erik Juel var Lensmand paa Lundenæs*), havde Øster Aanum været beboet, og Mændene havde haft Forte og Fællig med Drift og Grøft Syd for Skjern Aa paa Folehaven; men Byen blev siden ødelagt i Ufredstider.

Østergaard i Stovstrup var beboet af Selvejerbønder, men Herligheden hørte til Lundenæs. Disse Bønder var 1693 bleven bagefter med Betalingen af deres Herligheds Landgilde, hvorfor de 1698 maatte atstaa deres Selveje til Verner v. Bülow paa Lundenæs og af ham modtage Fæstebrev paa Gaarden. Det var

*) Erik Juel til Hundsbæk var Lensmand paa Lundenæs 1646—48.

vel nok med et tungt Sind, de 11. Juli 1698 mødte paa Herredstinget, hvor de overleverede Forvalteren paa Lundenæs deres Skøde og tog ham i Haand.

BØNDERNE RØMMER

Endskønt Bøndernes Kaar i Oddum Sogn sandsynligvis har været forholdsvis gode under Stavnsbaandet, idet Hoveriet ikke fuldstændig kunde udnyttes, da der ingen Herregaard var i Sognet, og kun Fjerdeparten af Gaardene hørte under Lundenæs, saa ser man dog, at det ofte blev Bønderne for trangt hjemme, hvorfor de unge Karle rømte ud af Landet. De gamle Tingbøger viser, at Rømning ret ofte foregik. 1762 var Møllerens Søn i Bindsbøl bortrømt fra Lundenæs Gods, og endvidere var der fra Sognet rømt 2 fra Skindertoft, 1 fra Kronborg og 1 fra Snappenborg. Der efterlyses ialt 7 fra Oddum Sogn. En Mand fra Snappenborg fremlagde Bevis for, at han tjente paa Flaaden og havde siden sin Barndom haft Ophold i Visby under Trøjborg Faderen havde overtaget Snappenborg 1742 og straks efter brændte Gaarden, men Sønnen dømtes alligevel som Rømningsmand. En af de efterlyste var fra Stovstrup og en anden fra Midtgaard i Gundesbøl. Skønt Aviserne fra den Tid indeholdt Proprietærernes Stikbreve efter de bortrømte, lader det dog til, at de fleste Rømningsmænd slap vel ud af Landet. Deres Standsfæller skjulte dem, saa det er grumme sjælden, man læser om, at nogen blev paagreben.

ODDUM KIRKE

Kirken her stammer ligesom Flertallet af Egnens Kirker fra det 12. Aarhundrede. Den er opført af Granitkvadre paa en enkelt Sokkel med simpel Skraa-

kant. Det kan spores, at Koret, ligesom det er Tilfældet ved flere Kirker, er først bygget. Koret har lige Afslutning mod Øst, og det oprindelige Vindue over Alteret er tilmuret, men Saalbænken sidder endnu paa sin Plads. Korets Vindue mod Nord er tilmuret. Korbuen staar i sin oprindelige Skikkelse, og

Oddum Kirke

dens Kragsten har gode Rebsnoninger paa nederste Kant. Skibet har endnu de oprindelige Vinduer mod Nord; men Kvindernes Indgangsdør er tilmuret saaledes, at man kan se dens Plads paa Murens udvendige og indvendige Side. Paa Skibets Sydside ud for Mændenes Indgang er bygget et Vaabenhus formodentlig i Slutningen af Middelalderen. Omtrent samtidig byggedes Kirkens Taarn af utilhuggen Granit og Granitkvadrene af den gamle Vestgavl samt Munkesten. Det har hvælvet Underrum med Rundbue ind

mod Skibet. I Præsteindberetningen 1754 meddeles det, at Kirkens Taarn var høj og anselig og tækket med blaa og røde Tagsten. Samme Aar havde Kirkens Ejer Forvalter Steno Rasch paa Lundenæs ladet det restavrere, og til Minde derom sat Forbogsstaverne af sit Navn og Aartallet paa Taarnet. Men først

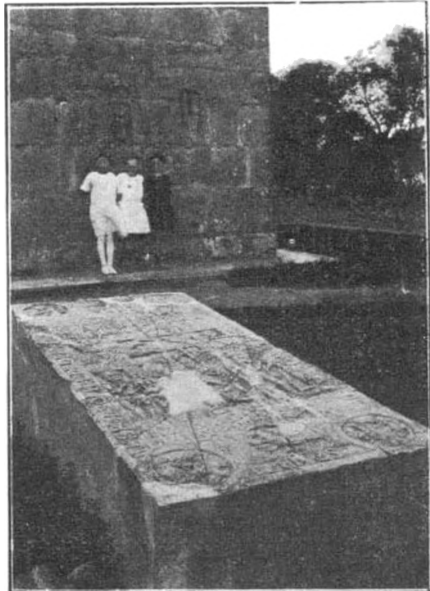

Oddum Kirke

i forrige Aarhundrede lod Kirkens Ejere nedtage 8 Alen af Taarnet. Dette er formodentlig sket før 1816, da Kirkeregnskabet for dette Aar udviser, at der er solgt Fjæl og Træ fra Kirken for 22 Rdl. 2 Mark til et Fattighus ved Kirken*). Af Kirkens Inventar er Døbefonten Kirkens oprindelige. Døbefadet er købt 1830 for 4 Mark. Fonthimmelen er ret godt Træskærerarbejde i yngre Renaissance. Altertavlen gør et ret festligt Indtryk, men Enkelthederne er af ringe

*) 1808 fik Kirkeejerne Tilladelse til at nedtage 5 a 6 Alen af Taarnet.

Kunstværdi. 1754 fandtes et gammelt, næsten ulæseligt Epitafium paa Kirkens Nordside over Las Nielsen Bindsbol med Hustru og Børn. Følgende Indskrift kunde læses: »Aar 1595 blev Las Nielsen Kiercheværge oc iblant haver han ladet forbygge oc insætte denne nye Alttertavle oc prædichestoel.« Denne Kirkeværgedøde døde 1625 og en Ligsten med hans Navn ligger nu meget medtaget Øst for Koret. Den her omtalte Prædidestol er senere fornyet, og den nuværende er udført i Barokstil skaa-ret i Egetræ med fem tredelte Fag, hvori findes bibelske Relieffer af Evas Skabelse, Bebudelsen, den hellige Nat, Lidelsen

Oddum Kirke.

paa Golgatha og Opstandelsen. Forneden i gennembrudt Arbejde er fremstillet forskellige Dyr: Hare, Hund, Pelikan og Hjort. Paa Søjlerne fremstilles Evangelisterne med deres Tegn. Himmelen derover er ogsaa rigt udstyret. Paa Hjørnerne staar Englebørn med Lidelsesredskaberne. Udskaeringen af de enkelte Figurer er ikke særlig værdifuld, men Ornamentikken er rig og pragtfuld og minder stærkt om en Række andre jyske Arbejder. 1754 meddeler Præsten, at der i Kirken fandtes en gammel Alter-

tavle af Egetræ formet som et Skab med to Døre. Indvendig stod et Billede af St. Peter og den halte

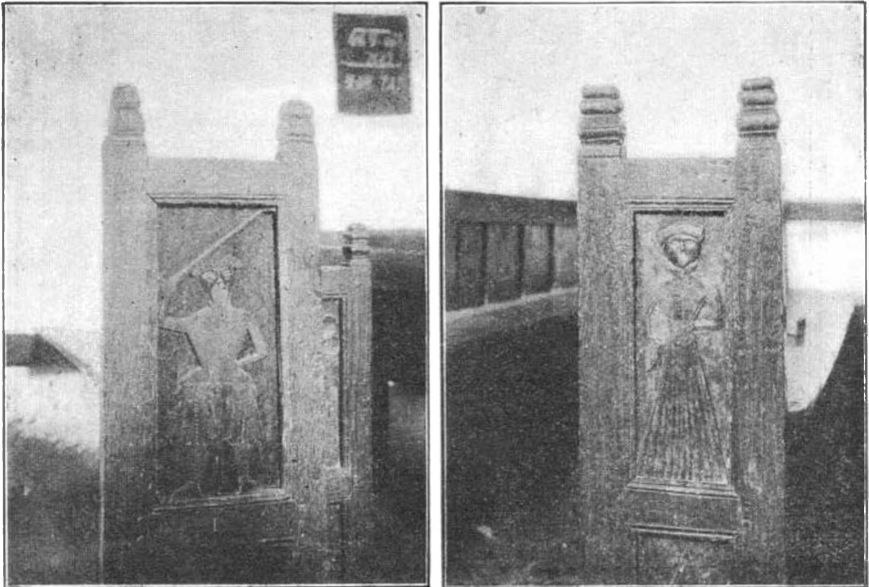
Prædikestolen i Oddum Kirke.

Mand, han helbredede. Heraf slutter Præsten, at Oddum Kirke har været viet til St. Peter.

1754 meddeler Præsten tillige, at Kirkens Kalk og Disk var forsynet med den forrige Kirkeejer Selio

Müllers Vaabenmærke, men den maa være fornyet, thi der blev ifølge Kirkeregnskabet 1806 udgivet til Kalk og Disk 23 Rdl. 5 Mk. 10 Skill. Præstens og Degners Stol i Koret er uden særlig Udsmykning. Paa den ene staar N. I. S. S. C. Ao 1699 Domini.

Stolestaderne bærer forøvrigt et ejendommeligt

Stolestader i Oddum Kirke.

Snitværk fra Slutningen af 16de Aarh. Fyldingernes Bladværk er udført i fladt Relief. Klokken er fra 14de Aarhundrede, men uden Indskrift eller Støbemærke. Om øverste Rand gaar to Garnsnoninger og om nederste Rand en bredere Kant. I Kirketaarnets Sydside sidder indvendig en Tavle med følgende Indskrift:

Niels Christensen Liend (Lund?) af Bindesbøl fød til Verden 1729, død fra Verden 1816.

Jeg har Naaden funden og har overvunden,

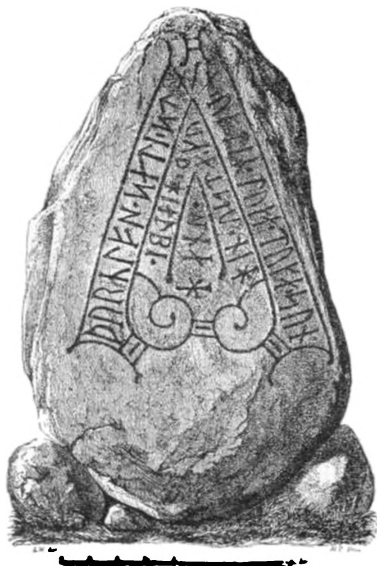
Jesus stod mig bi, Døden mig ej skrækker,
 Jesus mig opvækker, han har gjort mig fri.
 I Huset hos min Frelser kjære Sejerskransen jeg maa
 bære.

Her er godt at være.

Vær tro indtil Døden, saa skal du arve Livsens Krone.

I Kirkegaardsdiget har siddet en Runesten, der som før nævnt for faa Aar siden er flyttet til Præstegaardens Have: Den har følgende Indskrift: »Torulv satte denne Sten efter Toke Tokesen, den udmærkede. Gud hjælpe ham«*).

I Palle Fløes Optegnelser meddeles, at der tidligere har været en Runesten mere i Oddum Sogn. Den skal for henved 100 Aar siden være solgt til en Mand, som hed Mads Borres og boede i Felding ved Holstebro.

Oddum Kirke hørte til de mere velhavende Kirker i Herredet, idet den havde meget Jordegods i Eje i Middelalderen. For at sikre Kirkens Ejendomsret til dette Gods blev der 1517 taget Lavhævd derpaa, idet der med lovligt Kald og Varsel tiltoges Mededsmænd for at afgive edelig Forsikring om, at Kirken ejede sit Gods med fuld Ret. Brevet, der har været gemt i

*) Stenen staar paa et uheldigt Sted og burde flyttes tilbage til Kirkegaarden. Den er omtalt i Wimmers Danske Runemindesmærker II, S. 285.

Ribe Bispearkiv, gengives her efter Dr. Oluf Niensens Afskrift:

»Kundgøre wi Las Michelsen, tingholder paa Nørhærets tingh, Lauers Nielsen prest til Oddwm, Christen Vindh, prest oc capellan til Lønborg, Pally Bangh vebner, Nis Lagssen i Nørkiergord, Mats Perssen i Tarm, Nis Lagssen i Odderup oc Jørghen Jebssen i Hodde kierlig meth gudt giøre alle witterligt i thette wort obne breff, at aar efter guts byrd m d x vii then torsdag for mitsommer paa fornefnde ting for dom oc rette war skicket beskenne mand Christiern Nielsen i Stoxstrup logligh bedis oc feck eth vwildig thingsvinte af VIII danemendh, som er Per Matssen, Jes Christenssen i Strelloff, Nis Michelsen, Michil Terchilssen, Bertill Eskilssen, Morten Nielsen, Ebbe Nielsen oc Jes Olafson, hwilke VIII danemendh saa wunte paa tro siell och sanninge, at them fuld witterligt er hørde oc sawe, at II danemend wunte for them som war Thames Anderssen i Tarm oc Anders Matssen i Oddwm, som vor fornefnde Christiern Niensens loghøffdhøring, thii wutne paa theres tro siell oc sanninge, at them witterligt er at fornefnde Christiern Nielsen gørde laghoffd paa Oddwn kircke gots vegne, som han war logligh tillfonden af domern paa tiingi meth danemend oc dane swene, bynder oc sielle eyger oc gode birckii tynner logtid dags och brasth enghen vern och logligh indworde thette efter screffne gotz: 1 Eng vestertz i Stoxstrup holm, item 1 engh callis smøreng leger mellwm Synderschoff eng oc Jep Nielssens eng, item 1 eng i Stoxstrup holm vesten vedkier, Ij dell till kircken oc tridi delle til Cresten Niensens gord . . Item 1 eng i Stoxstrup holm le-

ger mellom Seyrup eng oc Jep Nielsens. Item 1 eng i Stoxstrup holm IIIj skor mellwm Sinderscoff eng oc Seyrup eng. Item 1 eng leber paa Holmvadt. Item 1 eng i Stoxstrup holm mellwm Sinderscoff eng oc Strømersbill. Item 1 eng i Stoxstrup holm hver annen aar till kircken oc annen aar till prestgard leber imellwm Jep Nielsens oc Sinderscoff eng. Item 1 eng paa Sinderscoff øffroe, item 1 eng vesten i Lindvig, som gor sex engels til skyld om aar. Item 1 eng østen udi Lindvig, item 1 eng vestertz i Lunderup. Item 1 eng i Lunderup mellwm Nis Smed oc Christen Nielsen. Item 1 eng iaffwen Sinderscoff callegord. Item 1 eng i Browig leber paa Hiwellpøtt. Item 1 eng sindøster hørnen i Browig. Item 1 eng vestertz i Østerkier, item 1 eng leber vesten paa vadt paa Østerkier, item 1 eng i Grønholm paa Raffbech marc. Item 1 eng paa then annen side ved aa, item 1 eng Calles Hebbelwig, annen aar till Borrigs kircke oc annen aar till Oddwm kircke, item 1 eng paa Gundesbill marc, annen aar till kircken oc annen aar til prestgard. Item 1 eng paa Stoxstrup marc i Roo . . Item 1 eng i Tarm haffwe, item 1 eng i Sloogord paa Tarm marc, item 1 eng paa Tarm marc i Rødde, item 1 eng ved kirckibeck i Oddwm sogn, item 1 eng paa Deibell toffte, item 1 eng østen Egwat kircke, item 1 eng paa Østerkier paa Tarm marc, item IIIj ager paa østerwong, item IIIj ager vesten Oddwm kirckegord, item Ij ager paa Ørmedt oc i vester marc, item IIj ager i neilletofth, item IIIj ager om berighwong, item 1 ager i degntoft ned østen i thette forscreffne (Slutningen ulæselig).

Kirkens Tiende var 12 Ørter Rug og 12 Ørter Byg, saa det vil ses, at dens Indtægter let kunde forslaa baade til Vedligeholdelse og til nyt Inventar, saa læn-

ge den var selvejende. Det var især de første Enevoldskonger, som med Urette tilrev sig Ejendomsretten over Kirkerne og solgte Byttet til den Herremand, der vilde betale mest for dem. Oddum Kirke med tilliggende Ejendomme og Tiender solgtes 1719 ved Auktion til Selius Müller paa Lønborggaard for 1082 Rdl. Skødet blev først udstedt 1. Decbr. 1721. Kirketienden var 1688 bortfæstet til Sognemændene for 12 Ørter Rug og 12 Ørter Byg, og dette var vistnok ogsaa Tilfældet 1721. Ved Salget var der kun 5 Lodder af Kirkens Gods tilbage med 4 Tdr. 3 Skpr. 3 Fdkr. H. Det udenfor Sognet beliggende Gods var afhændet allerede 1688. 1734 solgtes Oddum Kirke til Forvalter Steno Rasch paa Lundenæs. Denne Mand boede siden paa Dalager og hans Dødsbo lod 1758 Kirken sælge ved Auktion for 1710 Rdl. til Sr. Johan Frich af Lundenæs, hvis Enke Marie Elisabeth Kach fik Skøde paa Kirken 31. Oktober 1758, og hun solgte den igen 1763 til 4 Bønder i Oddum for 2300 Rdl. 1808 ejedes Kirken af Hans Jensen i Skodsbøl og Niels Jensen af Nederby. En Snes Aar senere afhændedes Kirken til Beboerne i Forhold til Ejendommenes Størrelse, og efter Vurdering af 16. Juni 1800 skulde Salget indbringe 3900 Rdl. Det havde altsaa været unødvendigt at give de to Ejere Tilladelse til at nedbryde Kirkens anselige Taarn, da Kirkehandelen var god nok alligevel. Men her som alle andre Steder var det en Ulykke, naar Kirkerne var prisgivet til Folk, der kun vilde opnaa at tjene Penge paa dem.

ODDUM KONGETIENDE

Før Reformationstiden nød Bisperne $\frac{1}{3}$ af Tien- den; men fra den Tid tog Kongen Bispernes Part, saa de ofte blev meget smaat stillede. Det lader til, at

Hans Tavsén har klaget over sine Indkomster; thi Aaret før han døde, fik han til Superintendentembedet Kongetienden af Sdr. og Nr. Bork, Vium, Hoven, Lyne, Strelluf, Egvad, Oddum, Lønborg og Hoven Sogne. Ligeledes skulde han og hans Eftermænd nyde alle de Tiendelam, Kongen hidtil havde nydt af Nr. Herred. Af Oddum Sogn var Kongetienden 14 Ørter Rug og 8 Ørter Byg. Tienden af Lam og andet Smaakvæg i Nørherred var omtrent 90 Stkr. aarlig. Kong Frederik den Andens Gavebrev paa de her nævnte og nogle flere indtægter er udstedt paa Kongsgaarden Lundenæs 13. September 1560*).

ODDUM PRÆSTEEMBEDE

Der findes kun faa Efterretninger om de Præster, der har virket her i det første Aarhundrede efter Reformationen. Herredsbogen fra 1690 meddeler, at Sognets første evangeliske Præst var:

1. Hr. Iver Eskesen.
2. Hr. Eske nævnes ved Aaret 1584 og er vel forrige Søn.
3. Hr. Christen Pedersen blev o. 1582 gift med Karen Lauridsdatter, og de havde 7 Sønner og 5 Døtre.
4. Hr. Mikkel Sørensen (1620—1645). Om hans Kaldelse til Embedet her findes i Bispearkivet en længere Redegørelse. Sogneboerne havde den Gang Valgret til Præstekaldet, og det gjaldt for dem ofte om at finde en Mand, der vilde gifte sig med Enken efter Formanden.

Det maa ikke have været let at finde en Mand, der vilde finde sig i at blive gift med den

*) Kronens Skøder I B., S. 71 og Ny Kirkehist. Samlinger III B., S. 337 ff.

ret gamle Præsteenke, og de lod da Kaldet henstaa ledigt i omtrent 20 Uger. Endelig fandt de en Mand, som behagede Enken men da Biskoppen skulde godkende Valget, viste det sig, at vedkommendes Levnet ikke var pletfri. Sagen kom da til Kongens Afgørelse, og han skrev da 10. Juli 1620 til Lensmanden Ulrik Sandberg paa Lundenæs, at denne skulde tage sig af Kaldelsen. Kongen havde forlangt at høre en Prøveprædiken af den bedst kvalificerede Ansøger, og efter Biskoppens Godkendelse af den hæderlige og vellærde Person Mikkel Sørensen skal Lensmanden konfirmere og stadfæste denne Mand til ret Sognepræst i Oddum, og Sognemændene faar Paalæg om at yde ham al tilbørlig Rente, Tiende og anden Rettighed, som de efter gammel Sædvane er pligtige til.

Forøvrigt ser det ud til, at Hr. Mikkel Sørensen dog har ægtet Enken rimeligvis for at behage sine Sognemænd, thi 1643 havde han en gift Steddatter*).

5. Hr. Christen Clausen blev Student fra Ribe Skole 1636 og aflagde Præsted til Embedet her 6. Decbr. 1645. I Bispearkivet findes af ham en i Aaret 1649 indgivet Designation paa al aarlig præstelig Indkomst af Oddum Sogn: »Tiender 30 Tdr. Rug, Avl af Hø 24 Læs, Bygsæd 2 Ørter, Rugsæd 5 Ørter, Offerpenge 6 Daler, Kvægtiende 7 Lam, 1 Kalv, 1 eller 2 Grise og 12 Skilling i Følpenge. Baade Ager og Eng ligger langt fra Haanden adspredt i fremmede Marker. Til denne liden Kalds ringe Indkomst forhaaber jeg

*) Samlinger til Jydsk Historie og Topografi I R., 7 B., S. 142 ff. Se endvidere Jydske Tegnelser VII 36 og 39.

med Tiden en underdanigst og naadigst Forbedring af høje Øvrighed.*

Denne Præst var gift to Gange, først 25 Aar med Marie Andersdatter, som var Moder til en Søn og to Døtre, derefter med Margrethe Pedersdatter. Han døde 1676, dog godt et Aar før havde Morten Pedersen Lime været udnævnt til Adjunctus et Successor i Embedet, men han blev kort før Formandens Død kaldet til Præst i Brørup—Lindknud.

6. Hr. Laurids Nielsen Borch blev ordineret til Embedet her 20. Maj 1676. Han var maaske Søn af Præsten Niels Iversen i Nørre Bork, men maa da have været op i Alderen, da han fik Embedet her.
7. Laurids Brorson blev ordineret til Embedet 28. Juli 1689. I Herredsbogen 1690 meddeler han følgende om sin Stilling: »Gravamina (Byrder) er mange efter mine fattige Vilkaar; thi Enken nyder den tredie Del af mit Offer, visse og uvisse, saa og den tredie Del af al min Indkomst foruden anden Besværing, som jeg af hende haver baa-de med Husværelse, Fæar og Køer, som jeg maa føde. Tiendeyderne formindskes og forarmes dagligen, som en efter anden (Ejendom) bliver øde. Mangel paa Hø og Foder befindes ofte, formedelst Floden gaar op og bortskyller det, naar Høet er slaget.« Præstegaardens Hartkorn var et Par Aar før sat til 6 Tdr. 4 Skpr. 3 Fdk. og 1 Album.
8. Jeppe Jepsen Tarm var Søn af Godsejer Jeppe Tarm til Holmgaard i Lem og Hustru Birgitte Mortensdatter*). Han blev Hører ved Kolding

*) Viborg Landstings Skøde og Pantebøger 31, S. 368.

Latinskole 21. April 1691, to Aar senere Præst her, og kort Tid efter holdt han Bryllup med Kirsten Pedersdatter, der var Datter af Præsten Peder Hansen i Ølgod. Embedsindtægterne her var stadig ringe, da Christen Clausens Enke endnu 1714 og maaske længere nød Pension. 1698 maatte Præsten paa Embedets Vegne føre Proces for Landstinget med 3 Mænd i Stoustrup om en Eng, han betragtede som Præstegaardens Enemærke, mens de mente, at den var Fællesjord. Det har rimeligvis været en af Kirkens Enge i Stoustrup, som Præsten havde Brugsret til, og som 1705 havde særegen Skyldsætning. 1715 blev J. J. Tarm Herredsprovst i Nørre Horne Herred. Hans Hustru døde 1729 og var da 72 Aar gl., men selv døde han 1732 efter et Sygeleje, der havde varet i 13 Aar. I Lønborg Kirkebog nævnes det, at baade han og Hustru blev begravet uden Ligprædiken, hvilket ikke var sket før blandt Egnens Gejstlighed.

9. Bertel Andreas Christensen Agerholm var Søn af residerende Kapellan Chr. Agerholm i Ringkøbing og døbt 6. April 1687. Efter at have taget Embedseksamen blev han Hører ved Ringkøbing Latinskole, indtil han 1724 blev ansat her som residerende Kapellan under Formandens Sygdom. Her blev han gift med Formandens Datter Birgitte Jepsdatter Tarm og blev selv Sognepræst 27. Marts 1732. I Herredets gejstlige Skifteprotokol nævnes Aar 1746: Pastor Agerholm og Hustru Birgitte Jepsdatter Tarm har af ægteskabelig Kærlighed oprettet Testamente med hinanden, da det ej er forhaabentlig, vi med nogen Livsarvinger vorder vel-

signet af den allerhøjeste, saa haver vi indgaaet, hvis det behager Gud en af os ved Døden at bortkalde, da skal den genlevende beholde vores Fællesbo.« D. 28. April 1747, som var fjerde Fredag efter Paaske, visiterede Biskop Brorson Oddum Sogns Kirke- og Skolevæsen. Han meddelte derom følgende: »Sognepræsten Hr. Bertel Agerholm forestillede skikkelig af Dagens Tekst den sande Omvendelses Beskaffenhed. Ungdommen svarede ulastelig, og Menigheden var bevægelig*).« Bertel Agerholm var bekendt for sine Syner af Forvarsler, og derom er der i 1 Bind af Hardsyssels Aarbøger meddelt en udførlig Fremstilling, der var nedskreven 1748 af Præsten J. H. Lemvig i Hemmet. A. døde 2. Pinsedag 1754, og der maa vistnok have været faa Ansøgere til Embedet, da Eftermanden først blev kaldet hertil 4. Oktober s. A.

10. Peder Hermansen Høyer, Bagtersøn fra Ribe, var født der 1715. Hans Fader hed Herman Clausen, Farfaderen var Bertel Clausen, som var født i Hessen-Kassel og af den reformerte Bekendelse, Oldefaderen Severin Clausen havde været ældste Borgmester i Hessen Kassel. Moderen Anna Ilsted var en Bondedatter. Høyer blev Student fra Ribe Skole 1738, Cand. med non 1746. Han var som Student Huslærer et Par Aar for sin Morbroders Jens Jensen Adiers Børn, derefter Lærer for Slotsforvalter Spärks Børn paa Frederiksborg, gjorde saa en toaarig Udenlandsrejse til Tyskland paa egen Bekostning og besøgte der adskillige Universiteter, hvorefter han 1744 blev Lærer paa Hindsgavl

*) Visitatsindberetninger 1738—91 i Rigsarkivet.

og 1747 paa Julskov i Fyen. 1750 var han Rejsehovmester for Grevinde Schak. Hr. Høyer var altsaa en Mand, der havde set sig om, da han af Kongen 4. Oktbr. 1754 blev kaldet til den afsides, fattige Egn som Præst, og 12 Dage efter at Kaldsbrevet var udstedt, holdt han Bryllup med Ingeborg Weiner fra Nyborg. 1. April 1757 visiterede Biskop Brorson i Oddum og meddeler derom: »Sognepræsten, Hr. Peder Høyer, prædikede over Tekst af Ps. 69,22. Ungdommen gjorde skikkelig rede for sig. Degnen Lars Fruebol er christelig i sit Levnet og flittig i sit Embede. Der i Sognet har været nogen Confusion med Skolevæsenet, som dog nu nærmere efter Deres Kgl. Majestæts derom udgangne allernaadigst Befaling forfattede Fundatz formenes at være afhjulpen. Iøvrigt blev intet klaget enten af Lærere eller Tilhørere. Peder Høyer var Præst her i næsten 45 Aar. 1770 blev han Enkemand, men Aaret efter havde han trøstet sig i et nyt Ægteskab med Pigen Else Christensdatter West fra Odderup i Oddum Sogn. Hun døde 1. Maj 1791, og 30 Dage senere indfandt Skifteretten sig i Præstegaarden. Dens Medlemmer var Provst Fogtmann i Sdr. Bork, Pastor Kaalund i Hemmet og Pastor Meiner fra Lønborg. Der er tre Sønner at skifte med, nemlig Jakob Christian, som var 17 Aar, Nicobus Ludvig 14 Aar og Niels 10 Aar. Den ældste Søn opholdt sig i Voigtland*), de to yngste i Christiansfeld. Boet blev vurderet til 600 Rdl., og Gælden var 230 Rdl. Hvert af Børnene skulde have 46 Rdl. 1 Mk. 11 Sk. Christen Pedersen i

*) Mellem Meissen og Thyringen.

Bjøibol, Oddum Sogn, var gift med en Søster til den afdøde, og han mødte ved Skiftet for at varetage Børnenes Tarv*).

Præsten sad kun som Enkemand en kort Tid, inden han blev gift tredje Gang. Hans tredje Hustru Anna Bang var en Datter af Præsten Jørgen Hansen Bang i Dejbjerg, hvor hun var født 1760 og 1782 var hun bleven gift med Farver Peter Severin Holm af Sdr. Omme. Hun døde 26. Juni 1796**). Saa vidt man kan skønne, har Pastor Høyer nydt god Anseelse. Biskop Middelboe skriver om sin Visitats i Oddum 1790: »Sognepræsten er en god og ustraffelig Mand; han prædikede over Dagens Evangelium og viste en bodfærdig Sjæls Retfærdiggørelse af Guds Naade i Christo; catechiserer ret godt. Degnen, en ældre Mand, gaar saa nogenlunde an. Han er tillige Hoved-Skolelærer i Sognet. En Omgangsskoleholder i Sognets østie District arbejder efter sin Indsigt, Ungdommen var upaaklagelig. Der var ingen Klage enten fra Lærernes eller Menighedens Side***). Pastor Høyer døde 16. Septbr. 1799, og 3. Januar næste Aar blev Hans Steenberg Schouboe kaldet til Embedet her; men han døde før Indsættelsen.

11. Niels Nicolai Stochholm, født 1. Marts 1774 i Horsens, hvor Faderen var Organist og Købmand. Han blev Student fra Fødebyens Skole 1790 og fik Embedseksamen 1794. Han kaldedes til Embedet her 15. Aug. 1800, og Aaret efter holdt han Bryllup med Inger Margrethe

*) Gejstlige Skifter fra Nørre Herred, pag. 249.

***) Se Gjessing: Jubellærere III Del I Bind, S. 166—67.

***) Visitatsindberetninger i Rigsarkivet fra Aarene 1738—91.

- Baggesen fra Bogense. 1821 blev han Præst i Lunde-Outrup og 6 Aar senere i Aal, hvor han døde 1849.
12. Hans Christian Storm, Præstesøn fra Egtved, hvor han var født 1777. Han blev Student fra Kolding 1797 og fik Embedseksamen 1802 med laud. 1822 d. 7. Aug. kaldedes han til Embedet her, og 10 Aar senere blev han kaldet i Ø. Starup-Nebel, hvor han døde 1833.
 13. Hans Jakob Kornerup er født i Præstø 1802, Søn af Købmand Rasmus Kornerup og Hustru Margrethe Cathrine Bruun. Han blev Student fra Roskilde Skole 1821 og fik Embedseksamen 1826. Til Embedet her blev han kaldet 1832, og Aaret efter blev han gift med Henriette Hansine Biering. Han flyttede herfra til Dyberamme 1843 og var Præst der til 1859. Han døde 1861. Han mindedes her som en rar Mand, og Pastor Vilhelm Birkedal omtaler ham i »En Livsførelse« som en god Ven og ligesindet Embedsbroder.
 14. Niels Peder Møller, født i Helsingør 1810, Søn af Procurator P. Møller, blev Student fra Helsingør 1828 og tog Embedseksamen 1833. Han kaldedes til Embedet her 1843, efterat han i næsten 5 Aar havde været Kapellan i Ugilt-Taars. Var gift med Anne Johanne Rosine Storch. Gamle Folk har fortalt, at Møller til Tider var sær i Hovedet, men han kunde dog nok holde en Prædiken alligevel. En Søndag Morgen tidlig gav han sig til at sætte Dige af Græstørv fra hver Side af Indgangsdøren et lille Stykke ud i Gaarden, men til Kirken kom han dog. Det fortælles, at hans Forpagter un-

dertiden kom beruset hjem og var da urimelig og grov mod Kone og Tjenestefolk; men sendte de saa Bud efter Præsten, var Forpagterens Grovhed snart forbi. Præstens Sindsforvirring tog til, efterat han 1851 var flyttet til Elling og Tolne ved Frederikshavn, og 1859 fandtes han druknet i Byens Havn.

15. Peter Otto Bloch, Præstesøn fra Nebel-Lyдум, født i Kvong 1810, Student 1830 og Kandidat 1837. Han blev kaldet til Embedet her 4. November 1851, og Aaret efter ægtede han Maria Margrethe Børling, der var Skolelærerdatter fra Vester-Egede. Bloch var en venlig og afholdt Mand, der selv med Dygtighed drev Præstegaardens Avling. En kort Tid var han Formand for Bølling-Nørre Herreds Landboforening. Han forskønnede og udvidede Haven, og mod dens Vestside anlagde han en Lund, der især forskønnede Præstegaardens Omgivelser. Præstegaardens Stuehus lod han ombygge. Da han havde været 10 Aar i Embedet her, kom han til Aal i Vester Horne Herred. Engang han besøgte Pastor Schjørring her, udtalte denne sin Forundring over, at Stuehuset ikke var bygget noget større. Dertil svarede Pastor Bloch: »Den er bygget efter, at unge Folk skal bo her; naar de bliver ældre, og Familien vokser, er Embedet for lille, og saa maa de søge andet Steds hen.«
16. Jens Carl Frederik Adolf Hjorth, født i København 1815, Søn af J. J. S. Hjorth, der senere blev Bogholder og Kasserer ved Lods væsenet i Sjællands District samt Lodsoldermand i Helsingør, Student fra Helsingør Skole 1835, Can-

didat 1843 og derefter Lærer ved Helsingør Borger-skole, saa da han 1862 kaldedes til Embedet her, var han ukendt med Landboforhold og blev i Almindelighed anset for at være ret upraktisk; men man skønnede, at han havde god Vilje til at gøre Fyldest i sin Præstegering, hvorfor han ogsaa blev afholdt i Sognet. Efterat han havde været her et halvt Aar, blev han gift med den 20-aarige Præstedatter Jakobete Petra Münter fra Karrebæk. Hun blev sin Mand en udmærket Medhjælp og var i alle Maader en velbegavet og dygtig Præstekone. Hun hørte ogsaa til den gode Præsteslægt Münter, idet hendes Bedstefader havde været Biskop over Sjællands Stift. Under en Bispevisitats her i Oddum, skal Biskoppen have udtalt, at Hjorth havde gjort god Fremgang siden sidst, hvortil Fruen sagde: »Men kan saa Biskoppen ikke nok hjælpe os til, at vi kan faa et bedre Embede.« Hjorth blev da ikke længe efter kaldet til Roslev i Salling, og her virkede han, til han 1884 søgte sin Afsked.

17. Christian Ferdinand Storch, Præstesøn fra Kjøng, født de: 1839, Student fra Odense 1858, Kandidat 1864, var derefter i 2 Aar Huslærer hos Biskop Baislev, saa Kapellan et Par Steder, indtil han 1874 blev Præst her. To Aar før havde han ægtet Vilhelmine Henriette Frederikke Funch, Præstedatter fra Ulsted. Pastor Storch var en venlig og begavet Mand, der gerne vilde staa i godt Forhold til alle i Menigheden, og da han tillige var en dygtig Prædikant, blev han afholdt her, selv om han efter sin kun firaarige Virksomhed næppe efterlod sig mange Spor.

18. Laurids Ludvig Gundelach Nygaard var født i 1849 i Skive, hvor Faderen da var Kateket. Han blev Student fra Frederiksborg 1867 og Kandidat 1872. Derefter var han i to Aar Lærer ved Grundtvigs Højskole paa Marielyst, hvorefter han var ordineret Medhjælper hos Valgmenighedspræsten i Ryslinge, indtil han 1878 fik Embedet her. Fire Aar før havde han i Ryslinge ægtet Vilhelm Birkedals Datter Augusta Charlotte Johanne B., der var født i Ringkjøbing Aar 1839. Nygaard har meddelt Bidrag til Kalkars theologiske Tidsskrift, til Dansk Kirketidende, Nordisk Maanedsskrift o. fl. Han var den første Præst, der her i Oddum førte grundtvigsk Forkyndelse, og til at begynde med stod en Del af Menigheden noget uforstaaende overfor denne. Da der en Gang var Tale derom, sagde en ældre Mand: »Det er andre Strengte, han slaar paa end dem, vi er vant til at høre.« Men da han 6 Aar senere sluttede sin Virksomhed her ved sin Forflytelse til Ølsted i Aarhus Stift, var der en større Kreds, som hjertelig sluttede sig til hans Forkyndelse. Nygaard var en skarpsindig og saare flittig Mand, hvad man ikke undgaar at lægge Mærke til i hans udstrakte litterære Virksomhed, hvoriblandt man især skatter hans Levnedstegning af Vilhelm Birkedal i 3 Bind og den 6 Bind store Udgave af Biskop P. C. Kierkgaards samlede Skrifter, som han sammen med P. E. Glahn udsendte i Aarene 1902—05. Ligesom Svigerfaderen hørte han til den mere konservative Grundtvigianisme, og han vendte sig baade mod det forenede Venstre og mod Nyrationa-

ismen. I sine sidste Aar vendte han sig ogsaa mod de Svagheder, han mente at finde i Højskolernes Undervisning. Han døde i Sorø 1916, og hans Enke døde Aaret efter.

19. Elimar Peder Kristian Vendt var født 1856 i København, hvor Faderen var Skolebestyrer. Han blev Student 1875, Kandidat 1882, og 1883 blev han personel Kapellan i Vester Skjerninge. Han kaldedes til Embedet her 1885, og 3 Aar senere blev han Præst i Sdr. Vissing, Aarhus Stift.
20. Carl Christian Schiørring var Kapellan i Ølgod, da han efter Opfordring fra Beboerne her 1888 søgte og fik Embedet. Han fortsatte i det givne Spor, og i hans niaarige Virksomhed vandt han sig mange Venner.
21. Hans Joakim Evald Knudsen Lorentzen blev kaldet til Embedet her 1. Juni 1897. Omtrent 8 Aar senere blev han Valgmenighedspræst i Sdr. Næraa paa Fyn.

OM SKOLEVÆSENET I ODDUM SOGN.

Indtil Midten af det 18. Aarhundrede var der nok en Degn i Oddum; men nogen egentlig Undervisning af Børnene havde han ikke Pligter til udover det, at han skulde møde i Kirken en Times Tid, før Prædiken begyndte, for at han da kunde samtale med Børnene om deres Religionskundskaber. Degnens Indkomster var saare faa og smaa. I Herredsbogen 1649 meddeler han derom: »Degnens aarlige Indkomst er 4 Ørte Rug. Haver her foruden ingen Hus paa Degnebolet og ej mer Jord dertil end som til 3 Skipper Sæde, som kan falde i en liden Stykke Ager, hvilken han til forn. Sæde nødes til uden Jordens Hvile idelig at bruge.«

Endskønt det saaledes var fattige Kaar, Degnene leve under, holdt de dog Livet i mange Aar. Da Embedsforretningerne ikke lagde stærkt Beslag paa deres Tid, har de vel sagtens kunnet tjene noget ved andet Arbejde.

Christen Pedersen blev kaldet hertil 1654, og hans Eftermand Chr. Davidsen kom hertil 1691. I hans Tid brændte Degneboligen i Aaret 1699, og da man den Gang ikke havde Brandforsikring, maatte han uagtet sin store Armod opføre en Bolig. Da Christian d. Sjettes Skoleordning skulde gennemføres, afgav samtlige Degne Erklæringer om deres Boliger, for at Øvrigheden kunde faa at vide, hvorvidt de egnede sig til Skolelokaler. Degnen Helmuth Otto Reimer, der var Davidsens Eftermand, afgav da 1743 en Redegørelse om Degneboligens Tilstand.* Der blev da nedsat et Udvalg med Provsten Lauge Pedersen, Sdr. Bork, som Formand til efter Biskop Brorsons Ordre at faa en tilfredsstillende Ordning opnaaet. Der skulde forhandles med Kirkens Patron, Steno Rasch, som før havde været indkaldt, men havde undskyldt sig. Udvalget samlede d. Juni 1744 for at tage Syn over Degneboligen og rekvirere samme tillagt Ejendom.

»Og befandtes samme Degnbolig at bestaa af 13 Fag Hus Bindingsværk, som forrige Antecessor Christen Davidsen haver ladt opbygge formedelst samme ved ulykkelig Ildebrand af 29. Maj 1699 var afbrændt, hvoraf nuværende Degn, Helmuth Otto Reimer, haver ladet tvende Fag af ny opsætte, udi hvilken Hus Værelser, som er i maadelig Stand og ikke med nogen Loft er bedækket uden med Lægter og Sybver (Siv). Degnen baade haver Degnebolig og holder Skolestue, som bestaar af 3 Fag. Til denne Degnebolig ligger en

*) Se Hardsyssels Aarbog 1910, S. 217.

Kalhauge og 3 smaa Agre næst sønden ind til Kirkegaarden beliggende. Af Engbond var intet til Degneboligen udlagt. Forv. Steno Rasch til Dalagergaard nar jus patr. til Oddum Kirke (Kongen har jus vocandi). Degnen Helmuth Otto Reimer er 1732 d. 2. April kaldet til Oddum Degnekald.*

Degnen meddeler nu, hvorledes Kirkens Patron, der tillige er største Lødsejer i Sognet, vil gøre hans Bolig til et Skolehus, »ihvorvel Huset i sig selv er saa snæver og ringe til et Stuehus, idet jeg næppe selv med Hustru og Børn derudi kan have Rum, hvilket øjensynlig er at se for hver Mand, og det er mig umuligt at indrumme Sognets Børn derudi og forsvarligen at holde Skole. Jeg nægter ikke, at jeg efter hans kgl. Majestæts allern. Skoleforordning og Skoleinstruks gerne vil forrette mit Skoleembede for Ungdommen her udi dette enlige Sogn, men det er mig ikke muligt at indrumme dem, og har jeg gjort baade mundtlig og skriftlig Ansøgning hos Hr. Forvalter Rasch, om han vilde efterleve Forordningen om Skoler paa Landet og enten opbygge et nyt Skolehus eller udvide det gamle saaledes, at jeg bekvemmelig og forsvarlig derudi kan holde Skole, men ingen af Delene er hos ham at formaa, mens (han) paastaar, at jeg selv skal holde Skolehuset vedlige med Lægter og Fag og al anden Fornødenhed, hvilket er mig fattige Mand umuligt, eftersom jeg har ingen Avling eller Græsning, og jeg ved, at det er ej heller hans Kgl. M. Vilje eller Mening. Saa har Hr. Forv. Steno Rasch indrettet tvende Skoler her i dette lidet Sogn og inddelt snart de trende Parter af Sognet til den ene Skole og den fjerde Part af Sognet til en anden Skole kun for at besnitte og beskære mig den liden Ind-

*) Bispearkivet, Nørre Herred, Pakke 7.

komst, som deraf kunde falde. Ligeledes er Degnebolet forringet paa Agerjord og Eng.«

De fleste Steder blev den paabudte Skoleordning gennemført allerede i Aaret 1741, enkelte Steder trak det dog ud nogle faa Aar paa Grund af Modstand fra forskellig Side, men ingen Steder blev Ordningen trukken saa længe ud som her i Oddum.* Biskop Brorson var ikke den Mand, der gav blankt op, naar en saa vigtig Sag skulde fremmes; men her maa han have alle Hjælpetropperne frem lige fra Provsten, Amtmanden, Stiftamtmanden, ja helt op til hans kgl. Højhed, som udsendte en særlig Ordre, før den endelige Ordning kunde træffes og Skolens Fundats derefter godkendes 1756.

Fundatsen fik følgende Indhold: »Degnen for Oddum Sogn skal tillige være Skoleholder. Til Skolestuen skal opbygges paa Sognets Bekostning 4 a 6 Fag, forsynede med Skorsten og Kakkelovn samt Borde og Bænke, og skal samme Skolestue annecteres og tilbygges Degneboligen, saa at Kirkens Forsvar ifølge Lovens 2. Bogs 15. Kap. 9. Art. forskaffer og paalægger vedkommende samme at opbygge. Imidlertid lejes paa bekvem Sted paa Sognets Bekostning en Skolestue, og naar Degneboligen paa det sædvanlige Sted er vorden antaget, saa besørger største Lods-ejer Skolestuen tilsat, og saafremt derudi skulde møde Indvendinger, saa besørger Stedets Amtmand efter tagne Syn og Taxation af to modvillige Mænd Skolestuen forsvarlig og med mindst Bekostning muligt opbyggt. Degnen bør, som meldt, være Hovedskoleholder i hele Sognet og forpligtet at tage imod alle de Børn til Undervisningen, som vil og kan søge

*) Se Hardsyssels Aarvog 1907, S. 79 ff., 1908, S. 115 ff. og 1911, S. 213 ff.

Skolen. Men vil nogen af de længst fraliggende fra Skolen selv undervise deres Børn, skal det staa dem frit for saavel i det søndre som nordre Distrikt, og skal de være forpligtede til i det mindste et Aar, før end deres Børn vil lade sig indskrive til Konfirmation, at lade dem søge Hovedskolen, og skal de da i det mindste have lært Lutheri liden Catechismus og de tvende første Parter af Forklaringen udenad. Dog bør Degnen eller hans Hører, (om han ellers finder fornøden at holde nogen), én Gang hver anden Uge samle de Børn af det søndre Distrikt, som ej søger Hovedskolen, og én Gang hver anden Uge samle Børnene af det nordre Distrikt, og det én Gang hos én Mand, og en anden Gang hos en anden, som bør gives tilkende om Søndagen før derved at erfare, om Forældrene tager sig sine Børn alvorlig an, og skulde Degnen da finde nogen forsømmelige, anmelder han det for Præsten, som da sætter dem tilrette, og om de fremturer, faar dem afstraffet efter Forordningen.

Til aarlig Løn som Skoleholder faar Degnen Lysepengene 3 Rdl. 2 Mk., som betales af Kirkeejeren. Af Sognets Hartkorn, som bestaar af 184 Tdr., nyder han af hver Td. 4 Skilling, som beløber ialt sig til 7 Rdl. 4 Mk., hvilke største Lodsejer besørger indkasseret og betalt til vedkommende. Af hvert Barn, som lærer at skrive og regne, betales ugentlig 2 Skilling. Og leveres Degnen som Skoleholder udi rette Tid af Sognets Bæbære af hver 6 Tdr. Hartkorn 1 Læs gode Tørv, som regnes til aarlig at blive $30\frac{2}{3}$ Læs.

Slumstrupgaard, d. 30. August 1756.

v. Albertin. J. Helsted.

Degnen H. O. Reimer naede ikke at opleve Gennemførelsen af denne Ordning, thi allerede 1753 blev

Eftermanden Laurits Fruebøl kaldet til Embedet. 1767 den 7. Juli var der Skiftesamling i Oddum Skole efter Degnens afdøde Hustru, Gud og dydelskerde Maren Jensdatter. Der var tre Børn at skifte med: Bertel Andreas 7 Aar, Jens 3 Aar og Mariane 5 Uger. Af Indboet nævnes, en Jernkakkellovn med Jernfod i Skolestuen, vurderet til 12 Rdl. Det bemærkes dertil, at Sognemændene er pligtige til efter Accord 1757 at skaffe en Pot Kakkellovn i Steden, naar Degnen enten skulde forlange det, eller naar samme Jernkakkellovn i sin Tid i Anledning af Degnens Død skulde af hans Arvinger tages derfra. Degnen har desuden i Skolestuen en lang Skanmel, vurderet til 11 Mark, 1 tyk to Fags Delle til Hjælp at sidde paa om Vinter, 12 Skilling, 1 liden Loftstie, 4 Sk., 1 Jern Fyrtaad, 6 Sk., 1 gl. Flint, 4 Mark. Hos Niels Friis har han en sort Ko, der har faaet to Kalve, 7 Rdl., 5 Faar, 6 Lam og en Gildevædder, 6 Rdl., et Faar med Lam hos Niels Smed, 5 Mk. En Del af Degnens Bohave findes ogsaa hos Niels Smed, saaledes Bord og Sengetøj vurderet til 2 Mk. 8 Skill. I Stuen nævnes et Fyrretræs Bord, hvortil Niels Friis skaffer Skuffe. Degnen ejer 1 Bogrulle med 6 Rum udi, 1 ny storstilet Bibel in quarto, 3 ordinære in octavo, 3 storstiledede Salmebøger, 10 Dødens Eksempler, 1 storstilet Forkiaring, 5 ordinære Salmebøger, 2 Bedekæder, hvoraf den ene beskadiget, 6 Stk. Boyes Sprogbøger, 2 Cramers Regnebøger, 1 do. Colloqvium, 1 Algebra Tyronica I og II Part, 1 Anvisning NB gl., 2 storstiledede og 6 smaastiledede Nye Testamenter, 5 Stkr. Pontoppidans Udtog, 12 Forklaringer, 1 Samling Vers og Sange, 18 Stkr. ABC, 4 Catekismuser i Læder, 28 do. Nr. 1, 22 do. Nr. 2, 2 ordinære Salmebøger, 4 Bind af økonomiske Magazin, G. Boyes: Raad til Velstand og Formue.

Henrik Schmidts Lægebog*). Laurids Fruebøl døde 1773 og Eftermanden Christian Jørgensen havde derefter Embedet i 30 Aar. Om Embedets Forhold i hans Tid findes i Rigsarkivet følgende**): «Oddum Degn har aarlige Indkomster til de tre Højtider 10 Rdl., Accidentser 8 Rdl., Rug 6 $\frac{1}{2}$ Td., tilsammen 35 Rdl. Smaaredsel: $\frac{1}{2}$ Snes Æg af hver Beboer og Mælk til Oste. Degnen er 62 Aar. Degneboligen ligger ved Kirken næsten midt i Sognet. Sognet behøver 2 Skoler, som ogsaa er der, men den nylig oprettede Skole er ikke paa det rette Sted. Denne Forandring udfordres. Degneskolen bliver, hvor den er ved Kirken for søndre og vestre Sogn bestaaende af 43 Børn. Den anden Skole skulde være ved Præstbroe for Øster og Nørre Sogn og faar 37 Børn. Der er vel 3 Beboere sønderst i Sognet og 2 vesterst i Sognet, som fik mere end $\frac{1}{4}$ Mil til Skolen; men for dem kan en Skole ikke oprettes.«

1799 holdt Degnen Skifte efter sin afdøde Hustru Cathrine Margrethe. Arvingerne var Børnene, 1) Arent Mathias Jørgensen, 40 Aar gl., som for 12—14 Aar siden er rejst til København paa sin Profession. 2) Jørgen Henrik J., 35 Aar, mødte ved Skiftet. 3) Jakob Jørgensen, 33 Aar. Sognedegn i Henne og Lønne, var nærværende. 4) Jørgen Carsten Jørgensen, 29 Aar, Sognedegn for Hygom Menighed, 5) Anne Katrine Jørgensen, gift med Anders Pedersen, Ølgod Bjerge, 6) Anne Margrethe J., 24 Aar, 7) Ditte Katrine Margrethe, 20 Aar.

Det var et fattigt Bo, og alt Bohavet og Besætningen vurderedes kun til 61 Rdl. 4 Mk. 5 Skill., mens

*) Gejstlige Skifter i Nørre Herred. Landsarkivet i Viborg.

**) Besvarelse paa Cancelli Cirkulære 1789 den 14. November.

Gælden var 79 Rdl. 5 Mk. 11 Skill. Lærer C. Jørgensen døde 10. Maj 1803, og Svigersønnen Landmaaler Søren Rich overtog derefter Embedet. Aaret efter døde hans Hustru Anne Margrethe Jørgensdatter, og af Skiftet ses det, at det stadig var fattige Kaar, Oddum Degn levede under. Paa Degnebolet holdtes 2 Køer og 2 Faar, og hele Boet vurderedes til 77 Rdl. 3 Mk. 13 Skill. Rich blev faa Aar efter Sogndegn i Aal. Hans Eftermand her i Oddum var Hans Jessen, som besørgede Embedet til sin Død 31. Oktober 1820. Nicolai Stokholm, Søn af Sognepræsten her, var kun 20 Aar gl., da han overtog Degneembedet og Aaret efter blev han gift med Formandens Enke Karen Thuesdatter. 1844 blev han Degn i Idum, hvorfra han 1851 kom til Janderup. Han fik herfra Vidnesbyrd for, at han til Menighedens Opbyggelse havde bestyret sin Gerning i Kirken, og at man var godt tilfreds med hans Skolegerning. Da han skulde flytte til Idum, vil han til Sognet sælge et Hus, han havde opført paa Skolens Grund. Man vedtog at købe Huset for 70 Rdl. courant at afbetale i 4 Aar. 1843 indsendte han følgende om sine Indtægter, som beløb sig til 7 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg in natura, samt 17 Tdr. Byg betalt.

Ifølge Planen skulde Degnen have 6 Tdr. Rug for at lønne en Omgangslærer, men fra indeværende Aar blev en Lærer antaget af Beboerne, hvorfor Degneembedet maatte afgive 11 Tdr. Byg til hans Kost og Løn.

Kirkesangerløn var 10 Rdl., Nannest 50 Snese Æg samt Smør og Ost, Offer og Accidenser var ca. 100 Rdl. aarlig. Jordlodden var 6 Tdr. Land, men noget deraf uopdyrket Hedejord. Boligen har 5 Fag til

Læreren, 3 Fag til Skole og 7 Fag til Udhus. Læreren Lejlighed meget indskrænket*).

Anders Madsen (1844—51) havde under sin Virksomhed stadig Strid med Sognepræsten, hvorefter Sogneforstanderskabets Forhandlingsbog bærer mange Spor. 1845 klager Præsten over, at Degnen har sat Høstakke paa Kirkegaarden, og at hans Faar ligeledes har gaaet der. Sogneforstanderskabet erklærer, at denne Ordning ikke hidtil har voldt Anstød, fordi Degnen maa bringe Høet ind i Laden gennem en Luge ud mod Kirkegaarden, da Ladens østre Ende var bygget i lige Linie med den indvendige Side af Kirkegaardsdiget. Præsten paastod, at Høstakkerne kunde være brandfarlige for Kirken. Sagen kom til Biskoppens Afgørelse, og Distriktsprovsten Gad kom hertil og fik Forstanderskabet og Kirkeværgen til at flytte Kirkegaardsdiget 3 Alen ind, saa Degnen kan undgaa at komme paa Kirkegaarden med sit Hø. 1845 sendte Pastor Møller en skriftlig Klage til Degnen baade for Virksomheden i Skolen og Kirken. Præsten forlangte, at Børnene skulde indøves bedre i Sang, saa de kunde møde i Kirken og deltage i Sangen ved Gudstjenesten. Præsten ønskede Sogneforstanderskabets Erklæring paa Klagen, som han vilde indsende til Skoledirektionen, men det erklærede ikke at ville dømme om Forholdet mellem Lærer og Præst, som det var vanskeligt for Lægmand at have Kendskab til. Da Præsten indførte Sagerne i Forhandlingsbogen uden at lade de øvrige Medlemmer underskrive, sendte de en Klage til Provst Gad, som paa en fin Maade lod Præsten vide, at han skulde undgaa at have Enevoldsnikker. Man forstaar, at Beboerne holdt med Degnen, som var en dygtig Mand, og 1847 lagde de for

*) J. Bering: Skole Calendar med Beretning om Skolelærer-Embedernes økonomiske Beskaffenhed. Aarhus 1844.

hans Embedstid 3 Tdr. Rug og 1 Td. Byg til Lønnen. Lærer Madsen fik 1851 Embede i Vinding, hvor han virkede i over 30 Aar og nød god Anseelse for Dygtighed og Pligttrøskab.

K n u d C h r i s t i a n S t e p h a n s e n blev kaldet hertil 2. Marts 1851. Af hans Optegnelser i Embedsbogen ser man, hvor fattige Forholdene var ved hans Tiltrædelse, men han fik de værste Mangler afhjulpne baade ved Boligen og Marken, ligesom han anlagde en ordentlig Have ved Degneboligen i sine første Embedsaar. Han klager over, at han ofte mødte Modstand for at faa disse Forbedringer gennemførte. Han skriver: »Der maatte ikke røres ved noget, ikke tales om eens Ret, men alt skulde blive ved det gamle, naar det skulde rigtig være tilpas.« Videre skriver han: »D. 25. Juli 1858 blev jeg anmodet om at ringe Morgen og Aften og begyndte dermed samme Dag. Denne Anmodning hidrører vistnok ikke fra nogen religiøs Bevæggrund, men er alene sket for at tilkendegive en Slags Uvilje og Misnøje over det Tillæg i Lønning, som jeg ifølge Lov af 8. Marts 1856 erholdt; thi der er ikke bleven ringet her i mange Aar. Det var ikke Skik i min Formands Tid, og derfor lod jeg det ogsaa bero indtil nu. At Folk nu skulde have større Trang til at høre Bede og Fredklokken end forhen, tør jeg desværre ikke antage, saa meget mindre som Ringningen ikke kan høres uden af de allernærmeste Beboere ved Kirken, fordi Lydhullerne i Taarnet er for smaa, saa den egentlige, sande Grund til, at Ringningen er bleven forlangt, er den, at man har villet paalægge mig en Byrde, og saaledes paa en Maade udøve en Slags Hævn. Dette er ikke smukt; men i sig selv er Morgen- og Aftenringning ikke at foragte, det er dog en Paamindelse og en Opmuntring til Bøn,

det vel kan behøves, og jeg skal nu gøre mit til, at denne Hensigt kan opnaaes, navnlig ved at søge at faa Lydhullerne udvidede.

Til den Ende blev det ved Kirkesyn paataalt baade af Præsten og mig, at Lydhullerne var for smaa, og at Klokken ikke engang hænger rigtig for disse, saa at Ringningen er til liden Nytte; men Synsmændene erklærede, at en Udvidelse af Lydhullerne ikke kunde paalægges Sognet som Pligt, men maatte bero paa dem selv, om de frivillig ville bekoste samme. Dette ville de næppe gøre, og saaledes bliver altsaa Ringningen,, som ovenfor sagt, blot en Byrde for mig og ellers ingen Nytte til.« Stephensen blev pensioneret fra 1. Juli 1879; men han vedblev at bo i Oddum. Han døde 9. Septbr. 1895 paa Sygehuset i Tarm, hvor han havde ladet sig indlægge for Stensmerter. Da Pastor C. Schiørring besøgte ham paa Sygehuset og spurgte om, hvordan han havde det, svarede den gamle Degn: »Jeg har det godt; thi jeg tror paa Syndernes Forladelse, Kødets Opstandelse og det evige Liv!« Han blev jordet paa Oddum Kirkegaard 16. September 1895. Hans Enke Maren Nielsen af andet Ægteskab overlevede ham.

Oddum Sogns næste Lærer Laurids Elias M o m m e J o h a n n e s E b b e s e n var født i Løgumkloster den 14. Oktober 1851. Efter Konfirmationen var han i nogle Aar Kontorist, indtil Prøjerne med kort Varsel jog ham bort. Hans Fader var Lærer, og nu gik Ebbesen paa Jelling Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1874. I et Aar var han Huslærer i N. Aldum, derefter Hjælpelærer i Dyngby pr. Horsens, Lærer ved Helsingørs private Realskole, Hjælpelærer i Sonnerup ved Nykøbing paa Sjælland og derefter i Søndersø ved Odense. Den 1. Oktober 1877

kom han hertil for at bestyre Skolen for ovennævnte Stephensen og blev den 10. Oktober 1879 kaldet til Embedet, hvor han virkede til sin Død den 15. November 1911.

Ebbesen havde flere Tillidshverv, bl. a. var han Formand for Sparekassen. Han har været gift to Gange og haft 8 Børn.

Ved Begravelsen den 22. November 1911 talte Sognepræsten Witt-Hansen samt Førstelærer Jørgensen, Tarm, og Lærer Hansen, Horne. De fremhævede særlig, at Lærer Ebbesen var en sand og trofast Ven, en god Nabo og Kollega og en varm Fædrelandsven.

Til Pinse 1912 blev der af taknemlige Elever rejst en smuk Mindesten paa Ebbesens Grav.

Fr. Frederiksen, født den 25. Oktober 1878 i Nørholm Sogn, Søn af Gaardmand Anders Frederiksen, blev dimitteret fra Jelling Seminarium 1899. Vikar i Ølgod, Hjælpelærer ved Ubberup Friskole, Vikar i Klitmøller og Ringkjøbing, 1. Nov. 1900 Vinterlærer i Vallund, Ølgod Sogn, 1. Febr. 1901 Andenlærer og Organist i Ølgod, 1. Juni 1902 Lærer i Hejbøl og Kirkesanger ved Bejsnap Kirke i Ølgod Sogn, 1. Sept. 1906 Førstselærer og Organist i Aarestrup, 1. Maj 1912 Lærer og Kirkesanger i Oddum.

1914 Tillægsprøve i Tysk, 1915 i Engelsk, 1916 i Fransk. 1917—18 etaarigt Kursus ved Statens Lærerehøjskole, 1918 Student (klassisk-sproglig Retning), 1919 cand. phil., 1920 Hebraicum.

Blev 5. Maj 1908 gift med en Datter af Landinspektør Tonnes Gohr, Bejsnapgaard i Ølgod Sogn.

SLÆGTSOPTEGNELSER OG MINDER

Fortalt af fhv. Gaardejer JENS CHR. DINESEN,
Søndergaard, Kollund.

Forord.

For en vaagen og interesseret Ungdom vil Slægtskabsbaandene og Slægtsafstamningen altid være en Kilde til Udforskning. Hvem vilde ikke gerne vide lidt om, hvad der er sket i ens Familie, f. Eks. i de sidst forløbne 200 Aar, og særligt at faa noget at vide om, hvad ens nærmeste Forfædre har oplevet? Enhver Nutids Landmand ved, hvilken overordentlig Betydning Nedarvningsevnen spiller i hans Dyrehold, han ved med Bestemthed, at gode eller daarlige Egenskaber hos Forældredyrene gaar igen hos Afkommet. At lignende Naturlove gaar igennem Menneskeslægterne, med Familjесærpræg i god eller daarlig Retning, ja, derom tvivler vel ingen.

Hvilken Lykkefølelse da at vide sig tilhørende en Slægt, hvis Forfædre med ydmygt og fromt Sind har søgt at tjene en Herre, som fra Menneskehedens Morgen har lovet at gøre vel i Tusind Led!

Fader var i sit 84. Aar, inden det lykkedes at faa ham til at tage fat paa Nedskrivningen af, hvad han vidste om sin Slægt, og hvad han kunde huske af egne Oplevelser.

Enhver vil kunne forstaa, at Minderne fra hans eget Liv vilde være bleven fyldigere fortalt, om han havde paabegyndt Arbejdet en halv Snes Aar før; det skete imidlertid ikke, og vi, hans Børn, er glade for det omend svage Lys, han med sine Optegnelser har kastet over et bestemt Tidsafsnit i vor Slægts Historie. At Fader har en sjælden god Hukommelse og Evne til at fortælle, ved alle hans Kendinge, og at der er Ting fortalt af Interesse uden for Familjens Kreds, har vi faaet bekræftet af saa ypperlige Folkemindesamlere som Lærer P. Storgaard Pedersen og Lektor Dr. phil. Henrik Using, Sorø, der begge har læst Faders Manuskript.

Kollund, d. 28. Febr. 1924.

P. Donsig Dinesen.

Min Farfar hed Jens Christian Pedersen og boede i Gaarden Okkels i Rind Sogn. — Der var han født — vistnok 1778 — og fik Gaarden efter sin Fader, Peder Eriksen, 1804.

Gaarden Okkels var gaaet i Arv fra Fader til Søn i flere Slægtled. Efter min Faders Meddelelse hed Peder Eriksens Fader Erik Pedersen, og dennes Fader igen Peder Eriksen. De havde alle boet i Okkels; men Aarstallene kendte Fader ikke.

Min Farfar blev altsaa Ejer af Okkels i Aaret 1804 og blev gift med Sidsel Dinesen fra Over-Amtrup i Snejbjerg samme Aar. Sidsel Dinesens Fader hed Dines og var opkaldt efter Snejbjerg Præst*). Min Fader blev opkaldt efter sin Morfar, og derfra har vi Søkende faaet Stamnavnet Dinesen.

Gaarden Okkels var i sin Tid Fæstegaard under Lundenæs ved Skjern, og maatte som saadan gøre »Hoveri«, der mest bestod i, at Manden i Okkels hvert For- og Efteraar maatte hente et Læs Græ i Østeregnens Skove og køre det til Lundenæs**).

Hvorledes det var gaaet til, at Okkels var kommen under denne Hovedgaard, ved jeg ikke.

Mine Bedsteforældre paa Fædrene Side havde 7 Børn, nemlig:

*) I Vibergs Præstehistorie nævnes ikke en Præst af dette Navn i Snejbjerg Sogn, derimod nævnes Præsten Dines Jensen Hjersing som Præst i Rind og Herning fra 1750—1763, og det er sikkert nok hans Navn, der gaar igen hos Slægten her. (Red.)

**) Da Lundenæs Slot og underliggende Jordegods 1661 af Kongen solgtes til Peter von Uffelns og Arvingerne efter Dominicus Johan v. Uffelns, hørte Bolet Ochols i Rind til Kronens Bøndergods, hvis samlede Hartkorn her var godt 1834 Tdr. (Kronens Skøder II Bd. S. 86).

1. Peder Jensen, f. 1805. Gift med min Moders Halvsøster Ane. Boede først i Nørre-Søby; men byttede med min Morbroder Niels og fik Lundgaard i Gellerup Sogn, hvor han døde 1834.

2. Sofie Jensen, f. 1807. Blev gift med sin Fætter Dines Elmholdt og boede i Meld-Søby. Han blev til daglig kaldt Dines Søby.

3. Dines Jensen, f. d. 10. April 1810. Gift 1831 med Kristiane Kristensen fra Fæsterholt i Arnborg Sogn. Blev ved hende Fader til 6 Børn, hvoraf jeg er den ældste.

4. Niels Jensen, født 1813.

5. Maren Jensen, f. 1813. Niels og Maren var Tvillinger. Døde af Typhus 1834. Efter dem er min Broder Niels og Søster Maren opnævnt.

6. Lars Jensen, f. 1815. Gift med sin Kusine Maren Jensen fra Over-Amtrup Deres Ægteskab var barnløst. Lars fik Okkels efter sin Fader, der sammen med sine to førnævnte Børn bukkede under for Typhus i 1834.

7. Jens Jensen, f. 1818. Gift med Ane Jensen fra Birk i Gjellerup Sogn, og fik med hende Gaarden i Birk, som han senere afstod til sin Søn Jens Birk.

Min Farfar boede altsaa i Okkels, en Gaard med vidtstrakte Hede og Mosearealer. Agermarken bestod af let Sandjord; men den havde megen og god Eng, saa Gaarden paa den Tid vistnok var en af Sognets bedste. Gaarden laa den Gang helt nede ved Engen, og havde en anderledes idyllisk Beliggenhed end nu.

Foruden at drive sin Gaard var Farfar tillige Høsekæmmer. Han handlede nemlig med Uldtøj. At strikke Uldtøj (navnlig Strømper) til Salg, var, som bekendt, Hammerum Herreds bedste Indtægtskilde i de Tider. Uldtøjet opkøbtes af enkelte Mænd omkring i

Sognene. Til disse Mænd kunde saa Beboerne gaa hen og sælge deres Uldtøj og faa Penge og Kolonialvarer i Stedet; thi disse Hosehandlere var altid velhavende Folk, og handlede tillige med de dengang mere sparsomme Livsfornödenheder, som Kaffe, Sukker (Kandis) Tobak og Krydderier.

En Gang hvert Aar kom de store Hosekræmmere fra Sønderjylland og købte Uldtøjet af Hjemmekræmmerne. En saadan Hosekræmmer købte gjerne flere Læs Uldtøj sammen og lejede Bønderne til at køre det enten til Kolding eller Foldingbro. Min Fader har kørt mange Læs til Kolding for 2 Specier (8 Kr.), det syntes han var en ganske god Forretning! I Kolding mødte der andre Vogne, der saa førte det videre syd paa til Hamborg.

— — —

Min Morfar hed Kristen Christensen, og Mormor hed Inger, f. Nielsdatter. De boede i Gaarden Fasterholt i Arnborg Sogn, og havde i deres Ægteskab 6 Børn, 2 Sønner og 4 Døtre. Af dem var min Moder den yngste og hendes Fader døde af Tæring, før hun blev født. Hun blev derfor opkaldt efter Faderen og fik i Daaben Navnet Kristiane.

Mormor ægtede senere en Mand ved Navn Lars Nielsen. De solgte Fasterholt og købte Gaarden Nørre-Søby, hvor de boede, til de afstod Gaarden til deres eneste Barn Ane.

Mormor blev altsaa ved Kristian Christensen Moder til:

1. Kristen Christensen, gift med Enken Mette og boede i Gaarden Sønder-Søby i Arnborg.

Efter hendes Død giftede han sig igen med Karen Sørensen fra Meld-Søby. Han havde i sit første Ægteskab 2 Døtre, og 1 Datter og 2 Sønner i sit andet.

2. Niels, gift med Mette Kristensen. Boede i Lundgaard i Gjellerup; men mageskiftede med sin Svoger Peder Okkels og kom til Nørre-Søby, hvorefter han bar Navnet Niels Søby. Ægteparret havde 5 Børn: 3 Sønner og 2 Døtre.

3. Johanne, blev gift med Kristen Sørensen og boede i Gaarden Meld-Søby. De havde 2 Sønner og 1 Datter i deres Ægteskab. Kristen Sørensen døde tidlig, mens Børnene var smaa. Saa byttede Enken Gaard med Dines Søby og kom til »Lille Langelund« i Gjellerup, hvor hun boede, til hun afstod Gaarden til sin ældste Søn.

4. Ane Marie, gift med Enkemand Kristian Hvilum fra Ejstrup Sogn. De solgte senere Gaarden Hvilum og købte Store Gunnerup i Rind. Ægteparret havde 2 Døtre og en Søn.

5. Karen, gift med Peder Green og boede i Greenhus i Ikast. De havde 2 Sønner og en Datter.

6. Kristiane, f. 21. December 1802 og gift med Dines Jensen fra Okkels.

7. Ane Larsen gift med Peder Jensen fra Okkels. Efter hans Død gift anden Gang med Peder Eriksen fra Overgaard i Østerhøgild. Hun havde 3 Børn ved sin første Mand, 2 Sønner og 1 Datter. Ved sin anden Mand blev hun Moder til 4 Døtre og 1 Søn.

— — —

Efter at have købt Peder Vaads Gaard i Fjederholt holdt mine tilkommende Forældre Bryllup i Efteraaret 1831. Brylluppet stod i Brudens Hjem, Nørre-Søby. Der var 20 Vogne og 4 Forridere, nemlig Erik Overgaards 4 ældste Sønner: Frands, Ole, Niels og Peder. De var Fættre til min Fader, og alle raske Karle, som jeg kan tænke mig ordentlig har muntret Hestene paa den lange Kirkevej til Rind. Gaar-

den i Fjederholt kostede 250 Rigsdaler, og de kunde betale den kontant, idet de begge fik 125 Rigsdaler fra Hjemmet. Men de skulde svare Aftægt til to Gamle i Gaarden.

Min Fader var kun 21 $\frac{1}{2}$ Aar gl., da han satte Fod under eget Bord. Aaret efter skulde han paa Session, og han blev paa denne udskreven til Kyradssér og skulde ligge i Garnision i Horsens. Det var en ubehagelige Historie for min Fader, da han jo var gift og havde sin Gaard at passe; men saa lejede Farfar en Stillingsmand, for at Sønnen kunde blive ved sit Hjem. Det kostede Farfar 125 Rigsdaler, hvilket var en betydelig Sum i de Tider; men han var — efter Si-gende — en Mand med Mønt paa Lommen.

— — —

Mine Forældre fik Tid efter anden 6 Børn i deres Ægteskab, 3 Sønner og 3 Døtre.

1. Jens Christian Dinesen, f. d. 7. Oktober 1832. Min Fødsel kunde nær kostet min Moder Livet. Jordmoderen, som maatte hentes i Brande, erklærede snart, at hun maatte have Lægehjælp til denne Fødsel; men nu var gode Raad dyre; thi Doktoren skulde hentes fra Ringkjøbing. Farfar kørte nu om Aftenen d. 6. Oktbr. fra Okkels til Ringkjøbing for at hente Lægen, og at den Gamle ikke kørte med Stude, vil man forstaa, naar man hører, at han efter 11 $\frac{1}{2}$ Times Forløb var tilbage med den meget vigtige Person. Slutresultatet blev imidlertid det for min Moder og mig lykkelige, at vi slap over den for os begge lige kritiske Situation.

2. Lars, født d. 23. Septbr. 1834.

3. Niels, født d. 29. Januar 1837.

4. Maren, født d. 29. Maj 1839.

5. Inger, født d. 29. Juni 1841.

6. Sidsel, født d. 10. Juni 1843.

Jeg giftede mig den 28. April 1868 med Karen Pedersen fra Nørgaard i Kollund. Hendes Fader hed Peder Pedersen, men kaldtes almindelig P. Donsig efter sin Fader, som hed saadan og var født i Donsiggaard, der laa nogle Hundrede Favne vest for, hvor den nuværende Donsigbro fører over Fjederholt Aa. Den gamle Peder Donsig havde giftet sig med en Enkekone i Nørgaard i Kollund og fik med hende 2 Stedsønner, Mikkel og Søren Nørgaard. P. Donsigs fik i deres Ægteskab 2 Børn, en Søn og en Datter. Sønnen, Peder Pedersen, blev min Hustrus Fader, og Datteren, Ane Marie, blev gift med Frands Eriksen fra Overgaard i Høgild og boede senere i Koustrup i Lind. Jeg vil her anføre et Træk, som i nogen Maade karakteriserer den gamle P. Donsig; hans Stedsøn, Søren Nørgaard, har meddelt mig Historien.

Det var efter Statsbankerotten i 1814, da Bønderne vare i den yderste Armod. Saa skete det et Aar, at samtlige Mænd i Kollund By, da de ingen Penge havde, maatte lade sig pante for de resterende kongelige Skatter. Der blev taget Pant i bestemte Kreaturer hos hver af Mændene. Hen paa Vinteren kom der Ordre fra Øvrigheden til Mændene om at møde med deres Kreaturer i Gjelleruplund, hvor Hammerum Herreds Tingsted den Gang var, en bestemt Dag. Nogle Dage før var de Kollund Mænd samlede for at raadslaa om deres fælles fortvivlede Stilling. Ved den Lejlighed var det, at gamle P. Donsig tog Ordet og sagde: »Ja, hvis Vorherre ikke ved en Udvej af dette her, saa ser a ingen.« Da Dagen kom, Mændene skulde til Gjelleruplund med deres udpantede Kreaturer, var det alt fra Morgenen af et saa forrygende Snefog, at ingen næsten kunde vove sig uden en Dør, og Mændene blev alle hjemme med samt deres Kreaturer.

De fik saa Henstand med Skatterne til Foraaret, og det lykkedes dem imidlertid at faa skrabet saa mange Penge sammen, at de fik Skatten betalt, og der er ingen Tvivl om, at i hvert Fald gamle P. Donsig i det onde Vejr saa et godt Tegn paa, at Vorherre baade havde Vilje og Evne til ogsaa at hjælpe de fattige Kollund Mænd i deres svære Forlegenhed for Skattens Mønt.

Min Hustrus Moder hed Karen Pallesen Fløe og var en Datter af den gamle Palle Fløe, hvis Slægtsregister gaar temmelig langt tilbage i Tiden. Efter de mundtlige Overleveringer i Familien er Stamfaderen en svensk Rytter ved Navn Palle, som blev her i Landet efter Svenskerkrigene i det 17. Aarhundrede. Han giftede sig med Datteren i Søndergaard i Fløe i Brande Sogn og tog Fløe til Stamnavn. Da der findes en trykt Stamtavle over Fløerne, skal jeg ikke nærmere omtale dem.

Personlig tror jeg snarere, at Stamfaderen til Fløerne har været en Landsknægt, hvis Vugge har staaet under mere sydlige Himmelstrøg, men som maaske nok har været i svensk Sold. Denne min Antagelse bygger jeg blandt andet derpaa, at Fløerne gennemgaaende ere mørkhaarede og af et temmelig varmt blodigt Temperament.

Min Broder Lars tog Lærereksamen fra Jellinge Seminarium 1854. Blev samme Aar kaldet til Lærer i Frisbæk og Gludsted i Nørre Snede og Ejstrup. Forflyttedes derfra til Kollund Skole 1858 for endelig at blive forflyttet til Vinding Skole ved Silkeborg. Giftede sig den 5. Marts 1861 med Kirstine Geltzer fra Vonsild, en højt begavet Kvinde. Ægteskabet var barnløst. Broder Lars var en Mand, der levede stærkt med i det grundtvigske Menighedsliv, og han var i

høj Grad præget af Grundtvig og Kristen Kold, hvis Skole han flere Gange besøgte.

Niels blev i 1872 gift med Ane Esmann Pedersen, en Søster til min Hustru. De havde i deres Ægteskab 7 Sønner og 2 Døtre, hvoraf den ældste døde som Barn. De boede i den østre Gaard i Skærbæk i Rind.

Søster Maren blev gift den 5. April 1858 med Fabrikant Jens Jeppesen, Skærbæk, en Mand, der kunde være meget og kun godt at fortælle om.

Deres Ægteskab var barnløst.

Min Søster Inger døde ved et Ulykkestilfælde den 17. Marts 1868. Hun var trolovet med Kristen Knudsen (senere af Agerskov) der havde Møllegaarden i Lind og drev tillige Købmandshandel. Han kørte for hende til Silkeborg, hvor hun skulde købe Brudeudstyr. Om Aftenen, da de kørte hjem, blev Hestene sky og løb løbsk lidt øst for Paarup Kro. Kr. Knudsen faldt af Vognen og slap med nogle Skrammer; men lidt efter væltede Vognen over i Grøften, og min Søster kvaltes under Læsset.

Søster Sidsel blev i 1872 gift med Erik Nielsen fra Overgaard i Høgild. De havde 3 Børn, 2 Døtre og en Søn. Sidsel fik Gaarden i Fjederholt. Fader var død Aaret i Forvejen (1871). Moder sad som Enke paa Aftægt i 23 Aar. Hun døde 1894.

SKOLETIDEN

Ret meget af hvad jeg har oplevet, før jeg kom i Skole, husker jeg ikke; dog husker jeg, at jeg en Nat skulde ligge hos Karlen oppe i Storstuen. Grunden vidste jeg den Gang ikke; men om Morgenens fortalte de mig, at jeg havde faaet en Broder. Ligeledes husker jeg, at jeg blev sat til at passe Lammene, at de ikke gik i Rugen, som var lidt uden for Gaarden. Jeg

var 5 Aar dengang, og en Dag kom Fristeren i Skikkelse af vor Nabos 2 Aar ældre Dreng. Han havde noget saa overmaade fint at vise frem paa derhjemme, og det maatte jeg selvfølgelig se; men da jeg kom ud igen, var min Fader til min store Forskrækkelse i Færd med at drive Lammene af Rugen. Hvad Fader sagde, mindes jeg ikke, men Prygl fik jeg da ikke.

Noget af det første, jeg lærte, var at strikke Strømper. At strikke Uldtøj til Salg var i de Tider denne Egns væsentligste Kilde til kontante Penge, hvorfor det gjaldt om at faa Børnene lært at strikke saa tidligt gørligt var. Et strikkende Barn betød jo forøget Produktion i Hjemmet, og det gav igen forøget Indtægt; men vi stakkels Børn, som maatte strikke fra Morgen til Aften (om Vinteren som oftest til Kl. 10), vi følte Strømpestrikningen som en centnertung Byrde, der altfor tidlig blev lagt paa vore Barneskuldre. Jeg husker endnu, at min Moder en Dag klagede til Fader over, at jeg bestilte for lidt. Fader tog uden videre en Kæp og gav mig en ordentlig Omgang. Jeg syntes, det var ufortjent med den Givt Kløe, men Fader har vist ikke været i godt Humør den Dag, da det er den eneste Gang, han gav mig Prygl.

Da jeg var 7 Aar, kom jeg i Skole. Jeg kunde læse i Luthers Katekismus. Skolen var dengang i Nedergaard i Østerhøgild, i deres Storstue. Ved et langt Bord sad Drengene og Piger mellem hverandre, alt efter Karakteren ved Eksamenen, ældste og yngste Klasse ved hver sin Side. Vi skulde begynde med at lære Luthers lille Katekismus udenad, og siden Balles Lærebog, en stor Bog paa 8 Kapitler, samt Birchs Bibelhistorie. Balles Lærebog var i den Tid Tusinder af

danske Skolebørns største Skræk; men da jeg fra Naturens Haand var bleven udstyret med en fortrinlig Hukommelse, faldt det mig forholdsvis let at lære, hvad jeg skulde. Manden i Gaarden var vor Lærer. Ib hed han. Han var ingen lærd Mand; men det lidet han kunde, forstod han egentlig at meddele os paa en tiltalende Maade. Vi begyndte hver Morgen i Skolen med at synge Salmen: »Af Højheden oprunden er,« ligesom vi altid sluttede Dagen med en Salme. Om Vinteren gik Ib ganske rolig af Skolen og røgtede sine Kreaturer, naar Tid var. Man vil forstaa, at Børn umuligt kunde sidde stille saa længe, og de store Børn især lavede da som Regel ogsaa et syndigt Spektakel imens. En af de første Dage jeg var i Skole, kom Læreren efter endt Kvægrøgt ind og fandt — som sædvanlig — Skolestuen i et Oprør som en Bisværn i Boghvedetrækket, og vred var han, saa vied, at han tog Tampen frem og begyndte en Omgang Bordet rundt, og ingen gik Ram forbi. Da han kom til den nederste Ende af Bordet, hvor jeg, samt en af hans egne Søner sad, faldt Slagene imidlertid meget lempelige, saa der i Grunden ingen Svie fulgte efter. Min Flid og gode Evner gjorde, at jeg i Skolen efterhaanden blev flyttet op og Tid efter anden kom til at sidde oven for Børn, der var baade 2 og 3 Aar ældre. Spilopper og Gavtyvestreger har aldrig ligget for mig, saa af disse forskellige Grunde stod jeg altid højt hos de forskellige Lærere, jeg har gaaet i Skole hos. Jeg var især god til at regne og naaede ret hurtigt at kunne regne lige saa meget som Ib, vor Lærer, der kun kunde regne i de fire Regningsarter med hele Tal.

Da jeg var 10 Aar gl., blev jeg sendt til Kollund Skole, for at mine Forældre i mig kunde have en Hyrde, naar mine yngre Brødre var i Skole.

Kollund Skole laa, hvor den ny endnu ligger.

Manden, der ejede Stedet, var tillige Lærer og hed Kristen Jensen. Huset var en gammel Rønne af Bindingsværk, og saa lavt var der til Loftet, at Læreren, der forresten var en lille Mand, lige kunde gaa under Bjælkerne. Det var under meget tarvelige Forhold her holdtes Skole. Familiens Dagligstue var tillige Skolestue; naar der var Skole, maatte Lærerens Familie opholde sig i Sovekamret ved Siden af; men hver Gang Konen skulde ud i Køkkenet, maatte hun igennem Skolestuen, et Forhold, som selvsagt ikke bidrog til Orden og Disciplin i Skolen. Læreren var ellers en skikkelig gammel Mand; han lærte os, hvad han selv kunde. Høre os i Balles Lærebog og Birchs Bibelhistorie forstod han da, og hvem der ikke kunde Lektien paa Ramse, vidste sig langt fra sikker for en ordentlig Omgang af Tampen.

Han var nok saa stiv i Regnekunsten som sin Kollega i Høgild og kunde regne Reguladetri i hele Tal. Det varede imidlertid ikke længe, inden jeg blev lige saa godt hjemme i denne Form for Regning som Læreren; men saa brugte han mig til Bihjælper i Regnetimerne. Der var i Skolen især én Dreng, som ikke kunde faa Regning ind i Hovedet, ham regnede jeg mange Stykker for; men jeg blev undertiden ked af at regne hans Stykker, han var meget ældre end jeg, men sad ved Siden af mig. Han havde nogle dejlige store Metalbukseknapper og har sikkert været paa det rene med, at jeg godt kunde lide disse; thi naar jeg ikke saa sjælden lavede Obstruktion, tilbød han galant at forære mig én af de skinnende Knapper i Belønning, hvis jeg vilde regne Stykkerne for ham, hvilket jeg straks indvilgede i; men Drengens Moder opdagede vistnok, at det ikke forholdt sig ganske,

som Drengen forklarede hende om »tabte« Bukseknapper, thi efterhaanden erstattedes de »tabte« med Hornknapper.

Vi havde paa den Tid i Rind-Herning den tilsyneladende haarde og krasse P. Sveistrup til Sognepræst. Han var i sin Nidkærlighed for Skolen og Oplysningen i det hele en Skræk for baade Lærere og Børn. Han kom — oftest ridende — gjerne en Gang om Ugen til Skolerne, især i hans første Aar i Embedet. Snart kom han tidlig om Morgenen, snart sent om Eftermiddagen for at kontrollere, om Lærerne overholdt Undervisningstiden, undersøgte om alt var i Orden, og hørte undertiden Børnene, om de kunde Lektien. Var der efter Præstens Mening noget i Vejen med et eller andet, fik Læreren ubarmhjærtig en Røffel og ikke sjælden Børnene en med. Vor gamle skikkelige Lærer var færdig at ryste, naar han saa Præsten holde udenfor, og vi Børn var blege af Skræk for den strænge Mand.

I 1846 fik Kristen Jensen sin Afsked som Lærer i Kollund. Aarsagen til denne Afskedigelse var følgende: Midt om Vinteren 1846 skulde der være Folketælling. Præsten, som i de Tider var selvskreven Formand for Sogneforstanderskabet, beordrede den gamle svagelige Kristen Jensen (han led af Brystsyege) til at optælle Beboerne i Kølkhøj. Da der laa et tykt Lag Sne over Jorden, nægtede Kr. Jensen rent ud at udføre Hvervet. Dette var nok til, at han fik sin Afsked som Lærer; men da han kun fik 12 — tolv — Rigsdaler om Aaret for baade Lokale og Undervisningen, var Skaden forvindelig for Kristen Jensens Vedkommende. Sogneforstanderskabet maatte nu se sig om efter et andet Skolelokale og lejede derfor Storstuen i Gaarden Store Stokkildhoved. Til Lærer fik vi

nu en seminarieuddannet Mand ved Navn Jakob Ølholm. Han var en dygtig og begavet Lærer, og det blev en Lykke og Glæde for mig at faa den Mand til Lærer. Jeg lærte lige saa meget i det sidste Aar, jeg gik hos ham, som jeg havde lært i de 6 Aar, jeg havde gaaet i Skole før. Da Jakob Ølholm opdagede, jeg var flittig og havde gode Evner, tog han sig i særlig Grad af mig, lærte mig at regne med Brøk i alle de fire Regningsarter, desuden gav han mig Undervisning i Dansk og Retskrivning og lod mig skrive Stile. I Vinteren 1847 gik jeg til Konfirmations Forberedelse hos Pastor Sveistrup. Han var — som før nævnt — en meget stræng Mand, vi fik store Lektier for i Balles Lærebog og mange Psalmer skulde vi kunne paa Fingrene, ellers holdt han et forfærdeligt Hus, skældte og smældte og stampede i Gulvet. Jeg har aldrig — hverken før eller siden — været saa bange for noget Menneske som for Pastor Sveistrup. Senere i mit Liv har jeg truffet paa hidsige Mennesker, og især som Soldat har jeg set Officerer, der rigtig kunde »skabe« sig, men ingen som Pastor Sveistrup, naar han blev hidsig, og det blev han ofte. De af Konfirmanderne, som nogle Gange ikke kunde Lektien, blev uden Naade og Barmhertighed kasserede og maatte saa komme igen det næste Aar, og var de saa til den Tid ikke bedre, blev de atter jaget hjem. Der var saaledes en Dreng og en Pige fra Herning, som var kasserede 3 Gange og blev 18 Aar, inden de naaede at blive konfirmerede. Og lige dumme var de, thi de var fra Naturens Haand bleven stedmoderligt behandlede. Præsten Sveistrup var som nævnt dengang selvskreven Formand for Sogneforstanderskabet og var en dygtig Kommunalmand. Han skulde nok skaffe Kommunen af med alle de Fattige,

som ikke var forsørgelsesberettigede i samme. Skrev han til Amtet om et eller andet, og Amtet efter hans Mening ikke svarede hurtigt nok, gav han det en Røffel derfor. Som Præst holdt han nogle svære Dommedags Prædikener og drog stærk til Felts mod Lasterne, særlig imod Drukkenskab og Usædelighed. Han var med andre Ord, hvad man kalder for en Sognepave; men der er ingen Tvivl om, at Sveistrup var en baade dygtig og nidkær Præst, der, maalt med sin Tids Alen, ragede betydeligt op over de fleste af sine samtidige Kolleger. Han var forøvrigt en Broder til den landskendte Pastor H. Sveistrup i Vejen.

Til Konfirmationen skulde jeg have et Sæt nyt Tøj. Min Moder, der gjerne vilde, hendes Børn skulde være pænt klædte, lod sy et Jakkensæt til mig. Men da alle de andre Drengene skulde have Trøje, som den Tids Skik var paa Landet, voldte den Jakke mig megen Sorg og Kval. Naa, men endelig kom Konfirmationsdagen. Kirken var stuvende fuld af Folk. Da Overhøringen begyndte, satte baade Mænd og Kvinder sig op paa Stoleryggene for bedre at kunne høre og se. (En Uskik som holdt sig i flere Aar, men omsider faldt bort). Præsten gik op og ned ad Kirkegulvet og katekiserede i lange Baner over alt det, vi havde lært i Forberedelsestiden. Efter Konfirmationen holdt han en stræng og alvorlig Formaningstale til os. Pigerne græd, og mange af de ældre Kvinder græd med. Jeg tror ikke, der var nogen af Drengene, der græd, selv gjorde jeg det i hvert Fald ikke. Hvad jeg nærmest tænkte paa var, at det kunde faa Ende.

Nogen Tid før Konfirmationen havde vi faaet Ordre til at anskaffe en Skudsmaalsbog og aflevere den til Præsten. Søndagen efter Konfirmationen var vi til

Alters i Herning Kirke. Efter Gudstjenesten fik vi Skudsmaalsbogen tilbage. For de Linier, Præsten havde skrevet i Bogen, maatte vi betale 8 Skillinger. I min Skudsmaalsbog staar der:

Jens Christian Dinesen er Søn af Gaardmand og Sogneforstander Dines Jensen og Kone Kristiane Kristensdatter i Fjederholt, er født i Fjederholt, Rind Sogn den 7. Oktober 1832. Hjemmedøbt den 9. s. M. og fremstillet den 25. November s. A. vaksineret den 14. April 1835 af Gunst.

Ved Eksamen den 24. Marts 1847 udkrevet af Skolen med følgende Karakter for:

Religion: Meget godt.
 Læsning: Meget godt.
 Skrivning: Meget godt.
 Regning: Meget godt.
 Geografi: godt+

Hovedkarakter næsten meget godt.

Skolekommissionen for Rind Sogn, d. 8. April 1847.

Paa dennes Vegne

P. Sveistrup.

»Jens Christian Dinesen blev efter forudgaaende Forberedelse confirmeret i sin Daabspagt i Rind Kirke den 1ste Søndag efter Paaske med Kristendoms-kundskab og meget sædelig Opførsel. Han er antaget til Herrens Bord i Herning Kirke paa næste Søndag.

5. Mosebog 26. 17—18. »Du haver i Dag tilsagt Herren, at han skal være din Gud, og at du vil vandre i hans Veje og holde hans Bud og høre hans Røst.«

Rind Præstegaard, d. 16. April 1847.

P. Sveistrup.

Jeg var altsaa confirmeret og traadte dermed ind i de voksne Kristnes Rækker.

LANDSBYEN FJEDERHOLT OG MIT HJEM DER

Fjederholt var i min Barndom en lille Landsby med 4 Gaarde og 3 Huse, som laa i en Række fra Øst til Vest paa Aabrinken af Fjederholt Aa. Til Byen hørte al den Jord, som ligger mellem Okkels-Fjederholt Aa og Hallundbæk, det saakaldte Kølkjær. Mod Syd-øst og Syd gik Markerne sammen med Søby og Hø-gild Jorder, og imod Vest med Elmholt. Alt ialt et Jordareal paa flere Tusinde Tdr. Land. Der var ca. 1 Mil til det østre Byskel, som stødte til Ikast og Ejstrup Sogne. Men ingen vidste egentlig, hvor Skellet var; thi næppe havde nogen af Fjederholtmændene nogensinde været ved den østre Ende af deres Lod, der var jo ingen Grund for i den Tid at være saa nøjeregnende med en Tdr. Land fra eller til; men da Mændene efterhaanden solgte Hedeparceller fra den østre Ende af deres Lod, voldte Forholdet Landinspektørerne stort Besvær. De gamle Skeltuer, som vare satte op ved Udstykningen, var sunkne og Tid efter anden aldeles overvokset med Lyng, saa ingen synlige Skelmærker fandtes. Landinspektørerne satte derfor Skellene noget paa bedste Beskub; men saa hændte det, at en anden Landinspektør ved ny Opmaaling flyttede Skellet, hvilket dog ikke afstedkom Rettergang. Da Generalstaben i Begyndelsen af Halvfjerserne kom til Rind Sogn for paany at kortlægge Landet kunde de udmærket finde Skellene. Der skulde være en Hjørneskelsten mellem Rind, Ikast og Ejstrup Sogne, som det gjaldt om at finde; thi denne Sten skulde danne Skel imellem Hammerum og Tyrsting-Vrads Herreder, imellem Ringkjøbing og Skan-

derborg Amter og endelig mellem Ribe og Aarhus Stift. Denne, om man saa maa sige Hovedhjørnesten, var i Tidens Løb sunken i den bløde moseagtige Jord og fuldstændig overvokset med Lyng og Mos. Da vedkommende Ingeniørkaptajn havde studeret sit Kort og set lidt paa Landskabet, sagde han til sine Ledsagere, at her maatte Stenen findes, og ved Undersøgelse paa Stedet viste det sig, at Kaptajnen netop stod paa Stenen. Saadan er der bleven mig fortalt. Gaarden længst imod Vest i Fjederholt ejedes paa den Tid af en Mand ved Navn Niels Kristensen, til daglig kaldtes han Niels Vestergaard. Gaarden var meget mager og Folkene yderst fattige. Deres vigtigste og næsten eneste Indtægtskilde var Strømpestriking, som de sled i næsten baade Dag og Nat for at skaffe Udkommet. Et Par Hundrede Alen Øst for laa min Faders Gaard paa en fremspringende Aabrink. Den var dobbelt saa stor som Vestergaard, hvor mange Tdr. Land, der var til den, ved jeg ikke bestemt; men en 7 a 800 Tdr. Ld var der i hvert Fald, som paa en ca. 50 Tdr. Land nær var Hede og Mose. Agermarken var, som hele Byens, mager Sandjord, som kun egnede sig til Dyrkning af Rug, Kartoffler og Boghvede. Byg og Havre kunde kun dyrkes med Held enkelte Steder i Lavningerne, men vi havde megen og god Eng langs Aaen, som Regel avlede vi gjerne ca. 50 Læs godt Hø, og det betød meget dengang. Min Faders Gaard bestod af 4 Bindingsværkslænger. Stuehuset laa nord i Gaarden og var 13 Fag langt og 9 Alen bredt. Storstuen var i den vestre Ende og var 3 Fag over hele Huset, der var 3 Karm Vinduer i den, 2 imod Syd og 1 i den vestre Gavl, og den havde en passende Størrelse efter Højden i Stuen. Af Møbler var der, foruden den saakaldte »Fredeseng« (Gjæste-

seng), kun min Moders Dragkiste og et stort Klædeskab. Der var Lergulv som i alle de øvrige Stuer. Storstuen blev kun taget i Brug to Gange om Aaret, naar vi havde vort Høst- og Julegilde, og da dansede vi der, ofte til den klare Dag. Til disse Gilder blev indbudt alle vore Søkendebørn samt Byens Ungdom, og vi morede os fortræffeligt. I det næste Fag var Forstuen, og fra denne kom man til højre ind i Dagligstuen, som ogsaa var paa 3 Fag og med 3 Karm Vinduer, der alle sad i Syd. I Nordsiden af Stuen var en Alkoveseng i hvert Hjørne, og et lille Spisekammer midt imellem. Alkovesengene vare adskilte fra Stuen ved grønmalet Panél med Døre i. I Stuen var anbragt et langt Bord med fast Bænk for Enden og langs Ydermuren, endvidere Uhret, hvis »Hus« naaede fra Gulv til Loft, og Bilæggerovnen, og endelig en lang Skammel foran Bordet, samt et Par Træstole. I de næste 2 Fag var Sovekammer i Sydsiden, og Køkken imod Nord. I Soveværelset var 2 Fag Vinduer, 1 Alkoveseng, en mindre Bilæggerovn, et lille Bord og min Faders Chatol. I Køkkenet var, som i alle andre Stuehuse, en aaben Skorsten og et Bord med Vadsk. Paa Væggen hængte en saakaldt »Tavolet« samt Hylder omkring under Loftet, hvor de forskellige Køkkenredskaber havde Plads. Foran Skorstenen var en saakaldt »Kjødraand«. Kjødranens Konstruktion var ganske simpel; den bestod i, at Loftet var gennemskaaret og forhøjet ca. $1\frac{1}{4}$ Alen i Skorstensfaget. I dette Rum hængtes de saltede Faarelaar og »Flæskebøsterne« op, og kunde i Røgen og Varmen fra den aabne Arne holde sig baade tørt og friskt i længere Tid. I de to næste Fag var der Bryggers over hele Huset. I Bryggerset var Plads til Baljer og Kar, og der stod den indmurede Kobberkoge-

kedel, hvori min Moder bryggede sit Øl og min Fader i min Barndom brændte sin Brændevin. Det var en stor Begivenhed i Huset, naar Brændevinen brændtes. Baade Fader og Moder gik i Feber og Spænding; thi kom én af de kgl. Kontrollører, saa var Brændevinens Skæbne beseglet; thi baade den og Destillationsapparaterne blev uvægerligt konfiskerede, og en stor Mulkt til for Synderen var uundgaaelig, og der kunde jo ogsaa risikeres, at Brændevinen blev »branket«, og det var selvfølgelig flovt, at Naboer og Kendinge skulde rimpe paa Næsen ad éns Brændevin. I de sidste 2 Fag i Stuehuset var Bagerovn og Bagestue indrettet.

I den østre Længe var Hestestald og Hakkelsehus, og i det øvrige Lade. I den søndre Længe var Kostald Øst for Porten, der var midt igennem Bygningen. Fra Porten vesterind var Kornladen. I den vestre Længe var Faare- og Svinesti samt Vognport. Nord for Gaarden var en lille uanselig Kaalgaard uden synderlig Trævækst, kun med enkelte Stikkelsbærbuske og Plads til og Voksested for de sparsomme Køkkenurter, som Grønkaal, Timian og Løg. Ca. 300 Alen Øst for min Faders Gaard laa den store Gaard, den nuværende Fjederholtgaard. Denne Gaard var overgaaet lldsvaade og derfor nyopbygget i 1824 og bestod af 4 grundmurede Længer, af hvilke Stuehuset staar endnu. Dette Stuehus var efter Datidens Begreber om de Ting, herskabeligt indrettet med Fyldingsdøre og Bræddegulv over hele Huset. Denne Gaard var i min Barndom Sognets smukkeste Gaard. Lidt Øst for denne Gaard laa Byens fjerde og sidste Gaard, en gammel, faldefærdig firelænget Gaard, og lidt igen Øst for denne laa et Par gamle Huse. I det ene boede 2 gamle Koner og i det andet boede et

Par gamle Ægtefæller. Alle 4 levede af Strømpestriking og ved at gaa fra Dør til Dør med Tiggerposen.

BYENS FOLK

I de ovenfor beskrevne Gaarde boede Folk, som hver for sig var præget af en vis Originalitet i højere Grad end hos Landsbyfolk nu om Stunder, forekommer det mig. Jeg vil her særlig dvæle ved den store Gaards Beboere, dels fordi det var Folk, som stod uden for Bondestanden, og dels fordi denne Gaard saa ofte skiftede Ejer. Men ingen af Ejerne af denne Gaard følte sig dog højere paa Straa, end at der altid var en vis Forbindelse mellem disse og mit Hjem, der var det næststørste i Byen, og jeg tror, at Omgangen med disse, med højere Dannelse udstyrede Mennesker havde en vis opdragende Indflydelse paa mine Forældre, men især paa os Børn. Deres Optræden, Talemaader og hele Væsen vidnede om en finere Opdragelse, der vakte vor Opmærksomhed og udøvede en Indvirkning, som jeg tror kom os tilgode; men den var saamænd ogsaa højt tiltrængt; thi Bønderne var den Gang tit meget plumpe i deres Mund og ubehøvlede i deres Optræden, og de manglede som oftest Beskedenhed. Lige det første jeg kan huske, flyttede vor Nabo Anders Bek fra Gaarden. Han havde solgt den til en Mand ved Navn Rahbek; han havde før boet i Bredvadmølle ved Horsens. Faderen var Præst i Linaa ved Silkeborg.

En Halvbroder til Præsten var den bekendte Professor og Forfatter Knud Lyne Rahbek, som øvede overordentlig Indflydelse paa Datidens litterære Kredse i Hovedstaden, der samledes i Ægteparret »Kamma« og Knud Lyne Rahbeks Hjem »Bakkehuset« (tæt uden for) ved København.

Om Vinteren kom Rahbek gærne en Tur daglig om hos min Fader, ikke saa sjældent to. Han fortalte om sine Oplevelser, som var mange og morsomme, men vistnok krydrede en Del. Med spændt Opmærksomhed hørte jeg som Dreng paa denne Mands Fortællinger og Skrøner og undrede mig tit over, at han havde turdet gøre sine Forældre saa mange Knuder, som Tilfældet aabenbart havde været. Saaledes fortalte han, at han engang som Dreng Dagen til Juleaften var klatret op ad Husstigen, der stod op til Stuehuset, med deres Kat, som han puttede ned i Skorstenen.

Da Katten kom ned gennem Skorstenen, var den saa fortunlet, at den fo'r ud gennem et Køkkenvindue. Hans Forældre, som straks var klar over, hvem Gerningsmanden var, spærrede ham inde i et mørkt Kammer, hvor han maatte sidde, mens de andre spiste Julenadvere. Han havde en yngre Broder, som hed Jens, der opholdt sig paa Gaarden for at lære Landvæsen, antager jeg. Denne Jens Rahbek var ogsaa noget »løs paa Traaden«, som man siger. Broderen fortalte, at medens de som unge vare hjemme i Linaa Præstegaard, var de engang bedt til Bryllup. Der var nok drukket lidt rigeligt, før man drog til Kirken. Som i saa mange Landsbyer var der ved Kirken en Kro. Der var Jens Rahbek sammen med nogle andre taget ind. Fra Kroen til Kirken maatte man passere en Bæk, hvorover der kun laa et Gangbrædt. Da Jens skulde passere Gangbrædtet med sin Kæfert, trak den ham i Bækken. Uanfægtede deraf stolprede de andre ind i Kirken. Da man havde hørt lidt paa Præstens Tale, begyndte Brændevinen hos en af de Unge at virke. »Hør, Du gode Præstemand«, lød det, »Du taler saa meget om Guds Søn, Du skulde hellere

tale noget om din egen Søn, der ligger nede i Bækken. Gud ved, om han er død eller levende!« Dette Udbrud vakte, som naturligt var, stort Røre i Kirken, og Historien kom da ogsaa Biskoppen i Aarhus for Øre, som afkrævede Pastor Rahbek en Erklæring i Sagen; men hvordan den endte, ved jeg ikke.

Rahbek opdagede imidlertid snart, at det ikke var saa godt at være Landmand i Fjederholt som Møller i Bredvad, og han solgte derfor Gaarden, vist nok i 1840 til en Fynbo ved Navn Lacoppidan og købte Høstrup Mølle. Lacoppidan var en Apotekersøn fra Svendborg og selv Farmaceut. Han havde hos en Broder, der var Landmand paa Fyn, set, at Mergel kunde gøre sande Underværker med Hensyn til Afgrødernes Størrelse. Nu troede Lacoppidan, at Jorden i Fjederholt var lige saa god som paa Fyn; det var Aarsagen til, at han købte Gaarden med det store Areal for en efter fynske Forhold meget billig Pris, 5,000 Rdl. Lacoppidan kom tit om til min Fader for at høre hans Mening om et og andet, endskønt han var meget klogere. Om Jordens Ydeevne trættes de tit. Jorden var, paastod Lacoppidan, lige saa god som paa Fyn; men den manglede bare Behandling. Dette vilde Fader paa ingen Maade anerkende for rigtig. En Dag, de trættes om Jordens Godhed, sagde Lacoppidan til min Fader: »Nu skal Dines se, om 2 Aar har jeg min Lade fuld af Hvede. Ellers er jeg en ruineret Mand,« føjede han til. »Saa bliver De det vist ogsaa«, svarede min Fader, og saa lo de begge. — Lacoppidan tog kraftig fat paa Merglingen af Jorden. Der gik 2 Spænd Heste for Mergelvognen hele Vinteren. Men da han havde haft Gaarden i 3 Aar, var han blevet nogle bitre Erfaringer rigere og nogle Tusind Rdl. fattigere. Han solgte saa Gaarden til en Ty-

sker ved Navn Carstens. Lacoppidan tjente 3000 Rdl. paa Fjederholt; men de var sikkert medgaaet til Gaardens Opdrift. Han købte saa en Gaard paa Kalundborgegnen og blev senere en fremragende Landmand der. — Tyskeren, som nu blev Ejer af Gaarden, var Søn af en Etatsraad fra Rendsborg. Han var en meget fin Mand og levede ugift. To Søstre samt en yngre Broder var hos ham. Disse Mennesker kom sjældent i min Faders Hus uden i vigtigt Ærinde; men ellers var de som Naboer fredelige. Ejeren rørte ikke en Finger ved nogen Ting. Han gik med blanke Støvler og en fin, sølvknapet Stok i Haanden en Tur i Marken og saa til Folkene, naar han da var hjemme. Hans Kohyrde fik undertiden en Omgang af Stokken, der sad ham meget løs i Haanden. Han kørte tit bort, især til Bjødstrup, som ogsaa beboedes af en Tysker. Carstens solgte Fjederholt i 1847 efter at have sat 4,000 Daler til paa den. — Disse Tyskere rejste nu hjem til Rendsborg; men da Krigen i 1848 udbrød, drog begge Brødrene med Oprørerne som Frivillige. I Slaget ved Bov blev den ældste saaret og fanget; den yngste var med Kieler Studenterne, og disse led især et blodigt Nederlag. I dette mistede han den ene Arm og døde senere af sine Saar.

Carstens solgte altsaa Gaarden, og Køberen var en Greve de Platen Hallermund. Greven var en rar Nabo, ikke nær saa fin som Tyskeren; men han kunde ikke klare sig, og i Foraaret 1851 gik han fallit. Gaarden kom derved under Hammeren; men der var ingen Liebhave til den. Vemmetofte Kloster, som havde 5,000 Rigsdaler staaende i Gaarden, lod sig som ufyldstgjort Panthaver denne udlægge, og hele Besætningen blev solgt. Gaarden stod tom hele Sommeren, og Prokurator Øllgaard paa Tanderup havde Opsyn

med den. Der blev ingen Foraarsæd lagt, og det meste af Engen lejedes ud. I Efteraaret købte en Mand ved Navn Møller Gaarden for de 5,000 Rdl., som Vemmetofte Kloster havde staaende i den. Han fik den uden Udbetaling, men ejede heller ikke noget. Svogeren, Købmand Wium i Holstebro, laante ham Penge til Besætningen. Møller havde Gaarden til 1864 og var en ualmindelig flink og sympatetisk Mand; men Næringsсорgerne trykkede tit hans ellers saa lyse Sind. Kammerraad Møller i Ringkjøbing overtog nu Gaarden og gav den anden Møller 2,000 Kr. for at rejse. Jeg husker endnu, at jeg, da jeg i 64 var bleven hjemsendt, skulde forbi Møllers Gaard, før jeg naaede min Faders. Da jeg gik forbi Gaardslæddet, kom Møller og min Fader ud og tog ind mod mig. Jeg hørte saa, at Møller havde solgt Gaarden, og min Fader skulde køre ham og hans Familie om til gammel Skærbæk, hvor de skulde sidde til Leje. Jeg blev saa beklemmt om Hjertet af denne Meddelelse, at jeg var Graaden nær. Møllers havde 8 Børn, hvoraf det mindste var ca. 2 Aar; men ved gode Venners Hjælp og ikke mindst ved min Svoger Jens Jeppesens i Skærbæk kom de alle — lyse Hoveder og godt begavede, som de var — godt frem i Verden.

Manden i den østre Gaard hed Niels Thuesen. Han var født i Ringkjøbing; men noget indskrænket, som han var, vidste han hverken Aar eller Dag for denne for ham ikke uvæsentlige Begivenhed. Til Gengæld og Held for ham havde han faaet en Kone, som nok kunde »bære Bukserne«. Hun hed Sofie og var Datter af en snarraadig og handlekraftig Mand ved Navn Kresten Poulsen, af hvem de havde faaet Gaarden. »Sofi« var en meget praktisk Kvinde; hun var baade Doktor og Dyr læge. Var der Sygdom i Nabolaget en-

ten hos Folk eller Kreaturer, saa sendte man Bud efter »Sofi«; hun vidste Raad for næsten al Ting.

I den gamle og magre Hedegaard blev vi Søskende opdragne af gode og kærlige Forældre. Fader var en ejegod Mand. Jeg tror ikke, han kunde sige Nej, om nogen bad ham om Tjenester, og det skete ikke saa sjældent. Snart gjaldt det en Køretur efter Jordemoderen, et Plovbed eller anden Kørsel. Saaledes husker jeg, at da Niels Ildsgaard, som boede i Fejerskovhuse, skulde giftes med en Pige fra Skarrild, skulde Brylluppet staa i Silstrup, hvor hendes Fader boede. Dagen før Brylluppet kom han til min Fader og bad ham køre for sig. Han havde gaaet baade Lind og Kollund Byer igennem og faaet Nej; det var i den allertravleste Saatid i Foraaret. Humøret var daarligt hos Niels Ildsgaard, og jeg husker, han sagde til min Fader: »Som Brudgom kan jeg næsten ikke komme gaaende til Skarrild; det kommer til at se saa elendigt ud.« Min Fader forbarmede sig over ham, og det blev min Tur til at køre. Jeg har været til mange Bryllupper som Kusk i mine unge Dage, og det kunde være morsomt nok; men Niels Ildsgaards var nærmest uhyggeligt. Skarrildboerne var ved denne Lejlighed, syntes det mig, baade raa og uopdragne og drak som Børstenbindere. Under Dansen støjede de, stampe de i Gulvet og teede sig nærmest som vilde. Af og til trak det op til regulært Slagsmaal; men det drev dog over. Glad var jeg imidlertid ikke, før vi fik vendt Næsen hjemefter.

Min Moder var mere skarp og stærkere af Karakter end min Fader. Hun var ikke bange for at sige Folk sin Mening lige ud; men var øvrigt god imod Fattige. Hun gav mange Almisser hen.

Af de fattige Nybyggere i Kølkjær havde mine Forældre ret store Byrder; men de hjalp med baade Raad og Daad saa godt, de formaaede.

Gud lønne dem derfor i sin Himmel!

Mine Forældre vare begge troende; men især var Moder en bevidst og frimodig, bekendende Kristen. Den første Kristendomsundervisning hun gav os, hendes Børn, var, at hun spurgte os og lærte os at svare som følger:

- »Hvem har skabt dig?«
- »Gud Fader!«
- »Hvem har genløst dig?«
- »Guds Søn!«
- »Og hvem har helliggjort dig?«
- »Gud den Helligaand!«
- »Hvorledes blev du et Guds Barn?«
- »I den hellige Daab!«

Disse Spørgsmaal rettede hun sædvanligvis til os om Aftenen, naar vi var puttede i Seng. Derpaa bad hun Fadervor med os. Min Broder Lars, som var Skolelærer, sagde engang til mig, vi talte om vort Barndomshjem: »Den bedste Religionsundervisning, jeg har faaet, er den, Moder gav os som smaa Børn.« Og han var dog en af Svendsens Elever fra Jellinge. Naar Fader og Moder ikke kom i Kirke en Søndag, læste Moder en Prædiken for os. Da vi blev større, skulde vi helst gaa i Kirke hveranden Søndag, og naar vi saa kom hjem, spurgte Moder altid om, hvad Præsten havde prædiket om. Det bragte os ikke saa sjælden i Forlegenhed, thi Moder var ikke tilfreds, hvis vi ikke kunde klare nogenlunde for os; men dette Forhold bragte os til at høre godt efter. Jeg tror, Moder kunde de fleste Evangelietekster udenad; thi hendes Hukommelse var sjælden god. — Jeg husker

engang, vor Tjenestepige var kommen hjem fra Kirke, at Moder spurgte hende, om Præsten havde prædiket over Evangeliet eller Epistelen; dertil svarede Pigen lidt forlegent: »Det ved a et; men det var Guds Ord han prædikede.« Dette Svar roste Moder hende for.

Mine Forældre var efter den Tids Begreber ret velstaaende Folk. Vi Børn blev opdraget i mild Alvor i kristelig Henseende; men ellers nød vi som smaa den Frihed, vi med Rimelighed kunde forlange, dog blev vi meget tidlig lært til at strikke Strømper, og jeg vil her nærmere omtale »æ Bindstow«, saadan som den formede sig der paa Egnen.

I min Barndom, ja lige indtil Begyndelsen af 50erne var det Beboernes vigtigste Næringsvej at strikke Underbukser, Uldtrøjer og Hoser fornemmeligt. Min Fader havde i Reglen ca. 50 Faar, og Ulden af disse skulde hvert Aar kartes, spindes og enten væves i Vadmel eller ogsaa, og det var langt den største Part, strikkes i Uldtøj. Man vil forstaa, at det var en ret stor Hjemmeindustri, som i de Tider florerede i disse magre, jyske Egne.

Min Moder og Pigen kartede og spandt om Dagen, og om Aftenen bandt (strikkede) vi alle, ogsaa Fader og Tjenestekarlen. Vi Børn blev »sat for«, hvor meget vi skulde strikke hver Dag, og fik vi ikke den befalede Strømpe færdig, fik vi »paa Hovedet« af Moder. Om Vinteraftenen samledes gerne Byens Karle og Piger samt de større Børn efter fælles Aftale i en af Gaardene, og saaledes fortsatte man paa Omgang mellem Gaardene. I en saadan Bindestue gik det som oftest med Liv og Lyst; men Arbejdet blev altid paset. Man strikkede omkap, fortalte Krøniker og gamle »Rægler«, og undertiden sang man, Folkeviser eller

bedrøvelige Viser om ulykkelig Kærlighed mellem »Mette og Kræn Masen«, eller hvad de nu hed.

I Bindestuen i den østre Gaard fortalte Konen i Huset altid spændende Historier om Bjergmænd, Nisser og Ellefolk. Bjergmænden boede i Kæmpeløjerne og sad der og rugede over store Skatte, som var en stadig Fristelse for fattige eller pengegridske Fantaster, der mente at sidde inde med Betingelser for at kunne hæve »Skatten«.

Nissen var en lille Spilopmager, som holdt til omkring i Gaardene i gamle Dage; men det gjaldt om at staa paa en god Fod med ham; thi kunde han bringe Trivsel og Velstand til Huse, saa kunde han ogsaa optræde meget ondskabsfuldt, saa Uheld og Vantrivsel blev Følgen. Engang havde Kokkepigen paa Herningsholm en Juleaften for Spøg puttet Smørret ned paa Bunden af Nissens Julegrød. Da Nissen mente, at han skulde narres for sin Smørklump, blev han saa vred, at han for fra Laden over i Stalden og slog den bedste af Køerne ihjel til Hævn. Men sulten, som han var, gav han sig alligevel i Lag med Grøden og opdagede saa snart Spøgen. Saa fortrød han naturligvis sit Drab af Koen. Men som gjort Gerning ikke staar til at ændre, saa var gode Raad her dyre. Det gjaldt nemlig om at finde en Ko, der lignede, saa Forveksling let kunde finde Sted. En saadan fandt han paa Holmsland, og man vil forstaa, at Nissen paa Herningsholm der. Nat ikke laa paa den lade Side, naar man hører, at han i den hellige Julenat byttede de to Køer om!

Nissen var som sagt en lille Spilopmager, der ikke saa sjældent fik i Sinde at spille lidt Halløj med Husbonden. Saaledes kunde det hænde, at han en mørk Vintermorgen, naar Manden kom ud i Stalden, —

man havde ikke Flagermuslygter dengang — laa og sprællede i Skikkelse som en nyfødt Kalv. »Naa, saa har da Koen kælvet i Nat«, tænkte Manden og skyndte sig at bære Kalven ind i Faarestien, som den Tids Skik var. Men aldrig saa snart var Manden kommen godt udenfor, før Nissen slog en skraldende Latter op. Og saa ærgrede Manden sig og blev — som naturligt var — flov. Naar det saa straks efter hændte, at der en Morgen laa en rigtig Kalv, saa var Manden naturligvis ivrig efter at tage Hævn over Nissen, hvorfor han, idet han indvendig gottede sig, greb Kalven i Benene og slæbte den ud paa Møddingen; men saa stak Nissen Hovedet frem fra en eller anden Krog og skoggerlo.

Den Slags Historier vankede der mange af i Bindestuen, og man morede sig over dem. Værre var imidlertid de mange Historier om Spøgelse og Gengangere. Hos mig brændte de sig, i al sin Gru og Unatur, fast i min barnlige og letmodtagelige Hjerne, saa jeg senere hen havde stor Fortræd deraf. Naar jeg skulde forbi et Sted om Aftenen, hvor der gik saadan et Spøgelse, har jeg som Dreng ofte været saa bange, at Haaret ligesom brændte mig om Ørerne, til jeg var kommen godt forbi. Min Erfaring har lært mig, at man ikke bør fortælle den Slags Historier for Børn; thi de kan have Skade deraf i længere Perioder senere i deres Liv.

Jeg vil med et Par Ord omtale det store Gjelleruplund Marked eller »Luundmarkend«, som det i daglig Tale kaldtes. Dette Marked afholdtes altid i de første Dage i September Maaned og varede i samfulde 3 Dage og kaldtes for den 4de Højtid. Der blev brygget og bagt Sigtebrød, som til de andre store Højtider, især gjaldt det om at faa Sigtemel af den ny

Rug til »Kagerne«; thi det gav lysere Brød end det fjorgamle Mel. Andendags Markedet var det mest højtidsfulde, da skulde nemlig saa at sige alle Husets Folk til Marked, med Undtagelse af Konen og de mindste Børn samt Hyrderne. Disse skulde saa afsted enten den første eller sidste Dag. Handelsmænd, som besøgte de forskellige Markeder Landet over, sagde, at Gelleruplund Marked var det største af dem alle.

Der kom til Markedet Købmænd fra Kolding og indtil Limfjordsbyerne.

Der var Telte og Boder med alle Slags Manufakturvarer, Isenkramvarer, Galanteri og Legetøj, hver Slags for sig naturligvis. En Stab af Skomagere fra Viborg med færdigsyede Støvler og Sko, Pottemagere med baade røde og sorte Potter og Fade, Grønthandlere med forskellige Slags Grøntsager og Frugt, Vesterhavsfiskere med tørret Fisk i Læssevis, mange Træhandlere fra Østeregnen med Vogntræ og forskellige Trævarer. Jeg tror næppe, der kan nævnes en Ting, af hvad Beboerne dengang havde Brug for og derfor var Køber af, som ikke kunde faas paa Gelleruplund Marked, og Ting, man ikke havde strængt Brug for, købte man absolut ikke. Der var desuden et stort Kreaturmarked, især var der tilført mange Stude. Ældre udvoksede Stude, som især de holstenske og sønderjydske Prangere var Købere af, og yngre Stude, som skulde gaa i Stedet for de ældre, som gik ad Holsten til Fedning. Hestemarkedet havde ikke større Betydning; thi der var næsten ingen Opdræt af Heste. Gaardmændene havde i Almindelighed kun et Par Heste; kunde et Spand Heste ikke overkomme Arbejdet alene, brugte man ved Siden Trækstude. Men Studehandelen gik livlig, og mange Lidkøb drak man i Form af Kaffepunche,

som sikkert kunde faas til Købs i hver Gaard i Gelleruplund. Jeg kommer ved Tanken om Studehandelen paa Gelleruplund Marked til at mindes et Træk fra en Studehandel paa Herning Marked, jeg i mine yngre Dage overværede. Der kom til Markedet trækende en Mand med et Par magre Stude, jeg tror, han var fra Simmelkjær. Inde paa Markedspladsen er der en yngre Bondemand, som spørger. »Hvad koster di Stud?« Manden, som ejer Studene, nævner nu et bestemt Antal Dalere, som han mener kunde være passende at forlange. »Ja, det vil jeg ogsaa give Dig«, siger den anden; »men du er vist ikke rigtig klar over, hvad dine Stude er værd, Farlille; her har Du 2 Daler mere, end Du forlanger, for det synes jeg, Du kan forskyldte at faa for dem.« Dermed betalte han Studene, som Sælgeren takkende overlod ham. Den Mand, der købte og paa den Maade betalte Studene, var Chr. Overgaard i Gullestrup.

Man har ofte hørt tale om »Studeprangermoral«, som Udtryk for særlig anløbne moralske Begreber. Om Tilfældet med Chr. Overgaard er den ene Undtagelse, som bekræfter Reglen, skal jeg ikke prøve paa at afgøre; men jeg ved, at jeg aldrig kunde træffe Chr. Overgaard siden, uden at dette smukke Træk af Manden, der i en fattig og pengeknapp Tid betalte 2 Rdl. mere for et Par Stude, end der blev forlangt, randt mig i Hu.

Naa, men paa Gelleruplund Marked var i hine Tider et broget og travlt Liv til Skue. Om Dagen lignede Markedspladsen en myldrende Myretue, og om Aftenen gik Dansen i Gaardenes Storstue til »Gigers og Fløjters Klang« til langt ud paa Natten, mens andre af Markedets mere tarvelige Gæster fordrev Tiden med Dobbelt og Drik, saa de bar Mærker deraf

i længere Tid. Bønderne drak som Regel tæt paa Markedet og havde ikke sjælden »en Humle i Øret«, naar de henimod Aften skulde ad Hjemmet til. Saa sang de og kørte ofte omkap med hinanden. Det skete saa hændelsesvis, at en Vogn væltede, og der afstedkom en Ulykke; men som Regel var Lykken ogsaa ved slige Lejligheder bedre end Forstanden. Hestekøretøjet var dengang — som nu — Bøndernes Stolthed, og det hændte ofte — ogsaa i ædru Tilstand — at de holdt en lille Kapkørsel, naar Lejlighed bødtes. Saaledes fortalte min Moder, at Østerhøgild Mændene paa Vej til Kirken ad de énsprede Hedeveje jævnlig prøvede at køre om hinanden for først at naa Donsigbro. Kom saa min Morfar fra Nørresøby til, hvor Vejen fra Søby støder til Vejen fra Høgild, saa vilde han selvfølgelig køre forbi Høgild Mændene. Han var en god Kusk, havde gode Heste og var ikke bange for at røre dem, og det betragtedes som en Æressag at kunne køre uden om sine Lige.

Mens vi er ved Kirken, kunde jeg have Lyst til at fortælle en Historie, som jeg sad og hørte paa, da den blev fortalt af gamle Jens Elmholt. Han sad for min Faders Bordende og fortalte, at da han en mørk Nat kom kørende fra Horsens og var kommen forbi Feldbæk over Engdraget, som gaar Syd derfor, og et Stykke ud paa Heden, maatte han holde og se sig for efter Vejsporene; men pludselig, da han saa op, stod Vognen tæt ved en stor Kirke. Da han var gaaet, lo mine Forældre ad hans Historie, og min Moder sagde: »Den gamle har nok haft en Flaske Brændevin i Vognen og kigget temmelig dybt i den, siden der har kunnet gaa saa store »Blaaner« (Skyer) for hans Øjne. Mange Aar efter, da Kølkjær og Søby var ble-

ven bebygget, og det blev bestemt, at der skulde bygges en Kirke i den østlige Del af Rind Sogn, stod der en vældig Strid om, hvor Kirken skulde ligge. Beboerne i Kølkjær vilde have den til at ligge Nord for Hallundbæk, og Beboerne i Søby og Voulund vilde have den Syd for Bækken. Da jeg kunde huske, hvad gamle Jens Elmholt havde fortalt, tænkte jeg ved mig selv. Ja, nu kan I strides saa meget I vil; men har den Gamle set Kirken i Kølkjær, kommer den ogsaa til at ligge der. Og det slog til. Kirken i Kølkjær ligger virkelig omtrentlig der, hvor Jens Elmholt i sin maaske noget taagede Tilstand havde set den.

»SLAVEKRIGEN«

En af de Ting, som i Aaret 1848, umiddelbart forud for Oprøret i Holsten, satte Sindene i stærk Bevægelse, var Rygtet om, at Oprørerne havde sluppet Rendsborg Slaver ud, 600 i Tallet, og nu drog de hærgende og plyndrende op gennem Jylland. Budskabet om disse løsslupne Ugerningsmænds Hærgen sønder ude naaede til os i Fjederholt gennem min Morbroder Dines Søby, der kom ridende i skarp Trav ind i min Faders Gaard. Saa snart min Fader kom ud, fortalte Dines Søby den sørgelige Nyhed, at Rendsborg Slaver var i Anmarch. »I Gaar brændte de Give af og er nu gaaet nord paa efter Brande.« Min Fader kunde ikke godt tro dette her; men Dines Søby havde ikke Tid til Drøftelse, han hug Hælene i Hestens Sider og fo'r afsted til Sognefogeden i Lind. Lidt efter kom Mikkel Skjærbæk kørende i skarp Trav øst fra; han havde været paa Vej til Horsens efter Tømmer til et nyt Stuehus; men da han naaede en Landsby et Par Mil nær Horsens, var der der stor Udrykning, idet Kvinder og Børn medførende store Madkurve

droge afsted til en nærliggende Skov for at gemme sig for de vilde Mordbrændere. Mændene skulde selvfølgelig ud at sælge Livet saa dyrt som muligt, ifald Slaverne kom over Gudenaas. Da Mikkel hørte og saa, hvorledes det stod til, vendte han sporenstregs om og kørte ad Hjemmet til, det bedste han kunde. Da Mikkel havde berettet, hvad han paa sin Horsenstur havde hørt og set til Grev Platen og Fader, var al Tvivl udelukket. Naar Beretninger om Slaverne kunde komme fra baade Vejle og Horsens Kanten, kunde enhver da forstaa, at Stillingen for Befolkningen i Jylland var fortvivlet. At tænke 600 Mand af den værste Slags droge imod Jylland!

Men det skal dog siges til Mændenes Ros, at de alle Vegne vilde yde væbnet Modstand. Grev Platen havde en Riffel og en Sabel. En ældre Karl, der tjente hos ham, havde været Soldat under Frederik den 6te og lært at svinge en Dyrendal, og Greven kunde haandtere sin Riffel. Disse 2 Mand vilde saa holde Vagt den første Nat. Sognefogden sendte forøvrigt 2 Mand til Donsigbro, 2 Mand til Fjederholt Gangtræ og 2 Mand til at holde Vagt ved Gangtræet ved Rind Kirke. Hvad disse Vagtposter egentlig skulde, staaer mig ikke saa ganske klart; men formodentlig har man regnet med, at de løb i saa god Tid, naar Slaverne viste sig, at Beboerne i Lind kunde blive allarmet. Næste Morgen kom der Ordre fra Sognefogden, at alt Mandskab over 18 Aar skulde møde i Bærslund. Hvem der havde Bøsse skulde møde med den, og ellers med hvad man ansaa for hensigtsmæssige Vaaben at byde de ubudne Gæster velkommen med. Mange af Mændene gik til Smedene og fik Halen rettet ud paa en Høle, saa Bladet gik i Forlængelse af Skaffet. Min Faders Karl fik i Haanden en

lang Høtyv, vi havde, og drog saaledes bevæbnet af Sted.

Jeg havde umaadelig Lyst til at komme med; men jeg var kun 15 Aar, og jeg kunde tydeligt se, at min Fader var i meget daarligt Humør, hvorfor jeg ikke turde spørge om Forlov. Da Mandskabet var bleven samlet, holdtes Krigsraad, og man var snart enige om, at det første, der skulde gøres, var at faa rejst en Bavn paa Hjortsballehøje. Der blev i dette Øjemed anbragt en Tjæretønde paa en Stage, og en Mand blev sat paa Vagt for at stikke Ild i Tønden, saa snart han saa Slaverne komme fra Brande, og endelig blev man enige om at sende en Stafet til Brande for at faa nærmere Underretning om Slavernes Fremturen. Kideris Møllerens ældste Søn kom paa en Hesteryg og fo'r i strygende Galop ad Brande til; men da han naaede til Brande, var man allerede der klar over, at det hele var Løgn og Fantasi. Da Karlen kom tilbage til Hovedkvarteret i Bærslund med dette Glædesbudskab, kan det nok være, der gik som et Befrielsens Suk igennem den lille Skare der, og glade drog enhver til sit. Blodbadet, som man var beredt til at tage imod, udeblev! Men Slaveforskrækkelsen havde grebet mange i saa høj Grad, at de knap nok var sig deres Handlinger bevidst. Mange greb til at grave deres Værdigenstande ned i Jorden.

En gammel Kone i Rind Fattighus begrov sine Jydepotter og hvad andet Skramleri, hun ejede, og gik saa om til Naboen og fortalte, hvor hun havde begravet sit Gods, for at man, i Tilfælde af, at hun skulde falde som Offer for Slavernes Blødtørst, da kunde grave det op igen, saa hun ikke skulde »gaa igen« for sine Sagers Skyld. Men Rygtet om Slaverne for stadig videre nordpaa lige til Skagen, og — det gik

som med alle Rygter — jo længere det løb, jo værre det blev.

Men Folk fik snart andet at tale om end Slaverne. Oprøret i Slesvig-Holsten var jo begyndt, og den danske Armé gaaet op i Slesvig. Sognepræsten til Rind og Herning Menigheder P. Sveistrup prædikede hver Søndag om, at Aanden skulde slaa Tysken; men han har formodentlig haft lige saa god Tro til de danske Bønder og Borgere, thi han vilde, der skulde rejses Landstorm, og han fik i dette Øjemed Sognets Karle til at øve Eksersits hver Søndag Eftermiddag paa Præstegaardsmarken. Der boede i Sognet to gamle Veteraner, der havde været med i Frankrig under Napoleons Krigene; disse 2 fik Præsten til at overtage Kommandoen over Karlene ved Eksersitsen. De to gamle Gavtyve bed sig i Skægget, og bag Præstens Ryg grinte de ad det hele.

Den, som var i Besiddelse af et Gevær, gav Præsten Lov til at skyde til Maals efter Kirketaarnet, til de øvrige blev smedet Lanser, ca. $\frac{1}{2}$ Alen lange og skarpe til begge Sider og naturligvis spidse; de blev sat paa et 3 Alen langt Skaft. Efter endt Øvelse blev de anbragt i Vaabenhuset. Pastor Sveistrup opfordrede i flammende Taler Ungdommen til at drage med i Krigen som frivillige; men der meldte sig kun 1 (én) Mand; en Forvalter fra Nørre-Søby, som havde Hjemstavn østerude. Han tilbød, at naar man vilde overlade ham en Hest med Tilbehør, vilde han drage med. Det lykkedes Præsten, ved formaaende Mænds Hjælp at faa en Hest købt. Fuldt udrustet sendte man i utrolig Naivitet denne Eventyrer sydpaa, og de hørte selvfølgelig aldrig fra ham siden. Da de tyske Forbundstropper kom Oprørerne til Hjælp, maatte den danske Armé gaa tilbage. Nogle

til Als, Resten til Nørrejylland. Og da Tyskerne gik over Grænsen, fik Piben en anden Lyd. Der kom gennem Øvrigheden Ordre til, at alle, som havde Vaaben, skulde grave disse ned, og Befolkningen forholde sig rolig, og dermed var det forbi med Præstens Yndlingstanke: Landstormen.

* * *

Jeg vil i det følgende omtale lidt af, hvad jeg oplevede i Tidsrummet mellem 1851 og 64. — I 1851 tjente jeg den halve Tid i Søndersøby hos min Morbroder. Hveranden Uge hjemme og hveranden i Søby. Søndagen var min Flyttedag. Morbror havde en voksen Datter, som i Foraaret blev gift med Kristen Rasmussen, der som Svigersøn nu overtog Gaarden. Han var en flink og gemytlig Mand at tjene hos. Jeg skulde have 10 Rigsdaler i Løn; men en Del af Lønnen narrede han mig fra i Uhrhandel, hvori han var mere dreven end jeg.

Til November kom jeg hjem for at hjælpe min Fader med Gaardens Drift, min yngre Broder Lars var begyndt at forberede sig til Optagelse paa Jellinge Seminarium. Han blev forberedt af vor Skolelærer, blev optaget paa Seminariet i 52, blev dimitteret i 54 og fik saa Embede samme Aar i Ejstrup og Nørre-Snede. I min Ungdom blev der om Vinteren af og til holdt Dansegilder. Det var den Gang Skik, at Karlene gjorde et Gilde for Pigerne, og disse gjorde saa senere Gengæld. Disse Gilder var baade billige og tarvelige, som den Tid fordrede. Man fik hos en eller anden velvillig Mand Lovning paa Storstuen. Traktementet ved et saadant Gilde bestod i en Kop Kaffe uden Brød og senere hen paa Aftenen et Glas Punch,

brygget paa Puncheextrakt. Det hele var i høj Grad tarveligt set med Nutidsøjne, men Dansen gik til Violinens sprøde Toner med Liv og Lyst, som effest til den lyse Morgen. Og man morede sig kosteligt for — 12 Skilling Parret!

Da jeg i Efteraaret 1854 fyldte 22 Aar maatte jeg møde paa Sessionen, som dengang afholdtes i Holstebro. Jeg blev udskreven til Infanterist og skulde aftjene min Værnepligt ved 1ste Jægerkorps i Castellet ved København, mærkeligt nok, da alle de øvrige med faa Undtagelser skulde møde ved 8. Batt., som havde Garnison i Kiel. Jeg kendte kun én Karl fra Gjellerup, der skulde til samme Afdeling. Vi skulde møde 30. Maj 55. Det var 3die Pinsedag. Den Gang var der ingen Jernbaner i Jylland og Fyn, saa vi maatte rejse til Aarhus og derfra med Dampskib til København. Og da Dampskibsforbindelsen ikke var daglig, maatte vi rejse hjemme fra et Par Dage, før vi ellers havde behov for at kunne melde os rettidig i Castellet. Om Torsdagen kom 3 Karle og overnattede hos mine Forældre, én fra Borris, én fra Sønderfelding og én fra Assing. Næste Morgen kørte Fader os til Hammerum. Vi havde lejet Kristen Kibæk, hvis Søn ogsaa skulde med. Vi gav ham hver en Specie for at køre os til Aarhus. Kristen Kibæk var Købmand og kunde derfor tage Varer med hjem. Han var just ingen rask Kusk. Op ad Formiddagen om Fredagen kom vi afsted og kørte saa hele Natten og kom endelig til Aarhus lidt over Middag Pinselørdag. Pinsemorgen afgik Damperen til København, hvortil vi ankom Kl. 6 om Eftermiddagen i det dejligste Solskinsvejr. Turen ned gennem Øresundet var henrivende dejlig og gjorde et sært betagende Indtryk paa os 5 Bønderkarle, som kom ovre fra Jyl-

lands mørke Fastland. Sejlturen kostede 3 Rigsdaler, og i Marchepenge fik vi kun 16 Mark, saa man har formodentlig regnet med, at Rekrutterne kunde være tjent med selv at lægge de resterende 2 Mark til for Udsynets Skyld!

Da vi lagde til ved Kvæsthusbroen, stod vi uden at ane, hvor vi skulde finde os et Logi for de kommende to Nætter. Saa besluttede Kr. Kibæk og jeg, der straks havde fattet Sympati for hinanden, en Sympati, som udviklede sig til det mest trofaste Kammeratskab for hele Tjenestetiden, at han skulde gaa i Land og søge efter Logi, mens jeg passede paa Kufferterne, som var godt ladede med Undertøj og Madvarer; jeg havde saaledes i min Kuffert 8 Pd. Smør, 2 Ost, 2 Faarelaar og et Stykke Flæsk. Kr. Kibæk havde Held til at faa Lovning paa et Kvartér hos en Høker i Blankogade. 3die Pinsedag meldte vi os i Castellet og fik udleveret Uniformsgenstande og anvist Kvartér paa Kasernen.

Dagen efter fik vi udbetalt Lønning for de første 5 Dage, og fra nu af havde vi en stræng Tid — Rekrutskolen i de Tider var ikke den bare Mælk og Grød. Grove Skjældsord og strenge Straffedomme vare hverdagsagtige Ting; men Tid efter anden lærte vi selvfølgelig, at »Banden ikke bider i Skind«. Mange græd om Aftenen og klagede, at de umuligt kunde holde den Behandling ud; det var de Stakler, som af Naturen havde tungt Nemme, det særlig gik ud over. Selv klarede jeg mig godt baade i Teori og Praxis, hvad der havde den ubehagelige Følge, at jeg blev udtaget til Underkorporal; det var jeg ked af, uels fordi jeg saa skulde ligge et Aar længere i Tjenesten, og dels fordi Militærvæsenet aldrig har haft noget tilløkkende for mig.

Naa, der var jo ikke andet for end tage Sagen med et vist Humør. Kommandoskolen varede 5 Maaneder, og jeg bestod som Nr. 3. En Skuespiller og en Handelsbetjent blev henholdsvis Nr. 1 og 2.

Den 30. Maj kom Rekrutterne, og jeg fik Kommando over 4. Korporalstab og skulde altsaa til at lære dem Eksercits.

Ved Tanken om den brutale Behandling, jeg som Rekrut havde faaet, slog det ned i mig: »Saadan Behandling vil du aldrig udsætte dit Mandskab for«, og jeg tør sige, jeg handlede derefter, hvad jeg aldrig siden har fortrudt. Jeg talte til dem som til Kammerater og appellerede til deres Æresfølelse i Stedet for at skælde ud og give dem Stropeture. Nu maa jeg sige, at jeg havde det held, at det var ene flinke og opvakte Karle, som forstod at skønne paa, at jeg behandlede dem godt. De gjorde sig Umage for at lære deres Ting godt. Hver Lørdag Eftermiddag var Rekrutterne fri for Øvelse, men skulde i Stedet for pudse til Søndagsparaden; men de, der stod tilbage med Eksercitsen, kunde Korporalskabsføreren sætte ud til en Times ekstra Eksercits. Jeg husker, at Skoleforstanderen en Lørdag lige før Middag gik fra Trop til Trop og bad Korporalskabsførerne sætte det Mandskab ud, som skulde til Eftereksercits. Da han naaede til mig, svarede jeg, at jeg ingen havde, som skulde med. Vi stod netop og havde Gevær-eksercits. »Maa jeg da se deres Trop!« kom det bøst. Jeg gav Troppen et Blink med Øjnene, og saa kommanderede jeg, og det kan nok være, Folkene slog »Grabberne« i de gamle Geværer, og uden at sige et Ord gjorde Skoleforstanderen efter et Øjeblik Forløb omkring og forsvandt.

Det gik paa Omgang blandt Tropsførerne at skulle tage sig af disse »Sinker« til Eftereksercits, og en

Lørdag kom ogsaa Turen til mig. Jeg fik Ordre til at føre dem om i Klavrebastionen og herpe dem godt igennem, særlig med Haandvægtsøvelser. Jeg fik saa denne »udsøgte« Trop overladt for en Time og lod dem tage Opstilling ved Voldside, saa de ikke kunde ses fra Kastellet. Selv stod jeg saaledes, at jeg kunde holde Øje med Indgangen, saa ingen Overrumpling kunde finde Sted. Jeg kunde tydelig se paa Mandskabet, at man skulede noget til mig og aabenbart frygtede for, hvad de havde i Vente; men jeg tænkte ved mig selv: Du skal ikke plage og pine de andres Udsættere, men tage det saa let som muligt. Lidt Eksercits maatte vi jo have, men den meste Tid gik med, at vi sludrede med hverandre. Da Timen var forbi, og jeg gav dem Lov til at gaa, vilde de absolut have mig med i Marketenderiet for at traktere mig; men dertil svarede jeg dog nej Tak! Som Lærer for Rekrutter gjorde jeg snart den Opdagelse, at det som Regel ikke var Dovenskab eller manglende Vilje, men mere bristende Evner, det skortede paa, naar nogen ikke rigtig kunde følge med; men desværre er mangan enfoldig og tungnem, men villig Karl ofte bleven behandlet, som om han var doven og trodsig og har af den Grund været udsat for oprørende Mishandling fra dumme og lavsindede Befalingsmænds Side.

Da Rekrutskolen var forbi, forærede mit Korporskab mig en smuk Sølvurkæde, som Tak for human Behandling, og det var jeg egentlig baade stolt af og glad over.

Som Tiden gik, saa jeg mig godt om i Hovedstaden i min Fritid; jeg besøgte Museer og besaa Rosenborg-Samlingen og var flere Gange paa Folketin-

gets Tilhørerplads og hørte bl. a. Grundtvig, som den Gang var Medlem af Tinget.

Som Soldat har jeg haft baade pudsige og alvorlige Oplevelser, som jeg her maa forbigaa; men én Oplevelse vil jeg dog nævne, fordi den altid har og fremdeles staar for mig, som om jeg i hint Øjeblik blev brugt som — et om end kun ringe — Redskab i højere Magters Hænder. Det skete i Efteraaret 1856.

Vi fik en Gang aarlig udbetalt Undermunderingsgodtgørelse, og Udbetalingsdagen var en Fridag. Med mine 5 Rigsdaler i Lommen besluttede jeg at gaa en Tur i Byen; men da jeg kom ind til Byen, vidste jeg ikke rigtig, hvor jeg skulde gaa hen. Da fik jeg pludselig det Indfald at gaa hen til min Skomager, en Svensker af Fødsel ved Navn Askelund, hvis Kone var dansk. Da jeg kom ind, mærkede jeg snart, at der var noget usædvanligt paa Færde, idet baade Mand og Kone næsten var som ude af sig selv. Deres Husleje var forfalden og skulde være betalt inden Aften, ellers blev de sat paa Gaden. Konen græd, og Manden var næsten som forstyrret. Han syede paa et Par lange Støvler og kunde faa dem færdige i Løbet af 2 Dage og kunde saa betale Huslejen, der var paa 8 Rigsdaler. Jeg sad tavs og hørte paa den Forklaring. Det gjorde et dybt Indtryk paa mig, og det ligesom dæmrede for mig. Du kunde maaske hjælpe dem. Du har 5 Rigsdaler, og de resterende tre kunde du maaske nok laane hos en Kammerat. Men kan du nu ogsaa stole paa Mandens Ærlighed? Jeg dristede mig til at tro paa Mandens Ærlighed, gik straks hjem til Kastellet og laante 3 Rigsdaler af en Kammerat, og saa afsted hen til Skomageren med de 8 Rdl. Det kan nok være, Glæden blev stor, og

Taknemligheden var oprigtig. Pengene fik jeg igen som Aftalen var, saa jeg led aldeles ikke noget Tab; men denne lille i og for sig ubetydelige Begivenhed hører alligevel mit Livs lyse Minder til, idet jeg tror, jeg den Dag gik Ærende for Vorherre.

— — —

Den 3. September blev jeg hjemsendt efter at have staaet i »Kongens Tjeneste« i 2¹/₂ Aar, og det var ikke med Sorg, jeg sagde København Farvel. Med spændt Glæde længtes jeg hjem til mine kære efter den lange Adskillelse og tog med Dampskib til Aarhus. Kristian Kibæk og jeg fulgtes ad. Vi havde staaet ved samme Kompagni, ligget sammen paa Kaserne og sammen delt baade ondt og godt i den lange Tjenestetid. Vi var særdeles gode Venner. Vi kendte hinanden og kunde stole paa hinanden. Da vi om Morgenen tidlig kom til Aarhus, lykkedes det ret hurtigt Kr. Kibæk, der var godt kendt i Byen, at faa opspurgt en Vogn, som skulde til Silkeborg med 2 Københavnerne, og for Betaling fik vi Lov at køre med og naaede paa den Maade til Silkeborg ved Middagstid. Fra Silkeborg og hjem maatte vi benytte »Apostlenes Heste«. Ved Ikast skiltes vore Veje. Kr. Kibæk tog til Hammerum, og jeg drog ad Vejen over Langelund til mit Hjem i Fjederholt, hvortil jeg naaede lidt efter Mørkets Frembrud, og fandt Familien i bedste Velgaaende. Moder var allerede gaaet i Seng; men det kan nok være, hun kom op i en Fart, da hun hørte, hvem der var kommen.

Nu skulde jeg til at være Bonde igen, og det faldt lidt uvant for mig i Førstningen, mine Hænder vilde daarlig holde til at tage paa Arbejdsredskaberne, dertil havde den lange Soldatertid gjort Huden for

fin; men rigtig glad var jeg ved at være sluppet fra det militære Aag.

Jeg havde imidlertid i flere Henseender haft Gavn af min Soldatertid i Hovedstaden. For det første havde jeg lært at være punktlig og præcis, hvad der var gaaet mig saadan i Blodet, som man siger, at det senere hen altid faldt mig let at møde paa et bestemt Klokkeslet, noget som ellers altid hører til vor Tids Skødesynder at komme for sent til en bestemt fastsat Mødetid. Dernæst havde jeg gjort den Erfaring, at man altid skal være sig selv, kunne staa paa egne Ben og aldrig lade sig forlede af daarlige Kammerater. Desuden lærte jeg at omgaas og bevæge mig blandt baade høj og lav; men hvad jeg især senere havde Gavn og Glæde af var, at jeg paa Underkorporalskolen lærte at regne og skrive, saa jeg aldrig glemte det. Vi havde paa Skolen udmærkede Lærere, og jeg lærte med Lyst og havde Gud ske Lov Evne og Forstand til at tilegne mig Kundskaberne.

I Forsommeren 1859 var vor Nabo Møller i Viborg. Han havde paa Turen været inde hos Løjtnant Thorsen, der drev Biavlsskole paa Hald Teglgård, 3 Fjerdingvej Syd for Viborg. Møller fortalte mig, hvor mageløst Thorsen høstede Honning og overdrev maaske nok en Del; men han gjorde ihvert Fald mig interesseret, og da han skulde til Viborg igen nogle Dage efter, besluttede jeg mig til at tage med til Hald Teglgård og lære Biavl efter de nyere Metoder, som syntes saa indbringende.

Jeg tog altsaa paa Skolen, hvor vi var ialt 14 Elever. Betalingen var 1 Kr. om Dagen. Vi lærte saa at lave Halm-Bihuse, ligesom vi i godt Vejr eksperimenterede med Bierne. Efter 2 Maaneders teoretisk

og praktisk Undervisning mente jeg at kunne klare mig som Biavler, hvorfor jeg i Efteraaret købte 20 Bistader a 6 Kr. Nu vilde jeg rigtig drive Biavl; men Sommeren 1860 var et yderst daarligt Bjaar. Det regnede eller blæste næsten hver Dag, saa Bierne ikke kunde flyve ud og samle Honning til Vinterforraad, saa de, da Vinteren kom, havde for lidt at leve af. Jeg havde nok lært at behandle Bierne, men havde ingen Erfaring; jeg forsømte at fodre dem, og Resultatet udeblev ikke: de døde af Sult paa én Familie nær. Jeg fik dog Tid efter anden min Bibe-stand bragt op til 50 Familier, som i flere Aar gav en god — i egentlig Forstand — Biindtægt. Men at drive Biavl som Erhverv, dertil er Landets Klima dog nok for omskifteligt.

1861 flyttede min Broder Lars fra Kollund Skole og til Vinding Skole mellem Silkeborg og Horsens. Da vi Søskende Sommeren efter besøgte ham der, tog han os med til Grundlovsfest den 5. Juni paa Himmelbjerget. Vejen fra Fjederholt til Vinding drog vi til Vogns over Lille Hjælland, Tyrsting og Vrads. Da vi naaede Vinding, havde Landskabet fuldstændig skiftet Karakter, idet de flade mørke Heder nu var afløst af høje Bakker og skovklædte Skrænter, der overalt spærrede for en videre Horisont. — At komme paa Himmelbjerget var selvfølgelig en Begivenhed, som den Gang ikke faldt i enhver Vestjydes Lod, og vi Søskende var da ogsaa helt betagne af denne Tur. Der var mange Mennesker til Stede paa denne nationale Festdag. Talerne var Papirfabrikant Drewsen fra Silkeborg, Kammerherre Jessen fra Horsens og den stedlige Folketingsmand, hvis Navn, jeg ikke husker. Aaret efter gentog vi Turen, da talte J. C. Hostrup, som da var Præst i Silkeborg,

og var en ypperlig Taler. Endvidere talte den dengang unge Th. Nielsen, der var Lærer i Silkeborg og Redaktør af »Silkeborg Avis«. Th. Nielsen talte Politik og vendte sig i stærke Ord mod Ministeriet Hall og bebrejdede det haardt dets, efter hans Mening, alt for eftergivende Politik over for Prøjsen. Naar Prøjsen stod som den afmægtige Kolos over for det lille Kurhessen (hvad der havde været dem imellem, ved jeg ikke), saa behøvede vi ikke at være saa eftergivende, mente han. Men Aaret efter kom 64 og det belærte Th. Nielsen og os alle om noget ganske andet.

Den 16. Januar 1864 blev der indkaldt 3 Aars Mandskab af Forstærkningen, hvortil jeg hørte. Vi skulde møde i København og blev der indkvarteret hos Borgerne. Vi maatte ligge i Garnisonen i 14 Dage, inden vi kunde blive udrustede. Endelig fik vi i Stedet for Vaabenfrakke udleveret en islandsk Trøje og en stor lyseblaa Kappe. Saaledes munderet forlod vi København den 1. Febr. og kom med Jernbanen til Korsør, hvor vi blev indkvarteret om Natten. Jeg fik anvist Kvarter hos en gammel Fiskerfamilie, som var meget omhyggelig for mig. Mit Humør stod som de flestes ikke højt; jeg havde Følelsen af, at der forestod os noget ondt. Om Morgenen gik det med Dampskib til Flensborg, hvor vi forblev Natten over. Tidlig om Morgenen gik Kr. Kibæk og jeg en Tur gennem Byen og saa da Ambulancen komme med døde og saarede fra Mysunde, hvor Ty-skerne Dagen før havde gjort Forsøg paa at omgaa Dannevirkestillingen. Da først gik det rigtigt op for os, hvad Krig egentlig var, og hvad der forestod os, som blev sendt til Fronten. Op ad Dagen afgik et Jernbanetog med os til Frederiksstad. Alle For-

stærkningsmændene fra Ringkjøbing Amt blev indlemmet i 4de Bataillon, som laa der. Frederiksstad er en lille By, der ligger ved Ejderen, især bekendt fra Krigen i 48—50. Det var her Oberst Helgesen holdt Stand i 3 Dage under Tyskernes Stormangreb. Byen blev den Gang afbrændt. Vi kom til Byen den 3. Februar; men allerede den 5. Februar maatte vi rømme Dannevirkestillingen. Efter Mørkets Udbrud blev de forskellige Tropeenheder samlede, og vi troede at skulle møde Tyskerne et eller andet Sted, saa der hvilede en trykkende Alvor over saavel Officererne som over Mandskab. Imidlertid marcherede vi ud af Byen og inden ret lang Tid gjorde vi den Opdagelse, at det gik nordpaa, og saa var vi klar over, at vi skulde rømme Dannevirke, og at det gjaldt om at naa Dybbøl og Als, før Tyskerne kunde forhindre det ved en omgaaende Bevægelse; vi var nemlig af den Formening, at Tyskerne med Magt havde brudt Dannevirkestillingen.

Vi marscherede nu uden Ophold den lange Februarnat, og ved Daggry begyndte de første at gaa trætte og sakke agterud, nogle lagde sig simpelthen i Vejgrøften. Selv begyndte jeg ogsaa at føle Trætheden melde sig, især trykkede Tornysteren. Vi gamle Forstærkningsmænd havde jo ingen Træning.

Ved Middagstid naaede vi til en Kro. »Her vil jeg ind og se at faa noget at spise,« sagde jeg til min gode Ven og Sidemand, Kr. Kibæk, »jeg kan ikke gaa længere, synes jeg, om det saa skal koste mit Hoved.« Da Kr. Kibæk var af samme Mening, traadte vi ganske simpelt ud af Geledet og gik ind i Kroen. Her var stuvende fuldt af Soldater, som spiste og drak Kaffe. Kaffe var iøvrigt det eneste, man kunde faa der. Brød havde jeg intet af; men saa

stødte jeg paa Kr. Sneftrup, Johannes Sivebæk og en Mand mere fra Herning.

Hos Kr. Sneftrup fik jeg et Stykke Brød og fik saa Hold i en Kop Kaffe. Da dette var fortæret, og jeg havde hvilt mig lidt, var Trætheden saa nogenlunde gaaet over. Mad og Drikke er alligevel en god Medicin mod Træt- og Mathed.

Nu slog vi fem Mand Følgeskab og gik videre. Da vi havde gaaet en Stund, kom vi til en Landsby og blev enige om at forsøge, om vi ikke kunde leje en Mand til at køre med os til Flensborg. Vi vidste jo ikke, om vi havde Tyskerne i Hælene, thi saa gjaldt det jo om at komme saa hurtigt af Sted som muligt, noget de ømme Fødder ikke syntes at ville tage fornødent Hensyn til. Vi gik derfor ind i en Gaard ved Vejen og spurgte Manden, om vi kunde leje ham til at køre os til Flensborg, hvortil der var $2\frac{1}{2}$ Mil.

Det var en rask og resolut Mand, en typisk sønderjydske Bonde. Jo det kunde vi godt; men det kostede en Specie, sagde han. Johannes Sivebæk tog uden videre sin Pung op og lagde en Specie paa Bordet. Nu blev der i en Fart spændt et Par Heste for en Vogn, og Karlen kørte raskt afsted med os. Da vi havde kørt $1\frac{1}{2}$ Mil, naede vi Brigaden (4. og 6. Regiment, der havde gjort Holdt og stod parat til at optage Kampen med Fjenden, der sloges med 16. og 17. Regiment, som skulde opholde ham, til det blev mørkt, hvilket lykkedes dem ved et helt modigt Forsvar. Karlen maatte nu vende om, og vi marscherede videre med vor Afdeling nordpaa. Ud paa Aftenen kom vi til Landsbyen Harridslev og blev indkvarteret i Bøndergaardene. Dødtrætte, som vi var, sov vi straks ind med Tornysteren under Hovedet og Geværet ved Siden. Efter nogle Timers Forløb

blev vi purret ud og maatte videre afsted til Dybbøl og Als, som vi naaede næste Dags Aften, dødtrette og livssultne af den lange og anstrengende Marsch-tur.

Den Dag forfulgte Fjenden os ikke; men de forskellige Afdelinger var ogsaa komplet uduelige til Kamp og fuldstændig opløste. Mandskabet fra de forskellige Regimentter gik imellem hverandre, som de bedst kunne, og efterhaanden, som vi blev sultne, gik vi i Smaaflokke ind hos Beboerne og fik noget til Livets Ophold og drev saa videre, ud paa Vejen og slog Følge med dem, der ustandselig slæbte sig forbi paa Vejen. I Graasten var Kr. Kibæk og jeg inde at faa en Kop Kaffe.

Jens Chr. Dinesen som Feltsoldat.

Som før fortalt naaede vi til Dybbøl ind under Aften. Her stod Officerere fra de forskellige Regimentter og raabte deres Mandskab an: »De, som hører til 4. Regiment gaar derhen! og saa fremdeles. Vi traf snart vort Regiment og haabede paa at blive indkvarteret i Sønderborg, men nej! Byen var fuld af alle Vaabenarter, hvorfor vi maatte gaa endnu en Tur

ud til Landsbyen Kjær. Her blev vi indkvarteret i en Lade og kom til at ligge i noget Halm, og det kan nok være, at Hvilen og Søvnene smagte os; nu kunde vi hvile ud, og det trængte vi rigtignok til. Der var ikke andre af vore Officerer end vor Kaptajn, som fulgte os til Vejs Ende, og han kørte endda meget af Tiden paa en Bagagevogn, men han var jo ogsaa en ældre Mand. Af Underofficerere havde vi kun Vaabenmesteren og nogle Korporaler, Resten var sakked agter ud; men opad Dagen kom de efterhaanden tilbage til Regimentet. Mange af Mandskabet havde mistet en Del Udrustningsgenstande, navnlig Tornystre og Brødposer var gaaet i Løbet, og her blev da min Brødpose mig frastjaalen. Det gjaldt jo om at »redde«, hvad reddes kunde. Tyveriet af min Brødpose var én for mig kedelig Historie; thi ved Siden af, at Brødposen er en næsten uundværlig Udrustningsgenstand, saa indeholdt den Kniv, Ske, Smørdaase og Snapsflaske. Det kunde endda gaa, hvad disse private Ting angik, for dem kunde jeg dog købe; men Brødpose kan man ikke gaa ind i en Butik og faa tilkøbs, saa her var gode Raad dyre. I min Tornyster havde jeg imidlertid et Par Lærredsbukser, som jeg ikke havde Brug for, dem fik jeg en Husmandskone til at sy mig en Brødpose af; men jeg manglede en Læderrem til at bære den i over Skulderen. Saa en Dag, jeg var gaaet til Sønderborg, og jeg gik og saa mig omkring nede ved Havnen, fik jeg Øje paa en Dynge iturevet og kassabelt Ridetøj, iblandt dette fandt jeg en Læderrem, jeg kunde bruge, den rullede jeg ganske rolig sammen og stak den i Lommen. Det var jo paa en Maade Tyveri; men det voldte mig ikke Skrupler, da jeg afleverede hele Klundset ved Hjemsendelsen.

Da Fjenden ikke vedblev at forfølge os til Als, fik vi Ro til at udhvile os, men det kneb svært med Føden, de første Dage ligefrem sultede vi, vi fik kun Skibsbrød i meget smaa Rationer.

Efterhaanden blev der naturligvis Orden i Sagerne, og vi fik saa fuld Forplejning.

Tiden gik nu helt godt for os, indtil den 17. Marts, da vi havde en haard Kamp med Fjenden, som den Dag drev os ind i Dybbølskanserne, og Belejringen og Beskydningen af Dybbølstillingen begyndte. Uden Ophold, Nat og Dag, sendte Tyskerne deres store Granater ind over de ulykkelige Skanser, som snart viste sig at være alt for svage til at kunne modstaa de svære Nedslag, hvorfor det ogsaa blev os forbudt at opholde os i de »bombesikre« Rum, da Erfaringen viste, at det var det farligste Sted at opholde sig.

Under Belejringen var fire Regimenter i selve Forsvarsstillingen, der laa de i 24 Timer, inden de blev afløst af andre Regimenter for saa at ligge andre 24 Timer i Reserve, saa atter i Ildlinien i 24 Timer og saa fremdeles i 6 Døgn for saa at blive afløst og komme ind paa Als og udhvile i 3 Døgn, og saa atter til Fronten i de næste 6 Døgn. Det var under yderst fortvivlede Forhold, vi maatte kæmpe i Dybbølstillingen. Vore Kanoner i de efterhaanden sønderskudte Skanser var Tid efter anden bragt til Tavshed, Haandvaabnene af ganske forældet Model, saa Tyskerne havde desværre alt for let Spil med os. Jeg har ofte tænkt mig, hvad om Forholdet med Hensyn til Udrustning havde været omvendt, havde Tyskerne saa taget Dybbøl og Als? Jeg tror det ikke.

Mangen brav Kammerat blev som Dagene gik, saaret eller dræbt, hver Dag havde sine Tab at melde.

Stillingen i Skanserne blev for hver Dag, der gik,

mere uholdbar, og det blev let at se, at det kun var et Tidsspørgsmaal, naar den maatte blive Fjendens Bytte, hvilket jo ogsaa blev Tilfældet den 18. April.

Stormen paa Dybbøl vil jeg ikke omtale, da den er beskrevet saa ofte og meget bedre, end jeg kan gøre det, tilmed da jeg havde det Held at liggeovre paa Als. Af de Beretninger, der foreligger, ses det, at General du Plat vilde have taget Ansvaret for Stillingens Rømning Natten mellem den 17. og 18. April, men det vilde Overgeneralen Gerlach ikke give Ordre til. Dagen derpaa tog Tyskerne altsaa Dybbøl med Storm, og flere Hundrede brave Soldater mistede derunder Livet, og mange blev Krøblinge for Livstid og til ingen Verdens Nytte. General du Plat fandt Heltedøden i Spidsen for sin Brigade.

Efter Dybbøls Fald blev der Vaabenstilstand 1 Maaned, og ved denne blev Forstærkningsmændene, hvortil jeg hørte, hjemsendt. Vi blev afmønstrede ved Regimentet paa Pinsedag og kom om Eftermiddagen med et Dampskib fra Høruphav til Korsør, lidt efter Solopgang. Ved Middagstid afgik et Jernbanetog med os til København, som vi naaede hen paa Eftermiddagen og fik en rigtig sløj Modtagelse. Vi skulde selv sørge for Kvarter, hvem der ikke kunde maatte naadigst ligge i Gothersgades Eksercerhus. Jeg var saa heldig sammen med Toldforvalteren fra Ringkjøbing at faa Logi hos en Høker (Jyde). Mit Ophold i København var af yderst kort Varighed, der var ikke synderligt, der fristede. Københavnerne nærmest foragtede os, og Stemningen i Byen var tung og trykket; man troede aabenbart, der var Forræderi med i Spillet. Jeg kom uden særlige Oplevelser og Genvordigheder atter hjem til min Føde-

by Fjederholt igen og tog fat paa Arbejdet ved Gaardens Drift. *)

I 1865 solgte Fader Hovedparcellen af sin Gaard til Kammerraad Møller, som paa den Tid ejede Nabo-gaarden. Købesummen var 7000 Kr. Han beholdt den Parcel, som min Svoger Erik og Søster Sidsel efter Faders Død i 1871, overtog.

Da der var Ler i den Jord, min Fader nu havde bygget paa, som egnede sig til Mursten, saa gav vi os til at brænde Sten; jeg havde lært at bygge Teglovn, stryge Sten og brænde disse af en Mand ved Navn Peder Provst.

Det viste sig dog snart, at der ikke var Afsætning nok paa den Plads til, at Forretningen som Teglbrænder kunde betale sig, hvorfor jeg hurtigt opgav denne Industri i Fjederholt, og tog saa Plads hos min Svoger Jens Jeppesen i Skærbæk. I Sommeren 1867 brændte jeg saa Sten for ham, og om Vinteren 68 var jeg Uldspinder. Man kunde nok tjene en ordentlig Løn som Uldspinder, men gøre det til en Levevej følte jeg hverken Lyst eller Trang til. Sandheden i det gamle Ord om, at der godt kan gaa Ild i gamle Huse maatte jeg ogsaa paa dette Tidspunkt erfare. Jeg var nu en Karl paa over 34 Aar, men desuagtet gik der Ild ogsaa i mit »Hjertehus«, idet jeg gik hen og forlovede mig med P. Donsigs Datter Karen fra Nørgaard i Kollund. Min Attraa var nu at faa købt en Landejendom; men hvorledes skulde jeg komme i Besiddelse af en saadan og ikke alt for lille? Ja, det vidste jeg ikke. Men underligt nok, som ogsaa dette Spørgsmaal magede sig vel for mig. Jens Jeppesen havde et Hus paa Kideris Mølles Mark, hvorpaa der kunde holdes 2 Køer. Dette Hus-

*) I Herning Museum gemmes en Del af mine Breve fra 1864.

mandssted, som Jens Jeppesen havde maattet overtage for en af sine Spindere, kunde jeg faa tilkøbs; men jeg syntes, det var for lidt. Saa en Dag, som jeg stod og spandt, kom Jens Jeppesen hen til mig og siger, mon vi ikke kunde handle med Niels Løve i Søndergaard i Kollund; men saa skulde vi jo have fat i ham. I det samme vi staar og taler om Spørgsmaalet, gaar Døren op, og ind ad Døren triner en Mand fra Kollund ved Navn Nikolaj. Da Jens Jeppesen havde hilst paa Manden siger han: »I gør vel ingen Gaardhandler nede i Kollund, Nikolaj? Vil Niels Løve ikke bytte Søndergaard hen med Bellevue?«

»Jo«, svarer Nikolaj, »det tror jeg nok, han vil.« (Senere fik vi at vide, at Nikolaj netop var sendt til Skjærbæk for at forhøre hos Jens Jeppesen, om han (Niels Løve) ikke netop kunde faa den Handel istand). »Ja, gaa saa hjem og hent Niels Løve,« siger J. J., hvorefter Nikolaj hurtigst forsvandt for inden ret længe at komme anstigende med den »gamle Løve,« som han siden hed. Nu kan I bare gaa om til Kideris og se paa Ejendommen og gaa saa ind i Møllen og tag Knud Bank med herom. Da nogen Tid var gaaet, kom de tilbage sammen med Mølleren og blev budt ind i Storstuen. En Timestid efter kom min Svoger ud og sagde til mig: »Nu kan du gaa med ind og faa noget af Lidkøbet, vi har handlet; jeg skal give 1900 Daler i Bytte, og »Bellevue« er sat til 800 Daler, saa du kan regne med at faa Søndergaard til 2700 Rdl. Vi havde fri Besigtigelse af Gaarden i Kollund og samme Eftermiddag tog vi saa dertil for at tage det hele i Øjesyn. Der blev sendt Bud efter Karens Fader, P. Donsig, og efter min Fader, da det jo for en Del var dem, der skulde sige det afgørende Ord; skønt Jens Jeppesen var nu ellers altid Manden

for at slaa Hovedet paa Sømmet og var det vist ogsaa i dette Tilfælde. Ejendommen syntes vi godt nok om; men de Gamle syntes, vi havde for faa Penge at tage mod den forfaldne Gaard med. Jeg havde 800 Rdl. og Karen 400 do. at betale i den, Resten 1700 Rdl. mente vore Fædre, vi umulig kunde forrente, da Gaarden var uden Besætning. Efter megen Snakken frem og tilbage, siger Jens Jeppesen til Knud Bank: »Vil du være halv Mand med mig, saa beholder vi Gaarden for os selv, om ikke de unge faar den?« Jo, det vilde Knud Bank da nok.

Nu var gode Raad dyre; men endelig siger min Fader: »vil du have Gaarden Jens Christian?« Og da jeg dertil svarede Ja, saa blev Handelen afsluttet med det Resultat, at jeg fik Skøde paa Søndergaarden og skulde overtage den til den 1. Maj.

Nu gjaldt det om hurtigst muligt at faa ordnet til Bryllup, for at vi i Fællesskab kunde komme til at tage fat paa Arbejdet i den baade ude og inde meget forsømte Gaard. Den 28. April holdt vi Bryllup i Karens Hjem, Nørgaarden i Kollund, og første Maj flyttede vi ind i vort ny Hjem. Da jeg havde betalt, hvad jeg skulde for at blive retmæssig Ejer, havde jeg bestemt 2 Mark og 8 Skilling i Behold som Driftskapital. Til Driv- og Trækraft havde jeg købt et Par Stude for 56 Rdl. Min Fader gav os en Ko. Karens Fader 1 dito, og min Broder Lars gav os Ko Nr. 3, og Svoger Jens Jeppesen laante os en fjerde Ko, og flere kunde vi absolut ikke føde. Nu tog vi fat med forenede Kræfter, vi vilde jo saa nødtigt, det skulde gaa, som vore Forældre saa smaat havde spaæet, at vi skulde »gaa bag af Tøjet«. Et af de Spørgsmaal, der optog mig tidligt og silde var Mergel. Det var fastslaaet, at der paa Ejendommen fand-

tes Mergel, og den forrige Ejer havde sammen med en anden Mand gjort 2 mislykkede Forsøg paa at bringe denne for Landbrugsplanterne saa vigtige Jordart for Dagens Lys og faa »Skatten« hævet op paa Jordens Overflade. Sagen var, at Mergelen sad i en Mose Øst for Gaarden med et stærkt vandførende Lag Sand over, 4 Alen nede. Nu gik jeg en Dag hen hos min Nabo, som havde været med i de to mislykkede Forsøg, Niels Mørup hed han, og spurgte ham, om han vilde være med endnu en Gang. Jo, det vilde han godt, for han manglede i lige saa høj Grad Mergel til sin Jord. »Men saa maa du helst raade for det hele med Hensyn til, hvordan Sagen skal gribes an,« sagde han, og det var jeg glad nok ved; thi jeg kunde, ved at se paa Forholdene og ved at høre ham fortælle om, hvorledes de havde baaret sig ad, godt forstaa, at de havde begaaet Dumheder. Det lykkedes imidlertid, om end med stort Besvær, at faa gravet Mergel; men det blev ret dyrt, da vi maatte øse Vandet fra os baade Dag og Nat, da Mergelen sad ca. $\frac{1}{2}$ Alen under den Vandstand, vi kunde skaffe ved en Kanal fra Mergellejet og ud til Kollund Bæk. Men fra nu af saa jeg mere lyst paa Udsigterne til vor Forbliven (eller Ikkeforbliven) i Søndergaarden. Nu kunde vi mergle den allerede dyrkede Jord og tage fat paa at dyrke Hedearealerne op. Til Gaarden var et Tilliggende af 80 Tdr. Land.

I mine Drengenaar, mens jeg gik i Kollund Skole, laa Søndergaarden tættere inde mod den øvrige Kollund By, men i 1852 blev den efter en Ildebrand flyttet længere mod Syd, saa den nu ligger omtrent midt i Marken.

Den ejedes den Gang af en Smed, der siges at have været noget af en Pralhals. Der fortælles, at da han

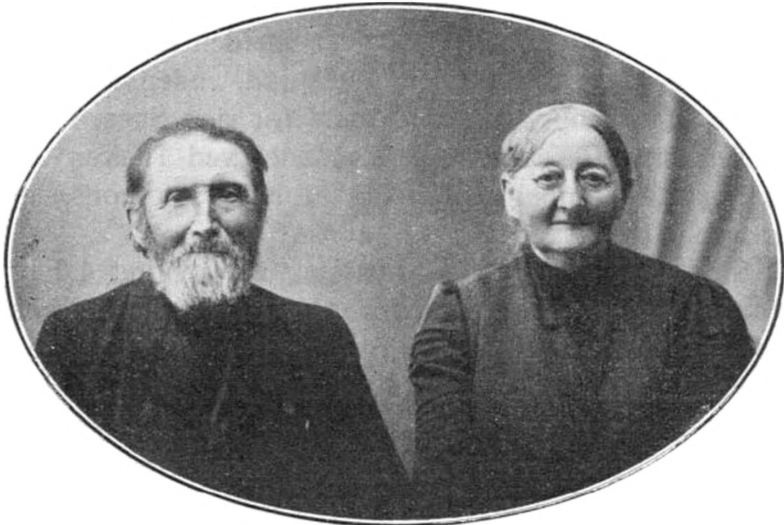
skulde til at bygge, og man spurgte ham, hvordan Stuehuset skulde være, svarede han: »den skal«, og saa bandte han, »komme til at sige Sparto til Kr. Pallesens!« Men saa rystede Folk tvivlende paa Hovedet, det kunde de da aldrig tro. (Kr. Pallesens Stuehus var bygget 4 Aar i Forvejen og var ubetinget den smukkeste Bygning i Byen og er det for den Sags Skyld den Dag i Dag). Naa Smeden maatte selvfølgelig tage adskillige Masker ind, inden han fik rejst sit Stuehus, og han kunde for den Sags Skyld haft Grund til, som de gamle Jøder ved Tanken om det sidste Tempel sammenlignet med Salomons, at græde stride Taarer.

Stuehuset staar endnu, men jeg har bygget 4 Fag til den søndre og 2 til den nordre Ende. 6 Fag Lade sammenbyggede han med Stuehuset og i Nordsiden byggede han Stald af stampet Ler og Lyng, 8 Fag lang og kun 7 Alen bred.

Efterhaanden som Mergelingen skred frem, og vi kom til at avle mere, blev baade Stald og Lade naturligtvis for smaa. Jeg brændte saa selv en Ovnfuld Sten, hvortil fandtes udmærket egnet Ler i en paa Marken værende Fælleslergrav, og byggede den nuværende Kostald i Aaret 1875. Nogle Aar efter byggede jeg en Lade mod Øst, saa Gaarden fra nu af var en regelmæssig firelænget Gaard.

I de første 8 Aar kørte jeg med Stude; men mine Længsler Maal var stadig at komme til at køre med Heste, som jeg var vant til hjemme fra. Det var jo imidlertid ikke let at faa Penge til Hestekøb, da de havde saa mange Steder Ærinde. Saa kom jeg i Tanker om at henvende mig til min Farbroder Lars Okkels, der den Gang boede i Birk, var barnløs og en velhavende Mand, om han ikke vilde hjælpe mig at

købe et Par 1 $\frac{1}{2}$ Aars Plage; det vilde han godt, og saa drog vi til Silkeborg Marked; men der var ingen Plage, der passede os, hvorfor vi købte et Par Føl for ca. 200 Kr. Farbror Lars Okkels laante mig 100 Kr., Resten havde jeg selv. Jeg trak nu afsted ad Hjemmet til

Jens Chr. Dinesen og Hustru.

som en lykkelig Mand med mine 2 Føl. Jeg naaede hjem midt om Natten, og Karen stod straks op for at bese de elskede og længe savnede Dyr. Da jeg passede Føllene godt og hæggede om dem Vinteren igennem, voksede de godt til, og da vi naaede St. Hans, vænne-
de jeg dem »i Tøj«; de gik godt, blev store og stærke, og om Efteraaret gik de for Ploven hver Dag. Jeg kunde pløje lige saa meget med dem i 2 Timer som med Studene i 3 $\frac{1}{2}$ Time.

I 1874 blev jeg Medlem af Rind-Herning Sogneraad, en stor og vidtstrakt Kommune. Men Herning var allerede den Gang bleven den dominerende, idet den

besatte 5 af Raadets 9 Pladser. De to Sognes ret forskellige Interesser gjorde, at vi tit havde ret bevægede Møder.

Morten Nørgaard, som i mange Aar var en af Hernings mest særprægede Skikkelser, bar tit og ofte Hovedskylden derfor, idet han, som det syntes, havde ligefrem Mani til at ophidse Gemytterne, uden at jeg dermed mener, at han gjorde det for at volde Fortræd.

I Aarenes Løb fik jeg vist overdraget de fleste forekommende komm. Bestillinger at røgte, og jeg tror, jeg tør sige, at jeg magtede de Opgaver, mine Standsfæller satte mig til at passe. Venstres Politik og Venstres Organisation lagde ogsaa Beslag paa min Interesse, og før jeg rigtig vidste af det at sige, var jeg bleven en Mand paa over 70 og snart opslidt. Min Hustru har baaret sin Del af Dagens Byrde og Hede gennem de 40 Aar, vi boede i Søndergaarden. At det ved forenede Kræfter lykkedes os at drive Gaarden op til en ret god Ejendom, bærer hun sin Del af Æren for, og jeg siger hende inderlig Tak for, hvad hun har været for mig, vore Børn og vort Hjem. Vi har i vort Ægteskab haft 8 Børn, hvoraf de 6 lever endnu.

1. Inger, født den 7. April 1869.
2. Kristiane, født den 3. August 1870.
3. Dines Fjederholt, født den 17. Maj 1872.
4. Karoline Petrea, født den 8. Marts 1874.
5. Sidsel Katrine, født den 13. April 1876.
6. Peter Donsig, født den 29. Januar 1879.
7. Jens Jeppesen, født den 3. November 1880.
8. Maren, født den 26. Oktober 1882.

Kristiane og Sidsel Katrine døde begge som unge af Lungetuberkulose med kun seks Ugers Mellemtid i Aaret 1900.

— — —

Jeg ser nu, da jeg melder mig færdig med disse Optegnelser, at dette Arbejde er falden ret mangelfuldt ud for mig, hvilket for en Del maa tilskrives Aarenes Tal, der jo som bekendt »gør afmægtig og sløv«. Men trods Manglerne, tænkte jeg, mine Børn vilde have Glæde af at læse, hvad jeg her har nedskreven.

VENØ FØR OG NU

Af M. S. J. SØNDERRIIS

I den sydvestlige Del af Limfjorden, som kaldes Venøbugt, ligger Øen Venø. Øen, der i gejstlig Henseende hører ind under Skodborg-Vandfuld Herreder, men i juridisk Henseende under Hjerm-Ginding Herreder, har et Areal af ca. 1100 Tdr. Land med 31 Tdr. 2 Skp. Hartkorn, og den bebos for Tiden af ca. 300 Mennesker.

At Venø har været bebygget i Oldtiden, derom vidner talrige Fund af Oldsager; en enkelt Køkkenmødding er ogsaa blevet afdækket deroppe. Om Øens tidligere Historie vides iøvrigt kun, at den har hørt til Herregaarden Volstrups Fæstegods.

De efterfølgende spredte Erindringer om Personer og Forhold paa Venø omfatter væsentligst de sidste Hundrede Aar. De grunder sig dels paa, hvad jeg selv kan huske, dels paa, hvad jeg har hørt fortalt af gamle Folk.

For ca. 100 Aar siden fandtes der kun ca. 50 Mennesker paa Venø. Der var dengang 10 Gaarde, 4 Huse med Jord og 4 jordløse Huse. Nu er der 14 Gaarde, 10 Huse med Jord, 26 Fiskerhuse, en Præstebolig, en Skole, et Kommunehus, et Missionshus samt en Sommerlejr, der er rejst deroppe paa Initia-

tiv af Provst Nyholm, Holstebro, og som hver Sommer gæstes af Medlemmer af Dreng- og Ungdomsforeninger i Midt- og Vestjylland. Hele denne Udvikling har fundet Sted siden 70erne, da Udstykningen af Jorderne først begyndte. Der fandtes den Gang 17 Matrikulsnumre mod 60 nu.

KIRKE OG PRÆSTER.

Hvornaar Venø Kirke er bygget, vides ikke. Den synes oprindelig opført som et lille Bedehus. Siden er der saa bygget til, saa at den har faaet sin nuværende Skikkelse. Før der blev Kirke paa Venø, var der i Gimsing Kirke en særlig Stol til Kirkegængere fra Venø.

Den første Præst blev kaldet til Venø Aar 1750. For Præsterne gjaldt og gælder stadig den Forpligtelse, at de skal blive i Embedet mindst 7 Aar. I den Tid, jeg kan huske, er dette dog ikke bleven overholdt, idet Præstemanglen Landet over efterhaanden begyndte at gøre sig gældende. Derhos maatte Præsterne ogsaa paatage sig at holde Skole for Sognets Børn — noget, som endnu staar ved Magt. Præsten holder Skole hver Søgnedag, undtagen Lørdag, efter den vestjyske Skoleordnings Principper. Dog er der vistnok nu indenfor Skolekommissionen Bestræbelser oppe for, at der oprettes et særskilt Skolelærerembede paa Øen.

En af de første Præster, jeg har hørt Tale om, var Pastor Blicher, af hvem jeg blev døbt. Pastor Blicher, der skal have været en jævn og folkelig Mand, men ikke nogen særlig betydelig Prædikant, var en Søn af Hedens store Digter St. St. Blicher, og han havde da ogsaa Besøg paa Venø

af sin Fader. Min Moder fortalte, at de to Præster, Fader og Søn, fra Morgen til Aften travede Øen rundt paa Jagt. En Dag kom de ved Aftenstide ind paa Gaarden Nørskov; Præsten var selv god til at komme i Lag med Folk; men Faderen var snart endnu bedre til det. Gaardens Karle sad netop da bænke om Bordet med de smurte Mellemmad'er, og St. St. Blicher udbrød da: »Aah, jeg er saa sulten, maa jeg tage en Mellemmad?« — Konen i Gaarden forsøgte at protestere: »Nej, Nej! Præsten skal da ikke spise en Mellemmad!« — »Det er saamænd godt nok til mig,« svarede Blicher. »Det var haardt, skulde det rygtes, at Præsten og hans Fader var døde af Sult lige udenfor Nørskovs Dør!«

Pastor Blicher blev senere forflyttet til Vinding—Vind.

Senere kom Pastor F y h n, der — mindes jeg — i en Tale berømmede Grundtvig som en betydelig Mand, »der turde staa op mod Professorerne.« Pastor Fyhn blev forøvrigt, forinden han forlod Øen, paavirket af den indre-missionske Bevægelse, der netop i de Dage var i Færd med at trænge igennem.

Efter ham fik vi Pastor C a r s t e n s e n, der senere kom til Nr. Nissum, og Pastor Pommerencke. Sidstnævnte var en fuldblods Discipel af Grundtvig. Han lærte bl. a. Menigheden paa Venø at synge; selv sang han smukt, og efterhaanden kom Menigheden med. Det var dog ikke alle, der syntes ligegodt derom. Den gamle Drejer, Niels Pedersen, sagde om denne Salmesang: »Han synger jo Salmer med Dansetoner.«

Pastor Pommerencke, der stammede fra Randers-egnen, rejste fra Venø til Velling ved Ringkøbing, og efter ham kom Pastor B u s c h, den nu lands-

kendte Formand for Dansk Missions Selskab. Det var forøvrigt paa Venø, Pastor Busch kom i Forbindelse med den indre Mission og blev grebet af den. Han blev kun hos os et Par Aar, og det var med Sorg, vi skiltes fra ham. Vi var kommen til at holde overordentlig meget af ham. Den Prædiken, han holdt den første Juleaften, han var paa Øen, staar endnu for mig som den bedste Prædiken, jeg har hørt.

Han efterfulgtes af Pastor Constantin Hansen, der ligeledes kun blev to—tre Aar paa Venø. Pastor Constantin Hansens Fader var Kunstmaleren Constantin Hansen ,hvem det kendte Billede af den grundlovgivende Rigsforsamling skyldes. Han havde selv dyrket Malerkunsten et Par Aar, efter at han havde taget Studentereksamen, og hans Søster, Elise Constantin Hansen, opholdt sig flere Somre igennem paa Venø og har malet forskellige smukke Billeder derfra.

Skolen holdtes i Præsteboligen. Da jeg i sin Tid kom i Skole, var vi kun 5 Elever i den »bette« Klasse. Nu er der 3 Klasser i Skolen med ialt henved 60 Børn.

NØRSKOV

er min Moders Fødegaard. Dens Areal — ca. 250 Tdr. Land — strækker sig over hele den nordre Ende af Øen. Gaardens søndre Skel gennemskærer Øen fra Vest til Øst og er ca. en Fjerdingvej langt.

Min Moders Fader hed Mads Andersen. Han havde i to Ægteskaber 15 Børn. Han byggede en Vindmølle ved Gaarden — den første, der blev bygget paa Venø. En Datter, der var gift, boede i Møllehuset og gjorde Tjeneste som »Møllersvend«, medens

hendes Mand selv bestyrede Gaarden efter Svigerfaderens Død.

Gaarden laa den Gang skjult i en Dal mellem to Bakkekamme. Men i 1839 »gik Vandet ind«, som det kaldtes. Det var Stormfloden d. 8. og 9. Januar 1839, der gennembrød Agger-Tangen og sendte store Vandmasser ind i Limfjorden, hvorved de flade Kyststrækninger blev sat under Vand. Om Aftenen d. 8., da Gaardens Beboere gik til Sengs, stod Vandet ved Dørtræet til Stuehuset; Udhusene var allerede da til dels under Vand. Om Natten vaagnede min Moder ved at høre en skvulpende Lyd i Sovekammeret; hun raabte da til sin Moder og spurgte hende, om ikke Vandet var trængt ind i Huset. Moderen rakte da Armen ned til Gulvet for at føle efter, og hun fik den helt under Vand; thi Vandet stod helt op til Kanten af Sengefjælen, og var de vaagnet lidt senere, vilde Vandet være trængt ind i Sengen til dem. De kom saa op og fik Hovederne ud. Faarene maatte de bære hen til Bakken, inden de kunde klare sig selv. Kreaturerne blev bragt til Sønderskov og selv fik de Husly i Møllehuset oppe paa Bakkekammen.

Den samme Nat blev ogsaa de to Nørbygaarde midt paa Øen og de to Vejsbjerggaarde oversvømmet. I den søndre Vejsbjerggaard var det ikke lykkedes Beboerne at redde sig ud, inden Vandet var steget saa højt, at det ikke kunde lade sig gøre. Man maatte da bemande et Skib og sejle over Engen hen til Gaarden for at redde Beboerne, der sad paa Bordet inde i Stuen og maatte krybe ud i Baaden gennem Vinduerne.

Venø har ofte gennem Aarene været hjemsøgt af Stormfloder, der dog næppe nogen Sinde har været saa voldsomme som den i 1839. En Nat, medens jeg

var Sognefoged paa Øen, drev store Mængder af Tømmer i Land; det var skyllet med ovre fra Harboøre, hvor daværende Entreprenør Gr. Kirk var i Færd med at anlægge Høfderne.

Efter Stormfloden blev Nørskov flyttet til sin nuværende Plads. Tidligere havde en Storm en Dag fuldstændig væltet en Lade ved Gaarden; men Stormfloden i 1839 gjorde Gaarden ubeboelig, og allerede om Sommeren begyndte da Mads Nørskovs Enke at rejse Gaarden der, hvor den nu ligger. Samtidig blev et Stykke Jord skilt fra, og herpaa blev bygget Gaarden Øster Nørskov.

Paa Nordenden af Øen skærer en Vig, der kaldes Nørskovvig eller Klovvig, sig ind. Denne Vig har den nuværende Ejer af Nørskov, Jens Vestergaard, nu solgt til Østerskompagniet; den er blevet inddæmet, og der er foretaget storstilede Anlæg til Udklækning af Østersyngel. En gammel Spaadom gaar ud paa, at Klovvig engang skal blive grøn Eng, men der er nu foreløbig ingen Udsigt til, at den gaar i Opfyldelse.

VEJSBJERGGAARDENE

En Søster til Mads Nørskov var gift med Manden paa Nørre Vejsbjerg. Der var i Ægteskabet 1½ Børn, hvoraf senere kun en Søn blev gift. Han fik ingen Børn, skønt han var gift to Gange. Familien, der mærkeligt nok helt igennem bestod af store, kraftige Mennesker, er derfor nu ganske uddød.

I 1820erne havde den ældste af Sønnerne, Poul Vejsbjerg, overtaget Gaarden. Han havde i Aarenes Løb lagt sig en hel Del Penge op, og da man som bekendt i de Tider ikke satte dem paa Rente, gemte han dem i et Skab paa Væggen. En Nat blev de stjaa-

let fra ham. Mændene paa Gaarden — Poul og hans Broder Per — var paa Fjorden at fiske, og tre ugifte Søstre var ene hjemme. De havde brygget om Dagen, og om Aftenen, inden de gik til Ro, havde de stillet Svalekarret ind under Skabet med Pengene. og ovenpaa Skabet havde de anbragt én Pot Gær. Hen paa Natten vaagnede den ene Søster og ser en hvid Skikkelse komme ind i Stuen, tage Skabet ned fra Væggen og forsvinde med det igen. Idet han tog Skabet, faldt Potten med et Rabalder ned i Svalekarret. Søstrene kom nu til sig selv og skyndte sig ud efter Tyven; men han var forsvunden. Skabet fandt de oppe paa Bakken; men det var brudt op og tømt. Det var nogle faa løse Penge i det; men tre store Læderpunge, der var fyldt med Sølvdalere og som var saa store, at de hver havde taget en halv Alen Lærred, var borte. Søstrene tændte nu Blus for at signalisere til Brødrene ude paa Fjorden, at de skyndsomst maatte komme hjem. Dette skete; men ingen kunde tænke sig, hvem Tyven var. Man kunde slutte, at det maatte være en stedkendt Person, der var trukket i hvide Klæder for at skræmme de tre Søstre. Man vidste, at han var kommet ovre f. a Fastlandet, da Mariane i Nørskov om Aftenen før havde set en Baad ligge ovre ved Humlum Strand med Bunden i Vejret, og denne Baad laa om Mørgeren ved Venø.

Poul og Per sprang da atter i Baaden og roede ad Salling til. De to stærke Mænd roede saa kraftigt, at der skal have staaet en hvid Stribe efter dem fra Venø til Salling Kyst. Ovre paa Limgaard i Salling boede der nemlig en klog Mand, der havde Ord for at kunne »vise igen«. Da de kom til Gaarden og havde forelagt Manden Sagen, svarede han: »Jo, jeg

kan godt vise ham igen; han er kommen over Vandet; men hvis jeg skal faa ham til at komme tilbage med Pengene, og han saa drukner derved, saa staar enten hans eller din eller min Sjæl i Fare.« — »Nej, føj da!« udbød Poul, »lad ham saa hellere beholde Pengene.«

Poul fik aldrig sine Penge igen; men det blev opklaret, hvem Tyven var. En Karl fra Thy, som engang havde tjent paa Nørre Vejsbjerg, blev nogle Aar senere grebet under et Indbrud paa Thisted Amtsstue. I Arresten bekendte han, at det var ham, der havde taget Povls Penge, og at Resten af den kunde findes i et Gemme over Ladedøren i hans Gaard.

VENØBY

bestod af 6 Gaarde, der tidligere havde haft Markfællesskab og altsaa har ligget i en Række tæt op til hverandre. Efterhaanden er de nu flyttet ud i Markerne.

Det første, jeg kan huske, kaldtes disse Gaarde efter deres Ejeres Navne Jens Sahls Gaard, Peter Jensens Gaard, Jens Garders Gaard (Jens Garder havde tjent Kongen som Hestgardist) og Mads Polsgaards Gaard. Endvidere var der Gadegaard (æ Gaard) og Nørbygaard, hvilken sidste ejedes af Jens Borbjerg, der var Sognefoged paa Øen.

Hans Søn, der blev Sognefoged efter ham, døde i en ung Alder pludseligt under Fiskeri paa Fjorden. Beboerne paa Venø ernærede sig i det hele i tidligere Tid — og gør det tildels endnu — mest ved Fiskeri. De fiskede den Gang med de saakaldte »Pulsevaad«; fra to Baade spændtes Vaaddet ud, idet de sejlede fra hinanden i en stor Bue og senere mødtes

igen; her blev de saa heftet til hinanden fra Stavn til Stavn, og to af Fiskerne gav sig til at »pulse«, medens andre to trak Vaaddet ind. Med en Kølle, der i den ene Ende var udskaaret som Bunden af en Trepægleflaske, stødte de ned i Vandet. Med nogen Øvelse kunde de faa dette Stød til at forplante sig helt ned til Bunden, og derved skræmte de Aalen til at løbe ind i Vaaddet.

Borbjerg var netop i Færd med at skubbe til den anden Baad for at sejle bort fra denne, da han pludselig sank sammen paa Randen af sin Baad. Han var død, da de andre ilede til.

SØNDERSKOV

ligger paa Øens Sydende og dens Jorder strækker sig fra Sydspidsen ca. en halv Mil nordpaa.

Den første Ejer af Sønderkov, som man ved af at sige, hed J e n s F o g e d og var paa Svenskekrigens Tid Ladefoged paa Volstrup. En Dag, fortælles det, kom to svenske Dragoner ridende til Volstrup; de beordrede Jens Foged til at holde ved deres Heste, medens de gik op paa Gaarden for at se, om der skulde være noget at tage. Da de var gaaet, kaldte Jens Foged paa en Tjenestedreng og satte ham til at holde Hestene; selv tog han to Poser med Sølvtøj, som laa paa Hestene, og som Svenskerne havde plyndret sig til et Sted, hvor de før havde været, og forsvandt med dem. Svenskerne fik ikke fat i ham; men senere frygtede han, at Drengen, der jo havde været Vidne til Optrinnet, skulde røbe ham, og han saa da en Dag sit Snit til at træde Drengen ned i Mølledammen og lade ham drukne der. Imidlertid kom han nogen Tid efter op at skændes med Svinerøgteren paa Gaarden, og denne sagde da til

ham: »Du vil vel ikke gøre med mig, som du gjorde med Drengen i Mølledammen«. Han forstod nu, at hans Ugerning ikke var skjult, og han gik da til Fruen paa Volstrup og bad om at maatte faa Sønderkov paa Venø overdraget, hvilket skete.

Om Jens Foged fortælles det videre, at han en Vinterdag vilde køre over Isen til Thy. Han skulde have sin Kone med, og Karlen i Gaarden skulde køre for dem. Om Aftenen, før de skulde af Sted, kom Karlen ind til Konen og sagde: »Jeg kan ikke forstaa, hvad det er for en sort Hund, der ligger i Agestolen; nu har jeg jaget den bort tre Gange, men den kommer stadig igen«. — »Jeg bliver syg,« sagde Konen. — »Ja,« svarede Karlen, »jeg vilde ogsaa helst være fri for den Tur; men jeg er jo nødt til at tage med.« Den næste Morgen laa Konen til Sengs, da de tog af Sted. De kom godt til Thy, skønt de paa Vejen mellem Venø og Thyholm var kommet over en Revne i Isen; den var dog ikke større, end at de let kunde køre over den. Men da de om Aftenen paa Hjemvejen nærmede sig det samme Sted, vendte Karlen sig om til Jens Foged og sagde: »Jeg synes, det ser saa sært ud!« — »Kør til i Fandenavn!« raabte Jens Foged. — »Nej,« svarede Karlen, »jeg kører til i Guds Navn!« Han kørte saa til, og hele Køretøjet faldt ned i Revnen. Ved et Vidunder slap han selv ovenover Isen; men Hestene og Vogner, med Jens Foged gik til Bunds. Han kunde høre, hvordan Hestene kæmpede og prusted under Isen. Han gik nu hjem til Sønderkov for at fortælle, hvad der var sket. Men da han kom ind til Konen, sagde hun: »Du behøver ikke at fortælle noget; jeg har hørt ham gaa her i Stuen, og jeg kunde høre, hvordan Vandet skvulpede ovenud af hans Støvler«.

Jens Foged vedblev at spøge paa Gaarden om Natten, og hans Enke henvendte sig da til Kapellanen i Hjerm og bad ham komme til Sønderskov for at mane Spøgelset i Jorden. Kapellanen kom ogsaa, og han spurgte Enken, om hun ikke kunde finde Nøglen til Jens Fogeds Chatol. Da hun havde fundet denne, lagde Kapellanen den sammen med sin egen Nøgle paa Bordet i Stuen og sagde til Enken, at hun skulde kalde Gaardens Folk sammen; de maatte lægge godt Mærke til de to Nøgler; thi de vilde komme op at slaas, og hvis Jens Fogeds Nøgle fik Overhaand over Kapellanens, skulde hun sende ham Gaardens Folk til Hjælp. Ved Midnatstide begav Kapellanen sig henimod Kirkegaarden for at mødes med Jens Foged, og noget efter, at han var gaaet, saa Folkene, at de to Nøgler kom op at slaas. De hoppede omkring hinanden paa Bordet og stødte til hinanden omtrent som to Hanekyllinger, der toppes. Men omsider vandt Kapellanens Nøgle dog Sejr over sin Modstander, der faldt ned paa Jorden. Siden den Tid hørte Jens Foged op med at spøge. Men Kapellanen havde givet ham Lov til hver Nytaarsaften at nærme sig et Hanefjed til Gaarden, og naar han naaede helt dertil, vilde den brænde. 1812 brændte Sønderskov.

Da Kapellanen kom hjem til Hjerm, sagde han til sin Pige, at hun skulde brænde Skjorten, han havde haft paa, da han kæmpede med Jens Foged. Pigen syntes imidlertid, at Skjorten var for ny og fin til at blive brændt, og hun gemte den derfor i en Skuffe. Om Morgenen kom han til hende og sagde, at da hun ikke havde gjort, som han havde sagt, og brændt Skjorten, maatte han nu dø.

Aar 1812 rejste den daværende Ejer, Anders Sønderskov, de Bygninger, der stod indtil i Sommer

1923. Tidligere havde Gaarden ligget nok saa langt mod Nord.

Et Par Aar efter, at Anders Sønderskov var død, kom min Fader, Jens Riis, der stammede fra Gaarden Stavnstrup i Flynder, til Sønderskov som Tærsker. Han havde om Sommeren været i Holsten at tjene, blev Vinteren over paa Sønderskov, og om Foraaret derefter blev han gift med Anders Sønderskovs Enke, Eva Marie. Hun døde imidlertid nogle Aar efter, og Jens Riis blev da i 1852 gift med min Moder, Else Nørskov.

Eva Marie havde med Anders Sønderskov en Datter, Mariane, der var blevet gift med en Møller paa Jegindø. Denne Møller kom daarligt ud af det med Befolkningen derovre; Bønderne sagde om ham, at han kom Sand i deres Korn. Mariane vilde derfor gerne derfra. En Gang, hun var hjemme at besøge Moderen, havde hun tigget og bedt om, om ikke hun og Manden kunde faa Sønderskov. Eva Marie var ikke saa glad for at tale med Jens Riis derom; men en Aften fik hun det dog gjort, og Jens Riis var velvillig nok til at gaa ind derpaa. »Men,« sagde han, »saa skal de bygge os en ny Sals ved æ-Gaad«. Saaledes blev det. Mads Boesgaards Gaard og æ-Gaad blev lagt sammen til én Gaard, og her flyttede Jens Riis hen i Begyndelsen af 40erne, medens Mariane og hendes Mand fik Sønderskov.

Sønderskov havde derefter i en Aarrække skiftende Ejere. Den har været under Hammeren ikke mindre end tre Gange i Løbet af faa Aar. 1868 maatte Ejeren, Lave Sønderskov, som Følge af den daarlige Høst, vi havde dette Aar, sætte Gaarden til Tvangsauktion. 1877 ramtes den daværende Ejer, J. P. Møller, af den samme Skæbne, og endelig i 1892 fallere-

de Ejeren, Direktør Jørgensen, som drev et Kalkværk i Østjylland og iøvrigt aldrig opholdt sig paa Sønderkov. Ved denne sidste Tvangsauktion købtes Gaarden af Andreas Christensen.

1897 overtoges Gaarden af dens nuværende Ejer, Markus Bjerre, der tilhører den bekendte og udbredte Bjerre-Slægt fra N. Nissum. Han byggede 1923 Gaarden op paany med Undtagelse af Stuehuset.

NØRRERIIS OG SØNDERRIIS

1862 flyttede Jens Riis sin Gaard til dens nuværende Plads Øst for Kirken. Den blev en Tid i almindelig Tale kaldt for Nygaard.

Jens Riis døde i 1863. 1880 overtoges Gaarden af min Broder, P. Chr. Stavnstrup Jensen, og vi blev da enige om, at hans Gaard skulde hedde Nørreriis medens jeg samme Aar byggede min Gaard, Sønderriis, paa Mads Boesgaards Jord syd for Kirken. Jeg beboede denne Gaard i 24 Aar og var i 23 Aar Sognefoged paa Venø. Aar 1904 fraflyttede jeg Venø for at overtage Kongensgaard i N. Nissum, idet Ejeren Ole Futtrup og jeg mageskiftede vore Gaarde.

Min Broder, P. Chr. Jensen, blev derimod boende paa Nørreris til 1918, og han har i mange Henseender været en Foregangsmand paa Venø. Han blev i 1885 gift med Bertheline Sørensen, der var fulgt med Pastor Constantin Hansen for at hjælpe ham med at holde Skole, og som blev min Broder en udmærket Støtte i hans Gerning.

P. Chr. Jensen var i 27 Aar Sogneraadsformand paa Øen og i den Tid Indehaver ogsaa af en Række andre Tillidshverv. Skønt han var Venstremand —

omtrent den eneste Venstremand, der i disse politisk bevægede Tider fandtes paa Venø — besad han i sjældnen Grad Befolkningens Tillid, og overalt, hvor der skulde sættes noget i Værk til Gavn for Øen, var P. Chr. Jensen med. Da han holdt 25 Aars Jubilæum som Sogneraadsformand, blev han udnævnt til Dannebrogsmænd.

Han var i en Aarrække Ejer af Venø Kirke. Jens Riis havde i sin Tid købt Størsteparten af Øens Konge- og Kirketiende, og P. Chr. Jensen og jeg ejede ca. Halvdelen af denne, til Tiendeafløsningen fandt Sted. Efter den Tid var han Kirkeværge og Medlem af Menighedsraadet.

Især bør dog nævnes den Fortjeneste, han og hans Hustru har indlagt sig af Plantningssagen paa Øen Venø, der jo — som Stednavnene antyder — i tidligere Tid maa have være dækket med Skov, laa i min Ungdom ganske nøgen hen. Der fandtes kun to Træer paa hele Øen, ét ved Jens Nielsens Hus og ét ved Præsteboligen, en stor, ældgammel Pil, der ludedede stærkt mod Øst. Min Broder og jeg satte os da i Bevægelse for, at der kunde blive plantet paa Øen. Ved Hjælp af Pastor Constantin Hansen, der var en Nevø af E. Dalgas, fik vi denne til at komme til Ste-de ved et Møde af Lodsejere, og her lykkedes det at faa dannet en Overenskomst, saaledes at der kunde anlægges en sammenhængende, ca. 150 Tdr. Land stor Plantage fra Kirken til Nørskov Mark. Hedeselskabet leverede Træerne til halv Pris og overtog Op-synet med Plantagen, der staar under Fredskovsfor-pligtelse. De 150 Tdr. Land er ganske vist ikke endnu tilplantede; men Plantagen er dog nu saa stor og tilgroet, at Befolkningen navnlig i Krigstiden, hvor det var smaat med Brændsel, havde megen Gavn af

den. Den yder Læ for Gaardene og har i det hele mildnet Klimaet paa Øen. P. Chr. Jensen har i Plantagen rejst en Mindesten, der paa den ene Side bærer Dalgas' Navn og paa den anden Side Navnene paa de Mænd, der var med i Plantningen, nemlig: P. Chr. Jensen, Mads Peter Jensen, Niels Borbjerg, Anders Christian Jensen, Anders Andersen og Jens Pedersen.

Der er desuden plantet Læbælter ved Gaardene Nørreriis og Sønderriis, og P. Chr. Jensen har ved Nørreris anlagt en stor, smuk Have, der strækker sig helt ned til Fjorden. Det var især hans Hustru, der var den drivende Kraft i dette Arbejde, og da han for 5 Aar siden afstod Gaarden til Anders Vestergaard og byggede sin Villa »Egeriis« paa en Lod af Nørreriis' Jord, anlagde han ogsaa der en Have.

P. Chr. Jensen døde paa Herning Sygehus den 15. Marts 1923 — paa 60 Aars Dagen for vor Faders Død. Han efterlod sig ingen Børn. Mærkeligt nok blev der i 41 Aar ingen Børn født paa Nørreriis. I 1878 blev min Søn Jens Riis født der, og derefter hengik, som sagt, 41 Aar, inden Anders Vestergaards Søn, der ogsaa kom til at hedde Jens Riis, blev født.

DE NUVÆRENDE EJERE

Ø. Nørskov, der med sit store Hedeareal kun havde 6 Skp. Hartkorn, er bleven udstykket i to Gaarde, hvoraf den ene ejes af Martin Olsen og den anden af Anders Nielsen.

Nørskov blev for 12 Aar siden overtaget af Jens Vestergaard, en Broder til Anders Vestergaard paa Nørreriis. De er Sønner af Friskolelærer P. Jensen Vestergaard, Lille Torngaard, N. Nissum.

I Venøby ejes Peder Jensens Gaard, der nu hedder Hyldbjerggaard, af Jens Hundsballe og Nørbygaard af den mangeaarige Sognefoged Jens Borbjerg. Jens Sahls Gaard er skilt i to, tilhørende henholdsvis Klemmen Nielsen og Kristian Nyby. Sidstnævntes Broder, Peder Nyby, er nu Ejer af Sønderriis.

S. Vejsbjerggaard ejes af Jens Pedersen og N. Vejsbjerggaard af Chr. Bundgaard.

OVERTRO.

Her skal kun fortælles et enkelt Træk fra Overtroens Omraade:

Manden i Remmer Kro i Gudum og Manden i Aamølle var en Dag paa Jagt paa Venø. Da de havde jaget i nogen Tid, fik de Øje paa en Hare, som løb foran Hundene. De syntes nok, den havde en mærkelig Kulør; Hundene kunde ikke løbe den ind og blev trætte af at løbe efter den, og Mændene kunde heller ikke ramme den med Bøsserne. Saa er der én af dem, der udbryder: »Det er en Heks!« Den anden lægger straks en Sølvknap i sin Bøsse og skyder efter Haren. Da blev den ramt. Den flygtede ned ad Venøby til, og de saa, at den løb ind i An' Jelsters Hus. Da Jægerne kom derind for at spørge efter den, stod Børnene der og holdt paa deres Moder, An' Jelster, der havde faaet det ene Ben i Stykker.

DA MAN FIK JORDEMODER PAA VENØ

Det var i ældre Tider altid besværligt for Venøboerne at faa Forbindelse med Omverdenen; var Vinden imod til Struer, kunde det tage indtil tre Timer at krydse op imod den. Paa mørke, stormfulde Efteraars- og Vinterdage var det tillige farefuldt at

sejle over, og nogen hyppig, endsige regelmæssig Forbindelse var der derfor ikke mellem Venø og Fastlandet. I Reglen hjalp man sig, som man kunde; men i Barselstilfælde maatte man jo uanset Vind og Vejr have skikket Bud over efter Jordemoder, hvilket ofte var en overordentlig stor Ulempe. Øens Befolkning var jo for lille til, at vi selv kunde lønne en Jordemoder.

I 1884 satte derfor Pastor Constantin Hansen og jeg os i Bevægelse for at faa Amtet til at tage sig af Sagen. Vi indsendte til Ringkjøbing Amtsraad et Andragende om Tilskud, og dette Andragende kom tilbage til Sogneraadets Erklæring. Mærkeligt nok vilde Sogneraadets Flertal ikke anbefale. Et af de ældre Sogneraadsmlemmer ytrede, at det jo var de Mænd, der havde de unge Koner, som var interesserede i Sagen; det var uretfærdigt, syntes han, at de ældre skulde betale til det. Derfor blev det ikke til noget den Gang.

Præsten og jeg tog imidlertid senere Sagen op igen. Vi indsendte et nyt Andragende til Amtsraadet, og vi havde da et Møde paa et Hotel i Struer med et Udvalg af Amtsraadet. Amtsraadsmedlem B a g g e r, Blæsbjerg i Mejrup, hvem jeg tidligere havde talt med, talte varmt vor Sag, medens H a n s e n, Nygaard, var imod. »Venøboerne betaler tilsammen ikke mere i Hartkornsskat, end jeg betaler alene«, sagde han.

Saa indtraf imidlertid en Begivenhed, som omsider slog Hovedet paa Sømmet. Der skulde en stormfuld Vinternat komme et Barn i Ø. Nørskov, og fire Mænd gik da i en Baad for at sejle over efter Jordemoder. Sejladsen gik godt ned langs Øen, men ved Sydenden blev de overfaldet af en Byge, der tvang

dem til at tage Sejlene ind. De kastede Anker for at vente, til Bygen var drevet over, men blev alligevel revet med af Strømmen, og det var dem umuligt at manøvrere Baaden. De strandede paa Kysten ved Hjern og slap meget forkomne i Land; den ældste af dem, den gamle Drejer Niels Pedersen, blev syg efter Turen og undgik med Nød og næppe Døden. Da Jordemoderen altsaa udeblev, maatte Konen i Ø. Nørskov føde ved egen Hjælp; men Barnet var dødfødt.

Da vi indberettede denne Begivenhed til Amtsraadet, gik Sagen i Orden. Amtsraadet tilbød os at betale for Uddannelsen af en Jordemoder, hvis hun vilde forpligte sig til at blive paa Øen i 10 Aar. En Tjenstepige hos P. Chr. Jensen, Maren Jensen, var villig til at lade sig uddanne, og i 1892 — 8 Aar efter at vi havde begyndt Arbejdet for Sagen — kunde hun begynde sin Gerning. Hun er nu gift og praktiserer stadig som Jordemoder paa Øen.

POSTGANGEN

Det første, jeg kan huske, var der intet Posthus i Struer. De offentlige Breve blev leveret fra Sognefoged til Sognefoged, og Sognefogden i Humlum leverede dem tilsidst af paa Bredalsgaard i Humlum, hvor man havde lovet at tænde Blus som Tegn paa, at der var Post at hente. Der blev saa fra Venø sendt Skib over efter den, og hvis der ogsaa laa Breve eller Aviser til private Folk paa Øen, kom de med ved samme Lejlighed. Men det var, som det siger sig selv, en usikker og langsommelig Postbesørgelse. Min Fader holdt en Ringkjøbingavis, og Pastor Fyhn holdt sammen med Neergaard paa Breinholt

»Berlingske Tidende«. De fik den første Tid deres Aviser i store Bundter, ofte Uger gamle.

Omsider oprettedes Posthuset i Struer, og Pastor Fyhn lejede den før omtalte gamle Drejer til i Reglen en Gang om Ugen, eller saa ofte som Præsten vilde betale derfor, at sejle til Struer efter Post. Denne Ordning varede ved nogle Aar. Da Drejeren holdt op med at sejle, lejede Pastor Busch Marie Klemmensen til tre Gange om Ugen at ro fra Venøodde over til »æ Klep« i sin fladbundede Baad.

Først i 80erne blev der indrettet virkelig, regelmæssig Postgang paa Øen. Mads Andersen, der i nogle Aar i Forvejen havde paataget sig at sejle til Struer to Gange om Ugen, blev nu ansat som Postbud paa Venø. Han skulde hver Søgnedag, naar Vind og Strøm tillod det, sejle over efter Post og gaa Øen rundt med den. Der blev ophængt tre Postkasser — en paa Nørskov, en i Venøby og en paa Sønderskov — som han skulde tømme hver Dag. Mads Andersen var dog udsat for sine Fastlandskollegeres Misundelse. »Det er let at være Post paa Venø,« sagde Posten Niels Karlsen i Humlum, »han behøver bare at skrive: Storm.« Selv maatte Niels Karlsen jo ud, hvordan Vejret end var.

Mads Andersens Søn, David Madsen, der senere har overtaget Postgangen, har nu Motorbaad at sejle i.

Forbindelsen mellem Venø og Omverdenen er derfor nu i Modsætning til før livlig, let og regelmæssig. Som et sidste Fremskridt kan det nævnes, at der i Begyndelsen af Aarhundredet ogsaa er oprettet Telefonforbindelse med Øen. Den blev først anlagt som Statstelefon, og min Broder, P. Chr. Jensen, var dengang den eneste Abonnent. Nu er Telefonen

overtaget af Jysk Telefon Aktieselskab, og man har nu Telefon rundt paa Øen.

LISTE OVER PRÆSTERNE PAA VENØ

Afskrift af en Tavle, ophængt i Kirken.

1. Hr. Adam Frederik Grib, kaldet til Sognepræst paa Venø 1750, forflyttet til Langeland 1756, død 1762.
2. Hr. Frederik Vilhelm Vind, kaldet til Venø 1756, forflyttet til Skive 1766.
3. Hr. Jakob Burchardt, kaldet til Venø 1766, forflyttet til Toftlund i Ribe Stift 1774.
4. Hr. Søren Hagerup Holk, født 1744 d. 26. November i Christianssund i Trondhjem Stift, kaldet til Venø 1775. Var her paa Venø i 6 Aar, blev velsignet med 5 Børn, gjorde en Rejse til København og blev kaldet d. 27 Juni 1781 til Sognepræst for Hafsloe Præstegields 4re Sogne i Bergens Stift.
5. Herr Johannes Bakke, kaldet 12. September 1881 til Sognepræst paa Venø, blev suspenderet 1785 og 4re Aar efter afsat 1789.
6. Herr Jørgen Wedel, kaldet til Venø 1789, blev forflyttet til Thise Sognekald i Salling i 1801.
7. Herr Hans Wandahl, kaldet til Sognepræst paa Venø 1801 d. 4. Juli, men igen kaldet til Sognepræst for Vorbasse og Grene Menigheder i Ribe Stift d. 7. Januar 1803.
8. Herr Peder Sand, kaldet hertil d. 25. Marts i 1803, rejste 1810 til København, søgte og beholdt Forbedring for dette Embede og blev kaldet til Præst for Hald Menighed i Aarhus Stift, men døde før Tiltrædelsen.
9. Herr Peder Maaberg, kaldet hertil d. 11. Januar

- 1811 og 1. August 1817 til Præst for Gjørding, Vemb og Buur i Ribe Stift. *)
10. Herr Søren Rohde, kaldet hertil 24. December 1817, men døde i Struer paa Rejsen hertil d. 15. April 1818.
 11. Herr Termann Nicolaj Vindfeldt, kaldet til Venø 17. Februar 1819 og d. 18. August 1830 til Gundersted i Viborg Stift.
 12. Herr Ulrik Kjærulff Schmidth, kaldet til Sognepræst paa Venø d. 30. November 1830 og blev befordret herfra til Skanderup ved Kolding 6. August 1834.
 13. Herr Adolf Christian Holm, kaldet til Sognepræst paa Venø 1834, blev befordret til Møborg og Nes 1846.
 14. Herr P. J. Blicher, kaldet til Venø 1846 og 1853 til Vinding og Vind.
 15. Herr Caspar David Vilhelm Munte Fog, kaldet til Venø 1853 og befordret til Medol den 1860.
 16. Herr Thomas Abmrocus Fyhn, kaldet til Venø 1860 og 1869 befordret til Laurbjerg og Lerbjerg i Aarhus Stift.
 17. Herr Christian Matthæus Carstensen, kaldet 1869 til Venø, 1876 til N. Nissum.
 18. Herr Adolph Frederik Pommerencke, kaldet til Venø 1876, til Velling 1880.
 19. Herr A. E. D. Busch, kaldet til Venø 1880, til Horne og Asdal 1882.

*) I Samlinger til jydsk Historie og Topografi 1. Række, 7. Bind, S. 134 findes et langt Digt om denne Peder Maabjerg, der først var Landsbyskræder, før han gav sig til at studere til Præst. Forfatteren er Frans Lund i Skjærn, Brødremenighedens Udsending. Han er nævnt i Hardsyssels Aarvog 4. Bind, S. 131 og 154.

20. Herr S. Constantin Hansen, kaldet til Venø 1883 og til Jernved 1885.
 21. Herr M. L. N. Abrahamsen, kaldet til Venø 1887 og til Lyø 1890.
 22. Herr C. J. Christensen, kaldet til Venø 1890, død sammesteds 1895.
 23. Herr J. Th. Rendtorff, kaldet til Venø 1896, til Nykær paa Bornholm 1902.
 24. Herr Carl C. Thomsen, kaldet til Venø 1902, til Vejrum 1905.
 25. Herr Axel Holm, kaldet til Venø 1906, til Felding og Tvis 1910.
 26. Herr. M. K. Jørgensen, kaldet til Venø 1910 og som 2den Præst til Boddum-Udby i 1914.
 27. Herr A. L. Andreasen, kaldet til Venø 1915, til Haderup i 1921.
 28. Herr Carl Jepsen, kaldet til Venø 1922.
-

KABEL KIRKE

Af Sognepræst L. VESTEN, Sulsted, tidligere i Husby.

I andet Bind af »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« skrev for mere end 50 Aar siden den daværende Lærer i Sønder Nissum A. Sørensen en ret interessant Beretning om nyt og gammelt fra Sønder Nissum Sogn.

Han nævner ogsaa deri en folkelig Overlevering om en gammel Kirke, der skal have ligget et eller andet Sted ude i Fjand, og denne Overlevering, som er gaaet fra Mand til Mand gennem de svundne Aarhundreder, lever da ogsaa derude i Sognet den Dag i Dag med alle et Folkesagns digteriske Udsmykninger og Forsiringer saaledes, som Kr. Larsen Vestergaard har gengivet den i »Hardsyssels Aarbog« for 1912.

A. Sørensen fortæller ret nøgternt derom paa denne Maade:

»I Pontoppidans danske Atlas 1769 er anført, at der i gamle Dage skal have staaet en Kirke paa Fjandø, en lille Holm i Søndernissum Fjord; men dette er uden al Sandsynlighed, thi denne Ø har i fordums Tid kun havt een Beboer; men hvad der synes mere rimeligt, er, at der engang har staaet en Kirke syd for Fjandby, hvorom Fædrene gennem Tidernes Løb har vidst at fortælle, og endnu fortæller man om Kabel Kirke, rettere sagt K a p e l Kirke.

Denne Kirke skal have ligget der, hvor nu mange Sandklitter ere.

Gamle Folk fortælle, at der for 40 til 50 Aar siden *) i en Slette mellem Klitterne fandtes Steenhobe af en nedbrudt Bygning. Andre mene, at det Sted, hvor denne Kirke har staaet, nu er overskyttet af Havet. 1856 fandtes ved Stranden flere store og lange Steen, som man troede vare af den ødelagte Kirke; men ingen af disse Steen vare tildannede til Kirkebygning, og man er saaledes i Uvished om Rigtigheden heraf.

Denne Kirke skal have været Fjandbys Sognekirke, da Byen strakte sig længere mod Syd før den ødelæggende Sandflugt.«

Den gamle Lærer er altsaa ikke naaet længere end til »Uvished om Rigtigheden«, og stort længere kan vi maaske næppe naa ud fra det, vi foreløbig véd om hine gamle Forhold. Kr. Larsen Vestergaard synes imidlertid i sin nævnte Afhandling fra 1912 at bygge paa Rigtigheden af det endnu levende Folkesagn om Kirkens Beliggenhed; han mener, at de store Sten i Strandkanten, der stundom træder frem i Overfladen, naar Havet under en Paalandsstorm har skyllet det overliggende Sand bort, »sandsynligvis stammer fra Kirken eller Kapellet,« og da han i Mod-sætning til A. Sørensen, der i 1856 ingen tilhuggede Sten fandt, var saa heldig at finde en enkelt Sten, der »var tilhugget paa de to Sider og retvinklet,« slutter han, at »saa har der dog vistnok ved Vinduer og Døre været brugt nogle tilhuggede Sten« i den ellers af raa Sten opførte Bygning.

Efter saaledes at have genopført Kirken efter dens ydre Skikkelse, kan Kr. Larsen Vestergaard ogsaa genfremstille noget af dens indre Udsmyk-

* Altsaa 1820—30.

ning, idet han som en Levning af denne viser os Billedet af en udskaaren Mariafigur med et paaklædt Jesusbarn paa Armen, og denne Figur skal ganske rigtig efter Folkeoverleveringen være kommen fra Kabel Kirke (Kavvel Kjer, som den hedder til dagligdags) til Sønder Nissum Kirke, hvorfra den er overladt Ringkøbing Museum til Opbevaring. —

Jeg vil nu allerførst forsøge at paavise, at de omtalte store Stens Tilstedeværelse har en helt anden og mere naturlig Aarsag, og at Mariabilledet i Ringkøbing Museum ikke kan være kommen fra Kabel Kirke.

Det er vel nok almindelig kendt, at hele den store »Vesterhavsflade« er meget fattig paa store Sten; af den Grund virker det saa meget mere overraskende, naar man derude i Strandkanten træffer paa Sten af den betydelige Størrelse, som Kr. Larsen Vestergaard skildrer i sin Afhandling, og det er forstaaeligt, at man uvilkaarligt tænker sig dem bragt hid i et eller andet Øjemed; Bygningen af Sagnkirken melder sig da som af sig selv. Stedet, hvor Stenene findes, er i Nærheden af Grænseskellet mellem Sønder Nissum og Husby Sogne, hvor dette Skel ender ud mod Havet; tæt nord for Strandvagtens Telefonhus midtvejs mellem Stage og Bjærgehuse skal man søge dem. Under almindelige Forhold ser man intet til dem, fordi de dækkes af det opskyllede Sand, men efter en stærk Paalandsstorm, hvor Havet har staaet højt i Klitten, kan Sandet, naar Havet falder til Ro, være skyllet bort, saa Stenenes Overflade kommer til Syne dels paa Forstranden og dels i selve Havbræmmen. Om deres mægtige Størrelse er fortalt mig af en nu midaldrende Mand, at da han en Gang i sine Karledage tog sig et Bad der paa det nævnte ensom-

me Sted, havde de foregaaende Dages Storme bevirket, at der omkring en af Stenene havde dannet sig en Kedel i Sandet saa dyb, at han i det Vand, Havet havde efterladt dér, kunde tage sig et Efterbad, og naar han paa Kedlens Bund stillede sig tæt ind til Stenen, ragede denne et godt Stykke op over hans Hovede. Manden er middelhøj, og man tør vel da antage, at Stenen har raget et Par Meter frem fra Bunden af Sandhullet; hvor meget af Stenen, der var skjult af Sandet nedenunder, kan der ikke siges noget om. Saa store Sten har man ikke slæbt hid lang Vej fra for at bruge dem til Bygningsemne i deres kæmpemæssige og utildannede Form. Naar Kr. Larsen Vestergaard traf paa en enkelt halvt tilhugget Sten, ligger det nærmere at antage, at en Mand fra Fjand eller Husby her har fundet Sylsten eller Trappesten, som han har tildannet paa Findestedet, og saa har han efterladt en halvfærdig Sten, som har vist sig overflødig til hans Behov.

Med disse store Sten forholder det sig saaledes:

Oppe mod Nord fra Fjaltring Strand skyder sig skraat ud i Havet et Stenrev, der ender ret ud for Vedersø Klit adskillige Sømile fra Kysten. Fra det omtalte Sted, hvor de store Sten findes paa Fjand sydlige Strand, skyder sig et Stenrev ud vinkelret paa Kysten, og ude i Havet støder dette Rev til det nordfra kommende Stenrev, saa at der fremkommer en A-lignende Figur, hvor den højre lodrette Linje er Kystlinjen. Dette Forhold er kendt af enhver Kystfisker, der omhyggeligt undgaar disse undersøiske Rev, naar han sætter sine Bakker; thi naar Krogene sætter sig fast mellem Stenene, ødelægges hans Redskaber.

Aarsagen til Stenenes Tilstedeværelse ligger altsaa

saa langt tilbage, som da selve Danmarks Opbygning fandt Sted, og jeg tvivler ikke om, at Stenrevlen fortsætter sig ind under det faste Land dybt nede under det stenfri Jordlag, som Kr. Larsen Vestergaard undersøgte, da han i 1912 afsøgte Stedet.

Selv om jeg nu mener at maatte afvise Sagnets Stedfæstelse af Kappel Kirke til Stedet med de store Sten ved Stranden, vil jeg dog anse det for sandsynligt, at der et eller andet Sted i Fjand har været en Bygning, som var indviet til gudstjenstlig Brug, om vi end savner enhver historisk Efterretning om en saadan Kirkes Tilstedeværelse.

Man lægger først Mærke til, at Overleveringens Navn paa Kirken er »Kavel Kjerk« — Kappelkirken, ikke Fjand Kirke. Dette leder Tanken hen paa et Kapel saaledes, som de efterhaanden, da Kristendommen trængte frem, rejstes af Træ ved Stormændenes Gaarde. Da Sogneafgrænsningerne fandt Sted i Knud den stores, Svend Estridsens og hans Søners Tid, blev overordentlig mange af disse Kapeller gjort til de første Sognekirker i de nye Sogne.

Nu laa der i Middelalderen ude paa de lave Enge Øst for Nørfjands høje Næs, der gav Læ mod Vestenvinden, en befæstet Herreborg, som kaldtes »Fjandhus«*). Den halve Del af Voldstedet, »æ Woldgrav,« ligger nu overskyttet af Nissum Fjord. Paa den Tid, da vi først hører noget om den, i første Halvdel af det 14. Aarhundrede, ejedes den af Eske Frost, efter Arkivar Thisets Udredning en Fætter til Niels Ebbesens Fader.***) Efter ham ejedes den af

* Om „Fjandhus“ se „Samlinger til jydsk Historie og Topografi“ 1. VII 257 ff., hvor Dr. O. Nielsen har meddelt en Del Dokumenter vedrørende Borgens Skæbne; hans Tydning af disse Dokumenter har dog næppe alle Steder været nøjagtig.

**) „Historisk Tidsskrift“ 6. II. 656. Stamtavlen.

Svigersonnen, »gamle« Bo Høg, og den var da en meget betydelig Ejendom, hvortil hørte det meste af Fjand, en meget stor Del af Sønder Nissum og dertil Strøgods i Husby, Staby, Ulborg, Raasted, Stadil og paa Holmsland. En Mand der har haft en saa omfattende Besiddelse, har sikkerlig ogsaa haft sit eget Gaardkapel, der vel da er bleven benyttet som Sognekirke, indtil dets Utilstrækkelighed og ubekvemme Beliggenhed for Sognets Beboere har bevirket, at den anselige Stenkirke i første Halvdel af det 13. Aarhundrede blev rejst oppe paa det høje »Nesum Land« midt i Sognet.*) Hvis Kapelkirken da er bleven nedrevet, kan Mariafiguren aldrig have staaet i den Kirke; thi Billedet er skaaret hele to Hundrede Aar efter Stenkirkens Bygning. Alle Fremstillinger af den spæde Jesus som paaklædt fremkommer i første Halvdel af det 15. Aarhundrede. Inspektør Chr. Axel Jensen har meddelt mig, at han er tilbøjelig til at sætte dette Billedes Tilblivelsestid til Aarene omkring 1450.

Og selv om vi vil forudsætte, at Kapellet er bleven opretholdt, indtil det sammen med »Fjandhus« er gaaet til Grunde, naar vi ikke frem til den Tid, da Billedet er skaaret; thi Borgen maa være forsvunden lidt før Aar 1400, da Christiern Vendelbo til Vosborg, der døde 1400 eller 1401, paa en eller anden Maade har haft en Finger med i Spillet.

I Slutningen af 1300'erne førtes der mellem Dronning Margrete og de danske Stormænd en lang Række af Retstrætter om Jordegods, som Valdemar At-

* Man kan ogsaa tænke paa den Mulighed, som A. D. Jørgensen peger paa i „Historisk Tidsskrift“ 6. II 642, at to tidligere selvstændige Sogne har slaet sig sammen om at bygge den ny Stenkirke.

terdag havde faaet tilskødet. En af disse Retstrætter førtes ogsaa mellem Kronen og »Bo Høgs Arving«. I Aaret 1367 havde »gamle« Bo Høg tilskødet Valdemar Atterdag Ørum Slot i Thy med dets Tilliggelser. Da Kong Valdemar døde, og Kronen gik over til et Barn under en Kvindes Værgemaal, søgte Bo Høg i Lighed med hans Standsfæller at faa denne Godshandel gjort ugyldig, og efter Bo Høgs Død fortsatte hans Arving Striden, indtil han 1406 blev tvungen til at stadfæste Handelen. I denne Retstrætte har Dronning Margrete øjensynlig benyttet »Fjandhus« og dets Forhold til den kongelige Forstrand samt Fjandgrønne som Modtræk, og Christiern Vendelbo, der var Kronens »Landshøvedsmand og Rettere« i Jylland har faaet en Panteret i Fjandhus, hvorom hans Datter siden førte Retssag mod Bo Høgs Arving. Men ikke blot denne private Sag udsprang af disse Forviklinger; i de følgende halvandet Hundrede Aar førtes mellem Kronen og de skiftende Ejere af Bo Høgs Gods paa Fjand en uendelig Række Retstrætter, uendelig ogsaa i den Forstand, at den i Midten af 1500'erne løber ud i Sandet for os, uden at der hidtil er fundet nogen endelig Dom i Mellemværenjet.

Men alle Vegne, hvor befæstede Borge kom i Dronning Margretes Vold, rev hun dem skaanselsløst ned. Hendes Maal var en stærk og uafhængig Kongemagt, derfor skulde Stormændene kues og deres lovløse Færd hæmmes. Nørlund i Ravnkilde Sogn blev ødelagt, fordi den var »ikke et Herresæde, men et Røverskjul.« Under Eske Frost og Bo Høg havde Borgen i Fjand ogsaa været en Røverrede.

Fra den Tid forsvinder det stolte Navn »Fjandhus« og erstattes af det mere jævnt klingende »Fjandgaard«.

— Hvad enten vi antager, at »Kavvel Kjerke« er bleven nedlagt, da Nissum Kirke byggedes, eller vi antager, at den først er bleven ødelagt sammen med sit Ophav, i hvis Nærhed den formodentlig har staaet*), kommer vi til samme Resultat med Hensyn til Mariafiguren: Den har aldrig staaet i Kappel Kirke.

Og dog! det gamle Folkesagn er kan hælde ikke helt igennem løst Paahit og Digtning. Har Figuren intet med »Kavvel Kjerke« at gøre, har den maaske Forbindelse med »Kavvel Gaard.«

Men hvad er »Kavvel Gaard« for noget? Jo, i Fjand har der ogsaa ligget en Kappel Gaard, siger de allerældste derude, og denne Kappel Gaard var nok Fjand gamle Præstegaard.

Men »Kavvel Gaard« og »Fjand gamle Præstegaard« var imidlertid to forskellige Ting.

Vi har et Tingsvidne af Ulborg Herredsting fra Lørdag før Valborg Dag 1469; dette Tingsvidne udsiger, at alle Sandemænd angav, hvorledes de havde undersøgt Skelgrænsen mellem Fjand, Sønder Nissum og Husby Marker; af denne Aastedsforretning ses det, at Grænsen den Gang var, som den er den Dag i Dag.***) Tingsvidnet er optaget i Kongens Rets-tertingsdom af 17. Juni 1539, og Sandemændsbrevet lyder med det 16. Aarhundredes overdaadige Retskrivning saaledes om Markskellet:

* Skulde Navnet „Kirkebroen“ om den Bro, der fører over Skelgrøften mellem Nissum og Fjand, hentyde til, at Kirken har ligget der i Nærheden?

**) Til Afgørelse i den Trætte, der en Gang skal have staaet om „Trættelodderne“, kan Sandemændsbrevet næppe tjene. Striden skal være ført mellem Fjand Bymænd og Ejeren af Udstrup. „Trættelodderne“ bruges nu af Bymændene i Fjand og ligger i Fjand Markers sydøstlige Hjørne.

Först fraa Fiordenn op mett enn Diige*) til Fiendle Kyrcke-Bro oc saa Østenn om thett Foldttstedt**) oc saa Sudvester neder egenom Klyttenn, som the gamle Skelstene hagde standett, oc Könin-gens Forstrandtt, saa vitt oc brett hoss Fiendlegrøn-ne intill Lundzholm, som hunn er paa Kyrckens oc andre gode Mendz Grundtt, ther ligge paa baade Sider hoss.«

Der findes i dette gamle Sandemandsbrev fra 1469 to Stedsbetegnelser, som vi standser ved: »Lundsholm« og »Kirkens Grund.«

Lundsholm kender vi andet Sted fra, og Kr. Larsen Vestergaard har i sin tidligere nævnte Afhandling antaget, at den har ligget mod Syd i Nærheden af Stedet med de store Sten, hvor han anbragte Kabel Kirke. Dr. O. Nielsen mente, at det nuværende Bjærgehuse var det gamle Lundsholm. Hvor det har haft sin Beliggenhed, er nu ikke til at afgøre; men Gaarden har en Gang været der. Første Gang, vi hører noget om den, er i et Kongebrev af 1327 udstedt i Aarhus af den sønderjydske Hertug Valdemar, hvem Grev Gert d. 7. Juni 1326 havde ladet hylde som Konge paa Viborg Landsting, medens Kristoffer den anden for en Tid var jaget ud af Landet. Brevet er udstedt paa Latin og lyder i Oversættelse saaledes:

»Valdemar, af Guds Naade Danernes og Slavernes Konge, sender Indbyggerne i Ulborg Herred sin Hilsen og Gunst.

Vi befaler Jonas Ravn, at han ikke undlader inden 15 Dage at overdrage til de Herrer Kanniker i Ribe

* Gamle Folk kan endnu mindes Rester af et gammelt Dige paa den nævnte Strækning fra Fjorden op til Broen.

** Foldstedet er det nuværende „Høverbjerre“ (Hyrdebjærget).

2¹/₂ Mark Jord, beliggende i Nissum Sogn, og nogle Enge, der kan give 100 Læs Hø, beliggende samme Sted, hvilke Jorder og Enge den samme Jonas paa eders Herredsting har tilskødet den ærværdige Fader Hr. Jens, forhen Biskop i Ribe — Ære være hans Minde! De samme Ejendomme har den nævnte Herre Biskop senere skænket og skødet til sit Kapitel i Ribe til bedste for sin Sjæl, og vi forbyder strængt den nævnte Jonas eller nogen anden paa nogen Maa- de at befatte sig med de omtalte Jorder og Enge uden de fornævnte Kannikers Samtykke.«

Dette er en retslig Akt, hvorved Domkapitlet bliver indsat i Gaarden. Vi faar at vide, at Jonas Ravn paa et eller andet Tidspunkt har solgt Gaarden til Jens Hee i Ribe, men alligevel har bevaret et vist Forhold til sin gamle Ejendom maaske som Bestyrer eller Foged. — Jens Hee blev Biskop 1311 og døde den 6. Januar 1326. Da Kapitlet i Ribe nu blev Ejer af Gaarden er den vel bleven kaldt »Kapitels- gaarden«; men denne Betegnelse er ganske naturligt til daglig bleven afsnubbet til Kapelgaarden, »Kavel Gaard«. Gaarden vides endnu 1440 at ligge til en af Domkapitlets Præbender, og der er den jo nok forbleven, indtil Kapitlets Gods gled ind under Kronens Styrelse ved Reformationen.

Den Kannik, der efter Tur har haft Gaarden til Underhold, har ogsaa til Tider opholdt sig paa Gaarden, og der har han som enhver præsteviet Mand, der ikke opholdt sig ved en Kirke, haft et Bederum, indviet med et lille Alter, hvor han kunde læse de foreskrevne Messer. Enten har Mariafiguren staaet over Alteret i »Kavel Gaards« Bederum og er derfra ved en eller anden Lejlighed kommet til Sønder Nissum Kirke, eller ogsaa er den af Kanniken paa Lundsholm anskaffet til den Sognekirke, som han vel

ogsaa af og til har besøgt, maaske ogsaa har læst sine Messer i. — Hvem andre i Fjand og Sønder Nissum kan tænkes paa den Tid at have haft Sans for den Slags Udsmykning af Kirken.

Gaardens Navn skrives paa forskellig Maade: Ljundholm, Lundholm, Lundsholm; af disse Former er Ljundholm nok den mest oprindelige; men ud fra den kan man slutte tilbage til en endnu mere oprindelig: Ljungholm. Gaarden har været bygget paa en lav Lyngbakke i den side Fjand Mark.

— Der nævnes i det gamle Sandemandsbrev ogsaa noget, som kaldtes »Kirkens Grund«. I Fjand har der altsaa været en Ejendom, som har tilhørt en Kirke, og »Kirkens Grund« har tilhørt den ganske bestemte stedlige Kirke. »Grund« betyder ikke en Byggeplads, det er et Grundstykke, et udstrakt Agerland, det latinske »fundus« oversat paa dansk.

Endnu 1660 kaldes Præstegaarden i Hvidovre, for »Kirkens Gaard og Grund«.

Men har der i Fjand ligget en Kirkens Gaard, er der næsten Vished for, at der ogsaa har ligget en Sognekirke. Ingen Kirke blev indviet til Sognekirke, uden at der var skænket den »dens rette Gave og Tilliggelse,« og det vil fra det 12. Aarhundrede af sige: Tiende til Kirkens Vedligeholdelse og en Præstegaard til Præstens Underhold. Derfor følges disse to Ting ad, hvor der er en Sognekirke, maa der ogsaa være en »Kirkegaard,« som Præstegaarden kaldes, og hvor der er en »Kirkens Gaard,« er man berettiget til at vente, at der kan findes Spor af en Sognekirke, hvis den ikke er bevaret indtil vore Dage. *) »Kirkegaarden« eller »Kirkebolet« er den

* A. D. Jørgensen siger Side 533 i »Den nordiske kirkes grundlæggelse« saaledes:

gamle Betegnelse for det, som vi endnu kalder Præstegaarden; det har fundet sit bestemte Udtryk i en gammel svensk Landskabslov, der siger: Vil Bønder bygge Kirke, skal de, naar Kirken er færdig, tage fat paa Kirkebolet, hvor Præst skal bo.*)

»Kirkens Grund« ude i Fjand er intet andet end »Fjand gamle Præstegaard,« og den viser sig altsaa i det gamle Sandemandsbrev som noget, der er forskelligt fra Lundsholm eller »Kavvel Gaard.« Men hvad der en Gang var lagt hien til kirkeligt Brug, blev ved med at være i Kirkens Eje, saa at, da den nye Stenkirke i »Nesum« blev Sognekirke for Fjand, tilfaldt Landgilden af den gamle Præstegaard derude Sognepræsten i den store Præstegaard ved Nissum Kirke. Og da siden hen i Aarene kort før eller kort efter 1500 Sønder Nissum blev lagt sammen med Husby, fulgte Indtægterne baade af Nissum og Fjand Præstegaarde med til Husby. Saaledes har Forholdet været lige til 1922, da den nye Lov om Grundbyrders Afløsning tilintetgjorde dette 7—800 Aar gamle Forhold.

— Hvor »Kavvel Kjerke« og »Kavvel Gaard« har ligget, lader sig for Tiden ikke fastslaa. Derimod har Folkeoverleveringen stadig kaldt et Hus, der stod tæt ved Fisker Chr. Adersens Hus i Fjand, for »Fjand gamle Præstegaard.« Den sidste, der boede der, skal have været en driftig gammel »Stræner«.

. . . . endnu den dag i dag mangler som bekendt de fleste kirker en saadan gaard, . . . og flere sogne har som følge deraf endnu samme præst.*

Denne Udtalelse er helt forkert. Reglen er den, at hvor der er en gammel Sognekirke, har der ogsaa været en Præstegaard, selv om Sognet nu er slaet sammen med et eller to andre Sogne. Det modsatte er Undtagelsen.

* Uplandslagens Kirkebalk.

De stedlige Forhold strider ikke mod Overleveringens Sandsynlighed. Huset læa ved en Udkant af de Jorder, der hørte til »Kirkens Grund«; denne kan nemlig ganske nøjagtig afgrænses; til den hørte de nuværende Matrikulsnumre 55—61 Fjand, begge medregnede.

MULDVARPENS FREMTRÆNGEN I SKODBORG OG VANDFULD HERREDER

Ved A. N. ANDERSEN, Lemvig.

I 1908 foretog jeg en Undersøgelse over Muldvarpens Forhold i Skodborg og Vandfuld Herreder og beskrev dette i »Bidrag til en medicinal Topografi over Skodborg og Vandfuld Herreder 1908.« I de derefter forløbne 16 Aar har jeg stadig fulgt dens Bevægelse, som i flere Henseender frembyder adskillig Interesse, hvorfor jeg synes, at det vilde være paa sin Plads at fremkomme med ny Beskrivelse over dens Forhold.

Paa hosstaaende Kortskitse over Skodborg og Vandfuld Herreder er ved Linjerne I—I og II - II betegnet dens Grænse henholdsvis i 1909 og 1924.

I 1908 var den saaledes avanceret sydfra til nær Kirken i Ferring og til en Linje, der gaar gennem Dybe og Ramme Sogne til Bonnet St., derfra gennem den sydlige Del af Hove, Lomborg og Rom Sogne til Klosterhede Plantagen noget Syd for Rom Kirke. Øst fra var den naaet til en Linje, som gaar fra Limfjorden gennem N. Nissum ved Pilgaard og Fabjerg ved Hyldgaard til Klosterhede lidt Vest for Kirken. Lemvig og Sognene N. Lem, Tørring, Heldum, Hygum, Vandborg, Engbjerg og Harboøre var saaledes uberørte af Muldvarpen. I 1924 viser Grænselinien den samme Retning og Kurve. Den gaar nu gennem N. Lem lige udenfor Kappel Jorder og Lem-

vig Bymark — gennem Heldum den sydlige Del af Tørring i vestlig Retning gennem Hove og Vandborg Sogne til Ferring Sø lige ved Gaarden Grejsbæk. Endnu er saaledes Lemvig, Hygum, Engbjerg og Harboøre uden Muldvarper.

Linjen I-I betegner Grænsen 1908.

— II-II — 1924.

I 1891 fandtes Muldvarper i den østlige Del af Gudum og i den sydlige Del af Møborg og Nees, men jeg kunde ikke dengang faa noget oplyst om, hvornaar den var trængt ind over Herredernes Grænse. Senere skal vi se, at der er en vis Sandsynlighed for, at det er sket omkring 1870. Det er imidlertid klart, at den kommer ad to Veje dels østfra gennem

Humlum og Resen ind i Skodborg Herred og dels syd-fra gennem Møborg og Nees ind i Vandfuld Herred. Ved sin Vandring fra det øvrige Land er den saaledes stødt paa den store Klosterhede, som nu udgør Landets største Plantage c. 12,000 Tdr. Land, og denne har den maattet passere udenom og er saaledes kommen ind i Herrederne ad de to Veje. Muldvarpen findes nemlig ikke paa de store Hedeflader, som mangler Næring (Regnorme) til den, og hvor Lyng-rødderne hindrer den i at arbejde i Jorden. For faa Aar siden er den nu ogsaa avanceret indenfor Plantagens Omraade. Den er iagttaget der paa de dyrkede Arealer, saaledes ved Skovridergaarden Sønderby samt ved Skovfogedboligerne Gudumhus og Fruerhøj.

For c. 130 Aar siden fandtes ingen Muldvarper i Skodborg og Vandfuld Hereder. Raadmand C. Dreyer skriver i »En liden Beskrivelse over Lemvig samt Skodborg og Vandfuld Hereder 1795«:

»Ved det lidet Huus Ørvejle gaaer Ørvejle Strøm, der skiller Skodborg Herred fra Hierm Herred, i hvilket findes ikke faa Muldvarpe, da der derimod hverken i eet eller andet Sogn i Skodborg og Vandfuld Hereder mærkes nogen Muldvarp — end ikke i Resen og Humlum Sogne, kan Kyndige paastaa, at den muldrige og løse Jord just var Muldvarpen beqvem og som ligger Hierm Herred nær. Den naturkyndige overlades Undersøgelsen og mig den almindelige Sigende at fortælle nemlig: at for mange Tider siden, man nævner ingen Aar, skal Muldvarpen være manet bort og forvist Herrederne. Et andet siger: at de blev indstevnede, bekom Sagsøger og Forsvar og af Dommeren dømte ikke til at forvises Landet men Herrederne. Tingstedet tales der ikke

om ei heller fremlægges der nogen Act derfor.« I ældre Tider var det ikke ualmindeligt, at saadanne Rettergange afholdtes, og der udtaltes en Forvisningsdom over besværlige Dyr. Den samme Forfatter fortæller, at det samme har været Tilfældet med Ulvene, som var bleven forviste Skodborg og Vandfuld Herreder. C. Dreyer tror sikkert ikke paa denne Forvisning af Muldvarpen, thi han anfører ogsaa, at nogen tilskriver denne Omstændighed »noget mineralskt i Jorden.« Af andre gamle Historier vedrørende Muldvarpens Fremtrængen omtales ogsaa her paa Egnen en Spaadom, som siger, at »naar Muldvarpen har naaet Vesterhavet, skal Verden forgaa.«

Dr. phil. O. Nielsen skriver i »Historisk topografiske Efterretninger om Skodborg og Vandfuld Herreder 1894«:

En Mærkelighed har Herrederne, at der indtil for faa Aar siden, da de har vist sig paa forskellige Steder — ingen Muldvarpe findes.« Efter denne Udtalelse maa man antage, at Indvandringen maa være sket i sidste Halvdel af det foregaaende Aarhundrede.

Dette kan ogsaa stemme overens med en Meddelelse, som Magister Degerbøl har faaet fra Provst Møller i Spentrup, tidligere i Ølby ved Struer; nemlig at Muldvarpen omkring 1870 er trængt frem over Kilen ved Struer ved at følge Landevejsdæmningen ind i Humlum Sogn.

Betragter vi de to Grænselinier fra 1908 og 1924 er det interessant at se, hvor ensløbende de er. Muldvarpen er saaledes i de sidste 16 Aar baade østfra og sydfra overalt gaaet lige langt frem — c. 3 km, og derved indtaget et Areal af omtrent 60 km². I de sidste 30 Aar har jeg ret nøje fulgt dens

Bevægelser og har da iagttaget, at den Aar efter anden ikke har været jævnt fremadskridende, men har været noget i Spring. Der har været Aar, hvor den er gaaet langt frem — og andre, hvor der omtrent har været Stilstand. Denne Omstændighed skyldes sikkert Jordbunds-, Ernærings- og Formerelsesforhold. Dens Gang fremad har været over Broer langs Vejgrøfterne, Rabatterne og derfra ind over Markerne. Der er jo en vis Sandsynlighed for, at Muldvarpen østfra er trængt ind i Skodborg Herred omkring 1870, og det maa ogsaa antages for rimeligt, at den sydfra har passeret Grænsen til Vandfuld Herred paa samme Tidspunkt, da Afstanden fra Grænselinien 1908 og til Herredernes Grænse omtrent er den samme, og den maa saaledes have brugt c. 50 Aar for at naa Linien 1908. Dette viser, at den i dette Tidsrum er gaaet raskere frem end i de sidste 16 Aar, thi med denne sidste Fart vilde det have været c. 100 Aar. Dette er sikkert ogsaa ganske naturligt, thi de østlige og sydlige Sogne i Herrederne bestaar af sandmuldede Jorder, hvorimod Sognene omkring Lemvig bestaar af fede og mere eller mindre stive Lerjorder, som er vanskeligere for Muldvarpen at arbejde i, men paa den anden Side ogsaa indeholder rigeligere Næring, saa den ikke behøver at have saa stor en Jagtmark.

Efter Raadmand Dreyers Beskrivelse synes Muldvarpen i Slutningen af det 18. Aarhundrede at have været nær Herredernes Grænse, og naar den ikke har passeret denne før omkring 1870, maa den have staaet overfor en større Hindring, og det har den ogsaa. Den store lave Hedemosestrækning, der gaar fra Kilen ved Struer til S. Nissumfjord — og som er gjennemskaaret af større og mindre Vandløb har

været en stor Vanskelighed for den at overvinde. Det er først ved Overbefolkning og Mangel paa Næring, at den har maattet gøre Anstrængelser for ad farbare Veje at komme frem over Kilen ved Struer og over Storaæn ved Vem.

EN GAMMEL LANDSBYLOV FRA NO OG ØLSTRUP

For en Snes Aar siden samlede Poul Bjerger og Thyge J. Søgaard en Mængde af de gamle Landsbylove, som i Almindelighed kaldtes Vider eller By-skraaer. Dette Arbejde fyldte et Hul i vor Viden om Bondestandens og Landbrugets Historie i Fællesskabets Tid. I vor Tid, da hver Gaard har sin Ejendom, forekommer de gamle Tidens Jordfællesskab os saa forunderlig fremmed. Trods Fattigdom og vanskelige Kaar vedblev Landsbysamfundene at bestaa, og her fortsatte det gamle Selvstyre sig. Bymændene samledes til Bystævne, hvor Landsbyens Forhold ordnedes ved Lov uden Indblanding af Herremænd eller Ridefoged. Forsaa nogen sig imod Vedtægten, blev der givet Bøder, der i Reglen, ligesom her i No og Ølstrup, bestod i Øl, som blev drukket ved det aarlige Mortensgrande; men desuden havde Bylavene en anden Side, nemlig en fælles Hjælpsomhed ved Sygdom, Ildsvaade og Nybygning, samt ved andre Lejligheder, hvor Hjælp gjordes nødvendig. I den ovennævnte Samling findes fra Hardsyssel Vider fra Ringkøbing, Tørring, Hygum, Søgaarde i Sevel, Ørre, Skjern og Sdr. Bork. Det efterfølgende Vide er fra 1649, men som det ses, er det fornyet for akkurat 200 Aar siden. Gaardmand Jakob Bek i No har

ladet det afskrive i Viborg Landsarkiv og skænket Afskriften til vort historiske Samfund.

COPIE 1725:

Kiendes vi efterskrevne, Christen Pedersen ved Noe Bech, Niels Andersen og Mads Simonsen i Noegaard, Jens Andersen, Peder Christensen, Gravers Pedersen, Niels Michelsen, Niels Christensen, Christen Pedersen, Jens Jensen, Knud Andersen, Jens Poulsen, alle udi Noe boende, Lauritz Pedersen udi Røgen, Poul Poulsen i Lyebech, Lars Jensen og Lauritz Iversen i Oxfeld, Peder Lyebech, Hr. Elias, Sognepræst til Ølstrup og Hover Sogner, Christen Andersen, Peder Pedersen, Niels Christensen, Peder Christensen, Niels Pedersen, Niels Nielsen, Christen Pedersen, Christen Christensen i Fløtkiær, alle udi Ølstrup Sogn boende, samtlig for alle gjør vitterlig, at vi udi Dag samdrægteligen og eenstemmig haver indgaet, samtykt og fornyet en gammel Viide, som en Deel af foreskrevne Personer, og en Deel vores Formænd med hverandre gjort haver af Dato d. 5te Junii 1649, som for dis formulnet ikke længere kunde være ved Magt, anlangende vores Fælles-Moese, kaldes Hiort-Moese, og vi forskrevne Mænd udi Ølstrup Sogn vores Birk-Kiær og Nørkiær, efter gammel Tid med Drift tilhørende, formedelst eendel af andre uvedkommende Sogner, som slet og aldeles ingen Fællig haver, tager en stoer ubillig Tægte for til Græsning om Sommeren, som er vores Kiær og Mark til største Trykkelse og Skade, saa vel vores egne Qvæg og Kreaturer til stoer Græsnings Mistelse og Forderv, formedelst slig Tægte Qvægets Mangfoldighed, — da paa det sligt og andet at forekomme, uden nogen Had, Grander og Naboernes

Uforliggelse, saa og Trætte og Pengespildc at forekomme i alle Maader, haver vi alle foreskrevne Mænd indgaaet, giort og stadfæstet denne Viide, som bestaaer i efterskrevne Poster

nemlig

Først skal ingen maae tage noget Tægte-Qvæg, enten Fæe eller Faaer af Fremmede, som ikke haver Fællig og Lod med os udi forskrevne vores, enhvers og samtlig fælleds Kiær og Moeser, være sig hvo der er eller og være kan, til Græsning, eller lade trække og drive. Hvo herimod befindes at giøre, skal strax uden nogen Ophold have forbrudt at udgive til de andre Lods-Eyere uden ald Undskyldning og forevendende Udflugter, en Tønde Øl saa god til toe Rixdaler for hvert Gang hans Brøst saa findes, og hvis han ikke godvillig udlægger samme Tønde Øl som forsvarligt, skal de andre Lodseyere have fuld Magt og frie Forlov den skyldige at pante for toe Rixdaler til en god Tønde Øl, og hvis samme Pandt inden en Maaned derefter ikke bliver udløst, skal det være forbrudt og ikke meere at standse til Løssen, mens hvo samme Tønde Øl forskaffer forsvarligt, at tilhøre, og de, som saaledes pandter, ikke at have begaaet Huusfred, Gaardfred eller nogen Slags Ulou, i hvad det og være eller nævnes kand; mens dersom den pandtende da griber til Væрге eller med Skiænds- og Ubeqvems Ord i nogen Maader, Truen eller Undsiigelse overfalder nogen, skal bøde til sit Herskab fiire Rixdaler, uden ald Undskyldning i nogen Maade; og dersom nogen af fornævnte Lodseyere ikke vil følges med at pandte, eller een udi deres Sted, naar de bliver tilsagt, skal give til de andre Lods-eyere en halv Rixdaler, strax at betale, eller at liide liig Pandt som foreskrevet staar, dog hermed ikke

nogen forment, den eene Lodseyer at maae jo tage til Græs af den anden Lodseyer, saa vidt hannem lyster; mens dersom nogen under et Skin skulle befindes fremmede Qvæg at tage og dog vilde paaskylde Lods-eyernes at være, da skal samme Lodseyer, som den anden under et Skin til Villie samme Qvæg vedkiende, have forbrudt til den anden Lodseyer en Rixdaler, og den som samme Qvæg haver, strax sig dermed at afskille, eller og de begge at liide samme Execution, som foreskrevet staaer. —

Alt dette foreskrevne med alle sine Ord og Puncter lover og forpligter vi os forskrevne Mænd og vores Efterkommere, ubrødeligen fast og stadig at holde udi alle Maader. —

Dets til Bekræftelse underskriver vi vores Kiendemærker og Signeter paatrykt. —

Skrevet udi Oxfeld Aar et Tusinde syv Hundrede fem og tyve den fierde Maius.

Peder Pedersen.	P. C. S. Christen Pedersen Bech.
Niels Christensen.	Niels Andersen.
Lars Jensen.	Lauritz Iversen.
(L. S.)	(L. S.)

Niels Pedersen.	Niels Nielsen.	Christen Pedersen.
Niels Michelsen.	Knud Andersen.	Jens Jensen.
Mads Simonsen.	Peder Christensen.	Niels Christensen.
Poul Poulsen.	Gravers Pedersen.	Jens Andersen.
Jens Poulsen.	P. C. S.	

Ovenmeldte Vedtægt forevist paa Woldberg, og som det sigter hen til fælles Gavn for den fælles Bundedrift, undertegnes det paa velb. Herskabs Vegne af sammesteds Fuldmægtig.

Den 24. Maj 1725.

C. Buchholt.

Siden intet herudi findes stridig imod Loven, bliver dette, for saa vidt Lundenes Gods i Ølstrup angaaer, samtykket.

Lundenes, d. 27. May 1725.

Daniel Philip Rasch.

„Æ AMTSSTAAW“

Et Par Kilometer Syd for Ulfborg, lidt Øst for Ringkøbing Landevejen ligger et Hus, der bærer ovenstaaende mærkelige Navn. I ældre Tid boede den bekendte Kjæltringskvind Johan(ne) Abraham der med sin Mand, Mads »Abraham« — et Efternavn han havde faaet som en Slags Medgift, da han tog Johanne. Hendes første Mand var nemlig Peter Abraham af Grønning-Slægten, og selv var hun af den meget bekendte Svine-Slægt.

Da jeg til min Bog, Natmændsfolk og Kjæltringer i Vestjylland, behandlede disse Folks Historie, gjorde jeg mig store Anstrængelser for at finde ud af, hvorfra det mærkelige Navn, æ Amtsstaaw, stammede. Den eneste Forklaring, man havde, viste sig hurtigt at være fejl. Man havde gættet paa, at Huset havde faaet Navnet, fordi Johan Abraham havde mange Børn — at det skulde være Ammestue. Det viste sig nemlig, at Huset blev kaldt Amtsstue, før end Johanne og Mads i 1849 blev Fæstere der. Huset hørte paa den Tid til Madum Præstegaard. Jeg gættede da paa, at Træet i nævnte Hus, der i 1849 var et simpelt Aashus, muligvis oprindeligt kunde være kommet fra Amtsstuen i Ringkøbing, ved en Ombygning f. Eks.

Men nu sidste Sommer fandt jeg tilfældig Gaaens Løsning. Jeg traf i Stauning gamle Niels Holm, og han fortalte mig, at han i sine unge Aar havde

truffet en Mand fra Madum (eller Hee?), man kaldte Kræ Høtbjærre, hos Kræ Aaes i Heager i Hee. Og da fortalte Kræ Høtbjærre, der var født i 1823, at der i ældre Tid var Smugkro i Huset, der senere blev kaldt »æ Amtsstaaww«. Folk, der nord fra skulde til Ringkøbing for at betale deres Amtsstueskatter, tog ofte ind i nævnte Hus for at slukke Tørsten og faa dem en Slag Kort. Men da var der nogle, der tabte alle deres Penge og maatte vende om, da de intet havde at komme til Ringkøbing efter uden Penge. Og saa blev Huset i Folkeviddet kaldt »æ Amtsstaaww«.

H. P. H a n s e n.

NAVNEFORTEGNELSE

A
Abraham, Johan, Taterkvinde i
Madum, 161
Abraham, Mads, 161
Abraham, Peder, 161
Albertin, P. von, Ejer af Slum-
strnp, 46
Amtsstuen i Madum 161

B
Bagger, C., Amsraadsmedlem,
Ejer af Blæsbjerg i Mejrup, 131
Bang, Palle, 28
Birk i Gjellerup 56
Bindesbøl 8, 13
Bjølboel 15, 37
Blicher, P. J., Præst paa Venø,
116
Blicher, St. St., 116
Blinkbjerg 6, 7
Bork Mærsk 2
Bucholt, Lorents, Foged paa
Volbjerg, 159
Busch, A. E. D., Præst, 117 ff,
133
Bülow, Verner v. til Lundenæs 20

C
Carstens, Ejer af Fjederholt, 77
Carstensen, C. M., Præst, 117
Constantin Hansen, S., Præst,
118, 128

D
Dinesen, J. Chr., 54 ff
Drewsen, Papirfabrikant, 99
Dreyer, C., Raadmand i Lemvig,
152 ff
Dybe Sogn 150

E
Egvad Kirke 29
Engbjerg 150

F
Fasterholt i Arnborg Sogn 56 ff
Ferring 150
Fjand 147 ff
Fjandgrønne 145
Fjandhus 141 ff
Fjederholt i Rind 58, 70, 87, 97
Fløe, Palle, Amtsvandinspektør, 4
Fogtmann, H. B. S., Præst i
Sdr Bork, 36
Frich, Johan paa Lundenæs, 30
Frost, Esge, 141, 143
Fruehøj 153
Fyhn, T. A., Præst, 117, 132

G
Gimsing Sogn 116
Gjelleruplund 116
Graahede 18
Gudum 151
Gudumhus 152
Gundesbøl 3, 6, 7, 16
Gunnerup i Rind 58
Gyris 10

H
Hallermund, Platen, Greve, Ejer
af Fjederholt, 77, 88
Harboøre 150
Hee, Jens, Biskop i Ribe (1311—
26), 146
Heldum Sogn 150 ff
Helsted, J. J., Præst i Lønborg
(1737—72), 46
Hjerm Herred 152

Hjersing, Dines Jensen Præst i
Rind-Herning (1750—63), 55
Horne Herred 1, 2
Hostrup, J. C., 99
Hove Sogn 150 ff
Humlum Sogn 152
Hygum Sogn 150, 156
Hyldgaard i Fabjerg 150
Høg Bo 142, 143
Høyer, P., Præst, 19

J

Juel, Erik, Lensmand paa Lundenæs, 20
Jørgensen, Chr., Degn i Oddum, 19

K

Kabbelgaard 150
Kabbel Kirke 137 ff
Kilen ved Struer 154
Klippe, Etatsraad til Lundenæs, 20
Klosterhede 150 ff
Knudsen, Thomas, Erkedegn, 18
Koklund 7
Kollund 60, 64, 99, 108
Kongetiende 30
Kornerup, H. J., Præst, 12
Krag, Niels til Trudsholm og Volbjerg, 9
Kølkjær 80, 87
Kaalund, J. J., Præst i Hemmet (1774—1820), 36

L

Lange, Gunde til Dejbjerglund, 10
Lange, H. til Dejbjerglund, 9, 11
Lange, Peder til Kjærgaard, 9
Lacoppidan, Ejer af Fjederholt, 76
Lemvig, J. H., Præst i Hemmet, 34
Lemvig 150
Lomborg 150
Lundmarked 83
Lundgaard i Gjellerup 56
Lundenæs 2, 9, 31, 65, 160
Lundsby 7, 19
Lundsholm 145 ff
Lykke, Iver, Biskop, 17
Lønborg Bispegaard 9

M

Madum Præstegaard 161
Madsen, Jakob, Præst i Ribe, 10
Madsen, Bertel, Herredsfoged, 10
Mariager Kloster 9
Meinert, A. W. D., Præst i Lønborg (1785—99), 36
Munch, Kirsten til Boller, 9
Müller, Selio til Lønborggaard, 30
Møborg Sogn 151
Møller, Kammerraad i Ringkjøbing, 78, 107
Møller, Provst i Spentrup, 153

N

Nederby i Oddum 13
Nees Sogn 151
Nielsen, Lauers, Præst i Oddum, 28
Nielsen, O., Dr. phil., Arkivar, 5, 153
Nielsen, Thomas, Lærer og Redaktør, 100
Nissum Sogn 148
No Sogn 156 ff
Nr. Lem Sogn 150
Nørbygaard 119
Nørgaard i Kollund 60
Nørreris 127, 129
Nørskovgaard 118 ff

O

Odderup 6, 7, 8, 10, 11
Oddum Sogn 1 ff
Okkels i Rind Sogn 55, 58, 59
Overamtrup i Snebjerg 55 ff

P

Parsbjerg, Ingeborg, Enke efter Iver Juel til Villestrup, 15
Parsbjerg, Verner, 9
Pedersen, Lauge, Præst i Sdr. Bork, 43
Pedersen, Elias, Præst i Ølstrup (1709—25), 157
Permoser, A., Ritmester til Østergaard, 14, 15
Pilgaard i Nr. Nissum, 150
Pommerencke, A. F., Præst, 117
Præstbro i Oddum Sogn 17
Pugelund 71

R

Rabæk 6, 16
 Rahbæk, Mathias, Præst i Linaa, 74
 Rask, Steno, Forvalter paa Lundenaes, 23, 30, 43 ff
 Ravn, Jonas, 145, 146
 Resen Sogn 152
 Ringkjøbing 156
 Rom Sogn 150
 Rostrup, Sophie til Rækkergaard, 16

S

Sandberg, Ulrik, Lensmand, 32
 Sejrup By 13
 Schwerin, O. J. v., Major, 14, 19
 Skarisvad 11
 Skjern Sogn 156
 Skærbæk, Gaard i Rind Sogn, 62, 107
 Skvatmølle 13
 Skodsbøl 14
 Skodborg-Vandfuld Herreder 150 ff
 Slavekrigen 87 ff
 Stavning 161
 Stokkildhoved, Gaard i Rind S. 66
 Stovstrup 4, 7, 18, 29
 Stremmesbøl 11
 Svejstrup, P., Præst i Rind-Her-ning (1841—52), 66 ff
 Sønderkov 28 ff
 Sdr. Vium Sogn 2
 Sørensen, A., Lærer i Sdr. Nis-sum, 137

T

Tarm 28 ff
 Teilmann, Amtmand, 2
 Thorsen, Biavler 98
 Tørring Sogn 150, 156
 Tøstrup 7, 8, 15

V

Vandborg Sogn 150
 Vem 154
 Vendelbo, Christen til Vosborg, 142, 143
 Vejsbjerggaarde 119 ff
 Venø 115 ff
 Viborg, Jens, 18
 Vind, Christian, Præst i Lønborg, 28
 Vind, Iver, 9
 Vinding 7
 Vittarp 7—12
 Vium, Købmand i Holstebro, 78
 Volstrup 115, 123
 Vorm, Ole, 9

Ø

Ølby Sogn 153
 Ølgård, Prokurator til Tandrup, 77
 Ølholm, J. Biskolelærer i Rind, 67
 Ølstrup 156
 Ørre Sogn 156
 Ørvejle 152
 Østerhøgild 58
 Østerskompagniet 120

Regnskab for Historisk Samfund for Ringkjøbing Amt

fra 1. April 1924 til 31. Marts 1925.

REGNSKAB

	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.
Indtægt:			Udgift:		
Formue ved Aarets Begyndelse.....	1777	73	Aarbogens Trykning	1928	00
Statstilskud	400	00	Brevpapir og Konvolutter	28	10
Medlemsbidrag af 885 Medlemmer	2655	00	Udgifter ved Aarsmødet	60	00
— af 55 halvtbetalende Medl.	82	50	Kundgørelser i Bladene	74	07
Aarbøger solgt i Boghandelen	44	67	Medlemsbidr. til Dansk hist. Fællesforening	68	47
Ældre Aarbøger solgt til Medlemmer	63	50	Forfatterhonorar	302	00
Renter i Banken	77	68	Brandforsikring	2	70
			Udlæg til Porto	67	89
			Sekretærens Løn	600	00
			Indsat i Banken	1919	14
			Kassebeholdning	50	71
	5101	08		5101	08

Revideret ovenstaaende Regnskab og intet fundet at bemærke.

Ulfborg, den 5. September 1925.

P. Bojsen.

P. Meldgaard.